

LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA

PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI DAN
PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI

NEGERI SABAH
TAHUN 2009

LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA TAHUN 2009 **NEGERI SABAH**

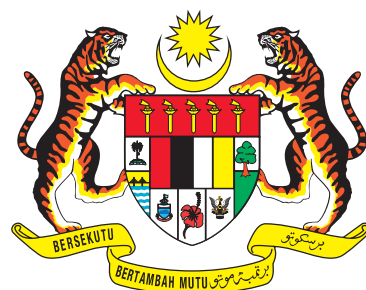
DEWAN UNDANGAN NEGERI SABAH

JABATAN AUDIT NEGARA
MALAYSIA

JABATAN AUDIT NEGARA MALAYSIA
No. 15, Aras 1-5
Persiaran Perdana, Presint 2
62518 WILAYAH PERSEKUTUAN PUTRAJAYA

www.audit.gov.my

LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA

**PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI DAN
PENGURUSAN KEWANGAN
KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI
NEGERI SABAH
TAHUN 2009**

**JABATAN AUDIT NEGARA
MALAYSIA**

KANDUNGAN

PERKARA	MUKA SURAT
KATA PENDAHULUAN	vii
INTISARI LAPORAN	xiii
BAHAGIAN I - PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2009	
Pendahuluan	3
Objektif Dan Kaedah Pengauditan	4
Pengesahan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2009	4
BAHAGIAN II - ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI	
Prestasi Kewangan	7
Kedudukan Kewangan Kerajaan Negeri	7
Wang Tunai	8
Pelaburan	9
Akaun Hasil Disatukan	10
Akaun Pinjaman Disatukan	18
Akaun Amanah Disatukan	18
Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai	28
Penyata Akaun Memorandum	29
Rumusan Dan Syor Audit	35
BAHAGIAN III - RANCANGAN PEMBANGUNAN KERAJAAN NEGERI	
Pencapaian Pelaksanaan Projek Pembangunan Rancangan Malaysia Kesembilan (RMKe-9)	39
Rumusan	41
BAHAGIAN IV - PENCAPAIAN PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI NEGERI	
Pelaksanaan Indeks Akauntabiliti (AI)	45
Objektif Pengauditan	46

PERKARA	MUKA SURAT
Skop Dan Kaedah Pengauditan	46
Jenis Kawalan	48
Tahap Pencapaian Pengurusan Kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri	58
Rumusan Dan Syor	60
Pemeriksaan Audit Mengejut	62

BAHAGIAN V - PENYERAHAN, PENGESAHAN, PEMBENTANGAN PENYATA KEWANGAN DAN PRESTASI KEWANGAN AGENSI NEGERI

Pendahuluan	67
Pengauditan Penyata Kewangan	67
Kedudukan Penyerahan Penyata Kewangan	67
Pengesahan Penyata Kewangan	69
Pembentangan Penyata Kewangan	73
Prestasi Penyata Kewangan	74
Rumusan Dan Syor Audit	77

BAHAGIAN VI - PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA DAN MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

Pembentangan Laporan Ketua Audit Negara Mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri	81
Mesyuarat Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri	81

PENUTUP	85
----------------	-----------

LAMPIRAN

I Sijil Ketua Audit Negara	89
II Lembaran Imbangan	90
III Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai	91
IV Penyata Akaun Memorandum	92
V Penyata Akaun Hasil Disatukan	93
VI Nota Kepada Penyata Kewangan	94

KATA PENDAHULUAN

1. Perkara 106 dan 107 Perlembagaan Persekutuan dan Akta Audit 1957 menghendaki Ketua Audit Negara mengaudit Penyata Kewangan dan mengemukakan Laporan mengenainya kepada Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong dan Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri Sabah. Seri Paduka Baginda Yang di-Pertuan Agong akan menitahkan supaya Laporan itu dibentangkan di Parlimen manakala Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri Sabah mengarah supaya Laporan itu dibentangkan di Dewan Undangan Negeri Sabah. Bagi memenuhi tanggungjawab ini, Jabatan Audit Negara telah menjalankan 2 kaedah pengauditan seperti berikut:

1.1 Pengauditan Penyata Kewangan - Untuk memberi pendapat sama ada Penyata Kewangan Kerajaan Negeri bagi tahun berkenaan menggambarkan kedudukan yang benar dan saksama serta rekod perakaunan mengenainya telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini. Selain menentukan gambaran kedudukan benar dan saksama terhadap kedudukan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri, Jabatan Audit Negara telah menetapkan penilaian secara objektif terhadap analisis kewangan sama ada Kewangan Kerajaan Negeri berada dalam kedudukan sangat baik, baik, memuaskan atau tidak memuaskan.

1.2 Pelaksanaan Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti - Mulai tahun 2007, Jabatan Audit Negara telah memperkenalkan Indeks Akauntabiliti (AI) bertujuan untuk membuat penilaian secara objektif terhadap pengauditan pengurusan kewangan Jabatan dan Agensi Kerajaan Negeri bagi mengukur dan menambah baik kawalan pengurusan kewangan yang cemerlang. AI diberi penarafan berdasarkan kepada tahap pematuhan terhadap peraturan-peraturan kewangan berhubung dengan kawalan pengurusan, terimaan, perbelanjaan, kumpulan wang amanah/akaun amanah/deposit, aset, pinjaman, pelaburan dan penyediaan Penyata Kewangan. Pelaksanaan AI ini boleh membantu mewujudkan budaya kerja berasaskan amalan terbaik. Selain itu, **“budaya membetulkan yang biasa dan membiasakan yang betul”** bukan sahaja dapat mempertingkatkan kecemerlangan pengurusan kewangan Jabatan malah aspek integriti, keutuhan dan akauntabiliti yang ditekankan oleh Kerajaan akan dapat dicapai.

2. Laporan saya mengenai Penyata Kewangan Tahun 2009 disediakan hasil daripada pengauditan yang dijalankan di beberapa Jabatan/Agensi sepanjang tahun 2009. Bagi tujuan pengesahan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Tahun 2009, pengauditan terhadap sistem perakaunan dan dokumen yang berkaitan dengan pembayaran dan terimaan telah dijalankan di Pejabat Perbendaharaan Negeri.

3. Laporan ini dibahagikan kepada enam Bahagian seperti berikut:

- BAHAGIAN I** - Pengesahan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2009.
- BAHAGIAN II** - Analisis Kewangan Kerajaan Negeri.
- BAHAGIAN III** - Rancangan Pembangunan Kerajaan Negeri.
- BAHAGIAN IV** - Pencapaian Pengurusan Kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri.
- BAHAGIAN V** - Penyerahan, Pengesahan, Pembentangan Penyata Kewangan Dan Prestasi Kewangan Agensi Negeri.
- BAHAGIAN VI** - Pembentangan Laporan Ketua Audit Negara Dan Mesyuarat Jawatankuasa Kira-Kira Wang Awam Negeri.

4. Di samping memenuhi kehendak perundangan, saya berharap Laporan ini dapat dijadikan sebagai salah satu asas untuk memperbaiki segala kelemahan dan meningkatkan lagi tahap pengurusan wang awam. Ini penting untuk menjamin setiap Ringgit Malaysia yang dipungut dan dibelanjakan akan dapat menyumbang kepada pembangunan dan kesejahteraan hidup rakyat.

5. Pada pendapat saya, prestasi kewangan Kerajaan Negeri dan tahap pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi boleh ditingkatkan sekiranya semua pihak yang terlibat mempunyai lima perkara yang diringkaskan sebagai **SIKAP** iaitu:

- a) **SUPERVISION** – Penyeliaan yang rapi diberi kepada kerja yang diserahkan kepada pegawai bawahan. Ketua Jabatan perlu memastikan garis panduan yang jelas dan terperinci disediakan sebagai rujukan penjawat awam menjalankan tugas mereka. Penjawat awam perlu melaporkan kemajuan kerja mereka secara berkala.
- b) **INTEREST** – Setiap penjawat awam melaksanakan tugas mereka dengan penuh minat, dedikasi dan tidak ada sikap sambil lewa.
- c) **KNOWLEDGE** – Setiap penjawat awam mempunyai pengetahuan yang cukup dalam bidang tugas masing-masing. Bagi tujuan ini, program latihan yang berterusan perlu dilaksanakan secara berterusan.
- d) **ATTITUDE** – Setiap penjawat awam melaksanakan tugas masing-masing dengan penuh tanggungjawab, jujur dan amanah.
- e) **PROCEDURE** – Prosedur kerja yang lengkap dan jelas diwujudkan serta dipatuhi.

6. Saya ingin merakamkan ucapan terima kasih kepada semua pegawai Kementerian/Jabatan/Agensi yang telah memberikan kerjasama kepada pegawai saya sepanjang pengauditan dijalankan. Saya juga ingin menyampaikan penghargaan dan terima kasih kepada pegawai saya yang telah berusaha gigih serta memberikan sepenuh komitmen untuk menyiapkan Laporan ini.

(TAN SRI DATO' SETIA HAJI AMBRIN BIN BUANG)

Ketua Audit Negara

Malaysia.

Putrajaya

9 Julai 2010

INTISARI LAPORAN

BAHAGIAN I - PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2009

1. Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun berakhir 31 Disember 2009 telah dapat disahkan kerana dokumen sokongan adalah mencukupi untuk mengesahkan semua butiran dalam Lembaran Imbangan dan Penyata Memorandum. Pada keseluruhannya, Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah tersebut telah menunjukkan gambaran yang benar dan saksama tentang kedudukan kewangan Kerajaan Negeri bagi tahun berakhir 31 Disember 2009.

BAHAGIAN II - ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

2. Analisis Audit mendapati kedudukan kewangan Kerajaan Negeri Sabah pada akhir tahun 2009 adalah baik. Kedudukan kecairan tunai sangat baik di mana aset semasa mampu menampung tanggungan semasa. Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan Kerajaan Negeri mengalami peningkatan sejumlah RM267.70 juta atau 13% daripada RM2.05 bilion pada tahun 2008 menjadi RM2.32 bilion pada tahun 2009. Akaun Hasil Disatukan mencatatkan penurunan dalam lebihan hasil bagi tahun 2009 sejumlah RM186.60 juta menjadikan baki terkumpul meningkat hanya 7.8% kepada RM2.59 bilion pada tahun 2009 berbanding lebihan sejumlah RM637.48 juta pada tahun 2008. Kutipan hasil juga turut menurun sejumlah RM291.43 juta atau 8.7% menjadi RM3.05 bilion pada tahun 2009. Perbelanjaan yang dilakukan pula telah meningkat sejumlah RM159.45 juta atau 5.9% menjadi RM2.86 bilion berbanding RM2.70 bilion pada tahun 2008. Selain itu, tunggakan hasil, tunggakan bayaran balik pinjaman boleh dituntut dan tunggakan bayaran balik pinjaman Kerajaan Persekutuan juga telah meningkat pada tahun 2009. Bagaimanapun, pelaburan Kerajaan Negeri telah meningkat sejumlah RM281.65 juta atau 14.3% dan pelaburan di tujuh Perbadanan Awam dan satu Badan Berkanun Negeri memberikan pulangan dividen sejumlah RM185.41 juta pada tahun 2009.

BAHAGIAN III - RANCANGAN PEMBANGUNAN KERAJAAN NEGERI

3. Di bawah Rancangan Malaysia Kesembilan (RMKe-9), sebanyak 24,866 projek telah diluluskan oleh Kerajaan Negeri untuk dilaksanakan oleh 11 Kementerian/Jabatan di bawah RMKe-9 bagi tempoh 2006 hingga 2010. Pencapaian pada tahun ke empat pelaksanaan RMKe-9 (tahun 2009), sebanyak 21,432 projek atau 86.2% telah siap dilaksanakan, sebanyak 343 projek atau 1.4% sedang dilaksanakan dan sebanyak 3,091 projek atau 12.4% belum bermula. Selain itu, peruntukan RMKe-9 pada tahun 2009 adalah sejumlah RM6.34 bilion. Daripada jumlah tersebut, pencapaian prestasi perbelanjaan adalah sejumlah

RM4.84 bilion atau 76.4% yang telah dibelanjakan oleh 11 Kementerian/ Jabatan sehingga akhir tahun 2009.

BAHAGIAN IV - PENCAPAIAN PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/ JABATAN/AGENSI NEGERI

4. Pada tahun 2009, Jabatan Audit Negara Cawangan Sabah telah melaksanakan pengauditan pengurusan kewangan berdasarkan Indeks Akauntabiliti di 38 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri berbanding sebanyak 18 Jabatan/Agensi pada tahun 2008. Pencapaian pengurusan kewangan di 38 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri pada tahun 2009 secara keseluruhannya adalah baik. Hasil daripada pengauditan yang telah dijalankan mendapati pencapaian pengurusan kewangan di lima Jabatan/Agensi berada di tahap sangat baik, 27 Kementerian/Jabatan/Agensi berada di tahap baik dan enam Jabatan/Agensi Negeri lain berada di tahap memuaskan. Jabatan Bendahari Negeri didapati masih mengekalkan tahap pengurusan kewangan yang sangat baik dengan mendapat penarafan empat bintang. Majlis Ugama Islam Sabah pula menunjukkan prestasi pengurusan kewangan yang lebih baik di mana pada tahun 2009, prestasinya telah meningkat kepada baik dengan mendapat penarafan tiga bintang. Bagaimanapun, Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah menunjukkan prestasi yang menurun dengan mendapat penarafan tiga bintang berbanding empat bintang pada tahun 2008.

BAHAGIAN V - PENYERAHAN, PENGESAHAN, PEMBENTANGAN PENYATA KEWANGAN DAN PRESTASI KEWANGAN AGENSI NEGERI

5. Sehingga 31 Mei 2010, sebanyak 53 penyata kewangan bagi Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan Pihak Berkuasa Tempatan telah disijilkan yang melibatkan 45 Sijil Tanpa Teguran dan lapan Sijil Berteguran. Sebanyak 18 Badan Berkanun Negeri belum menyerahkan 19 Penyata Kewangan bagi tahun 2008 dan 2009 untuk diaudit. Tujuh Pihak Berkuasa Tempatan pula belum menyerahkan lapan Penyata Kewangan bagi tahun 2008 dan 2009. Selain itu, sebanyak 37 penyata kewangan bagi Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan Pihak Berkuasa Tempatan yang telah disahkan belum dibentang di Dewan Undangan Negeri sehingga 31 Mei 2010.

BAHAGIAN VI - PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA DAN MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

6. Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah Tahun 2008 telah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri pada 16 November 2009. Sepanjang tahun 2009, Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri telah bermesyuarat sebanyak dua kali untuk membincangkan Laporan Ketua Audit Negara bagi tahun 2007 dan 2008.

BAHAGIAN I

**PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN
KERAJAAN NEGERI SABAH
BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2009**

BAHAGIAN I

PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2009

1. PENDAHULUAN

1.1 Seksyen 16(1) Akta Acara Kewangan, 1957 menghendaki Pihak Berkuasa Kewangan Negeri menyediakan Penyata Kewangan secepat mungkin selepas penutupan akaun bagi tahun berkenaan. Penyata Kewangan tersebut hendaklah dikemukakan kepada Ketua Audit Negara dalam tempoh 7 bulan selepas berakhirnya tahun kewangan berkenaan untuk diaudit seperti diperuntukkan di bawah Seksyen 9 Akta Audit, 1957.

1.2 Selaras dengan peruntukan undang-undang tersebut, Pegawai Kewangan Negeri telah mengemukakan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun berakhir 31 Disember 2009 kepada Jabatan Audit Negara pada **19 April 2010**. Penyata tersebut melaporkan semua urusan kewangan asas tunai bagi tahun 2009 yang berkaitan dengan sumber dan penggunaan wang awam. Penyata tersebut mengandungi Lembaran Imbangan, Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai, Penyata Akaun Memorandum dan Nota Kepada Akaun.

1.2.1 Lembaran Imbangan menunjukkan jumlah wang tunai dan pelaburan yang dipegang bagi ketiga-tiga Akaun Kumpulan Wang Disatukan iaitu Akaun Hasil Disatukan, Akaun Amanah Disatukan dan Akaun Pinjaman Disatukan. Selaras dengan asas perakaunan tunai ubah suai yang diguna pakai oleh Kerajaan Negeri, hanya pelaburan yang dipegang bagi maksud amanah tertentu dilaporkan dalam Lembaran Imbangan. Pelaburan lain pula dilaporkan dalam Penyata Akaun Memorandum.

1.2.2 Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai menunjukkan terimaan dan bayaran bagi tahun 2009. Terimaan adalah terdiri daripada hasil, pinjaman dan terimaan lain seperti amanah dan bayaran balik pemberian Persekutuan. Bayaran pula adalah untuk membiayai perbelanjaan mengurus, pembangunan, modal dan bayaran balik pinjaman.

1.2.3 Penyata Akaun Memorandum adalah akaun yang menunjukkan aset dan tanggungan Kerajaan Negeri. Aset Kerajaan Negeri merangkumi Pinjaman Boleh Dituntut, Pelaburan dan Tunggakan Hasil. Manakala tanggungan Kerajaan Negeri pula terdiri daripada Hutang Awam iaitu Hutang Kerajaan Negeri kepada Kerajaan Persekutuan. Hutang Kerajaan Negeri adalah bagi maksud Rancangan Bekalan Air, Perumahan Awam Kos Rendah, Projek Pembangunan Dalam Negeri, Pembangunan dan Pelbagai Projek Pembangunan.

2. OBJEKTIF DAN KAEDAH PENGAUDITAN

2.1 Pengauditan terhadap Penyata Kewangan Kerajaan Negeri bagi tahun berakhir 31 Disember 2009 adalah untuk memberi pendapat sama ada penyata itu menggambarkan kedudukan kewangan yang benar dan saksama serta rekod perakaunan yang berkaitan telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini.

2.2 Pengauditan terhadap sistem perakaunan dan dokumen dijalankan secara berterusan sepanjang tahun 2009. Teguran mengenainya telah dibangkitkan dengan pihak Bendahari Negeri dan Kementerian/Jabatan Negeri melalui pemerhatian Audit sebaik sahaja sesuatu pengauditan selesai dijalankan.

3. PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI SABAH BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2009

Pengauditan Penyata Kewangan telah dilaksanakan mengikut Akta Audit, 1957 dan berpandukan piawaian pengauditan yang diluluskan. Akta dan piawaian tersebut menghendaki pengauditan dirancang dan dilaksanakan bagi mendapat kepastian yang munasabah sama ada Penyata Kewangan adalah bebas daripada kesilapan dan ketinggalan yang ketara. Pengauditan itu termasuk memeriksa rekod secara semak uji, menyemak bukti yang menyokong angka dan memastikan penzahiran yang mencukupi dalam persembahan Penyata Kewangan. **Pada Pendapat Audit, Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah pada keseluruhannya menunjukkan gambaran yang benar dan saksama tentang kedudukan kewangan Kerajaan Negeri bagi tahun berakhir 31 Disember 2009 dan rekod perakaunannya telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini.** Sijil Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri yang disertakan bersama dengan Lembaran Imbangan, Penyata Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai, Penyata Akaun Memorandum, Penyata Akaun Hasil Yang Disatukan dan Nota Kepada Akaun Awam adalah seperti di **Lampiran I** hingga **Lampiran VI**.

BAHAGIAN II

ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

BAHAGIAN II

ANALISIS KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

4. PRESTASI KEWANGAN

Jabatan Audit Negara di samping mengesahkan Penyata Kewangan Kerajaan Negeri tahun 2009, juga membuat analisis mengikut prinsip asas tunai terhadap data kewangan bagi menentukan tahap prestasi kewangan Kerajaan Negeri. Analisis yang dijalankan adalah berdasarkan Penyata Wang Tunai, Penyata Pelaburan, Penyata Akaun Hasil Disatukan, Penyata Akaun Pinjaman Disatukan, Penyata Akaun Amanah Disatukan, Penyata Akaun Memorandum Aset dan Penyata Akaun Memorandum Tanggungan serta maklumat kewangan yang berkaitan.

Penyata Kewangan ini telah disediakan mengikut format yang ditetapkan dalam Piawaian Perakaunan Kerajaan mengenai Persembahan Penyata Kewangan yang dikeluarkan oleh Jabatan Akauntan Negara. Analisis Audit dibuat terhadap penyata kewangan berdasarkan data/dokumen dan rekod yang dihasilkan melalui Sistem *Main Account* serta dokumen kewangan lain yang berkaitan.

4.1 KEDUDUKAN KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

4.1.1 Mengikut Lembaran Imbangan, jumlah Kumpulan Wang Disatukan pada akhir tahun 2009 adalah berjumlah RM2.32 bilion. Jumlah tersebut terdiri daripada aset berbentuk wang tunai sejumlah RM73.34 juta dan pelaburan sejumlah RM2.25 bilion. Kumpulan Wang Disatukan terdiri daripada tiga akaun iaitu Akaun Hasil Disatukan, Akaun Pinjaman Disatukan dan Akaun Amanah Disatukan. Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan pada tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.1**.

Jadual 4.1
Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Butiran	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Akaun Hasil Disatukan	2,407.43	2,594.03	186.60	7.8
2.	Akaun Pinjaman Disatukan	0	0	0	0
3.	Akaun Amanah Disatukan:	(353.57)	(272.47)	81.10	(22.9)
	<i>i) Kumpulan Wang Amanah Kerajaan:</i>				
	<i>Kumpulan Wang Pembangunan</i>	(1,535.25)	(1,645.04)	(109.79)	(7.2)
	<i>Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan</i>	140.36	29.98	(110.38)	(78.6)
	<i>Akaun Kena Bayar</i>	489.00	403.53	(85.47)	(17.5)
	<i>ii) Kumpulan Wang Amanah Awam</i>	198.76	549.66	350.90	176.5
	<i>iii) Deposit</i>	353.56	389.40	35.84	10.1
	Jumlah	2,053.86	2,321.56	267.70	13.0

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.1.2 Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Jadual 4.2**. Kedudukan tahun 2009 adalah paling tinggi dalam tempoh lima tahun kebelakangan.

Jadual 4.2
Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Butiran	2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Akaun Hasil Disatukan	845.70	1,184.46	1,769.95	2,407.43	2,594.03
2.	Akaun Pinjaman Disatukan	0	0	0	0	0
3.	Akaun Amanah Disatukan terdiri daripada:	81.92	155.25	(206.82)	(353.57)	(272.47)
	i) <i>Kumpulan Wang Amanah Kerajaan:</i>					
	<i>Kumpulan Wang Pembangunan</i>	(799.69)	(871.01)	(1,313.47)	(1,535.25)	(1,645.04)
	<i>Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan</i>	169.99	37.70	97.77	140.36	29.98
	<i>Akaun Kena Bayar</i>	319.62	524.46	475.92	489.00	403.53
	ii) <i>Kumpulan Wang Amanah Awam</i>	91.58	108.02	173.79	198.76	549.66
	iii) <i>Deposit</i>	300.42	356.08	359.17	353.56	389.40
	Jumlah	927.62	1,339.71	1,563.13	2,053.86	2,321.56

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.1.3 Pada tahun 2009, Kumpulan Wang Disatukan mengalami peningkatan berjumlah RM267.70 juta atau 13% kepada RM2.32 bilion berbanding RM2.05 bilion pada tahun 2008. Peningkatan ini disebabkan oleh lebih hasil pada tahun 2009 sejumlah RM186.60 juta.

4.1.4 Analisis Nisbah Semasa adalah untuk mengukur kemampuan Kerajaan Negeri menjelaskan jumlah tanggungan semasa dengan membandingkan aset semasa dengan tanggungan semasa. Aset semasa Kerajaan Negeri terdiri daripada Wang Tunai dan Pelaburan. Tanggungan semasa pula terdiri daripada Akaun Kena Bayar, Deposit dan Tunggakan Bayaran Balik Hutang Awam. Analisis Audit pada tahun 2009 mendapati **Nisbah Semasa Kerajaan Negeri adalah lebih daripada 1 iaitu 2.6:1. Ini menunjukkan bahawa Kerajaan Negeri mempunyai kecairan tunai yang sangat baik di mana aset semasa berjumlah RM2.32 bilion mampu menampung tanggungan semasa berjumlah RM886.75 juta.**

4.2 WANG TUNAI

4.2.1 Wang tunai merupakan aset yang terdiri daripada Wang Tunai Dalam Tangan, Wang Tunai Dalam Perjalanan dan Wang Tunai Dalam Bank. Kedudukan wang tunai pada tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.3**.

Jadual 4.3
Baki Wang Tunai Pada Tahun 2009 Berbanding 2008

Bil.	Butiran	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Wang Tunai Dalam Bank	82.78	65.61	(17.17)	(20.7)
2.	Wang Tunai Dalam Perjalanan	4.43	7.72	3.29	74.3
3.	Wang Tunai Dalam Tangan	0.08	0.01	(0.07)	(87.5)
Jumlah		87.29	73.34	(13.95)	(16.0)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Analisis Audit mendapati kedudukan wang tunai pada tahun 2009 menunjukkan penurunan berjumlah RM13.95 juta atau 16% menjadi RM73.34 juta berbanding RM87.29 juta pada tahun 2008. Penurunan ini antara lain disebabkan oleh penurunan terimaan wang tunai terutama daripada hasil Kerajaan Negeri yang menurun pada tahun 2009 berbanding tahun 2008.

4.2.2 Baki wang tunai bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Jadual 4.4**. Kedudukan tahun 2009 adalah berkurangan berbanding tahun 2008. Bagaimanapun ia lebih tinggi berbanding tahun 2005 hingga 2007.

Jadual 4.4
Baki Wang Tunai Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Butiran	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Wang Tunai Dalam Bank	63.13	65.01	51.20	82.78	65.61
2.	Wang Tunai Dalam Perjalanan	5.72	2.98	14.29	4.43	7.72
3.	Wang Tunai Dalam Tangan	0	0.10	0.06	0.08	0.01
Jumlah		68.85	68.09	65.55	87.29	73.34

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.3 PELABURAN

4.3.1 Pelaburan Kerajaan Negeri adalah dalam bentuk simpanan tetap dan deposit dengan institusi kewangan yang diluluskan. Pelaburan yang dibuat adalah daripada lebihan Kumpulan Wang Disatukan dan diambil kira pada nilai buku. Kedudukan pelaburan pada tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.5**.

Jadual 4.5
Pelaburan Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Pelaburan	Tahun		Peningkatan	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Bank Perdagangan Tempatan	1,965.86	2,246.86	281.00	14.3
2.	Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd.	0.71	1.36	0.65	91.5
Jumlah		1,966.57	2,248.22	281.65	14.3

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.3.2 Pelaburan terdiri daripada deposit dengan bank perdagangan tempatan dan Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd. masing-masing berjumlah RM2.25 bilion dan

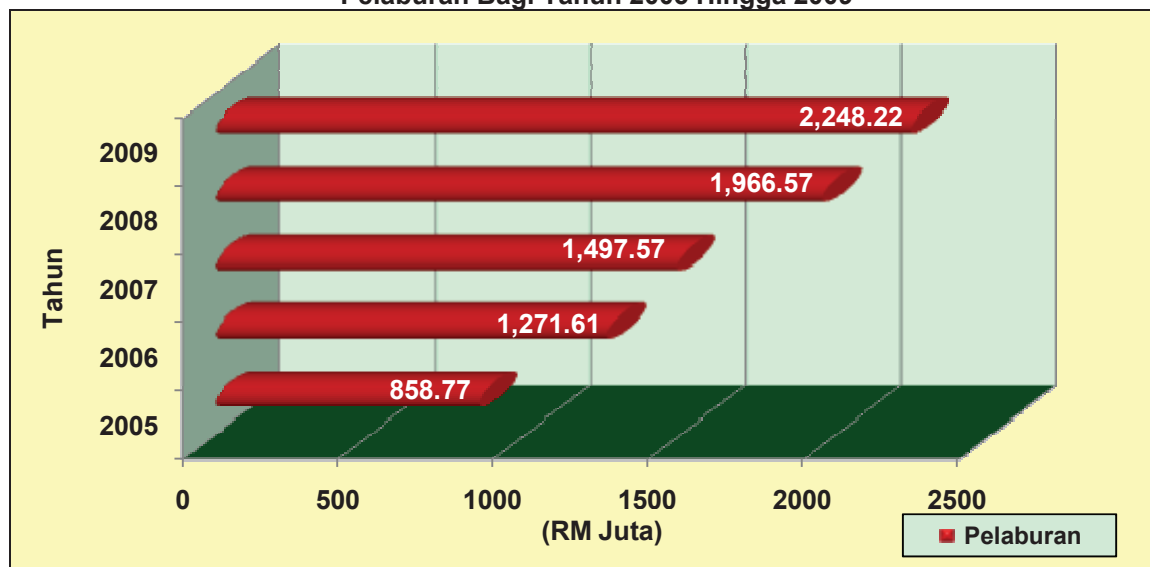
RM1.36 juta. Pelaburan pada akhir tahun 2009 meningkat sejumlah RM281.65 juta atau 14.3% menjadi RM2.25 bilion berbanding RM1.97 bilion pada tahun 2008. Peningkatan pelaburan adalah disebabkan pertambahan simpanan tetap sejumlah RM281 juta di Bank Perdagangan Tempatan dan RM650,000 di Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd.. Trend pelaburan bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Jadual 4.6** dan **Carta 4.1**. Kedudukan tahun 2009 adalah yang tertinggi dalam tempoh lima tahun kebelakangan.

Jadual 4.6
Pelaburan Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Pelaburan	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Bank Perdagangan Tempatan	858.02	1,270.86	1,496.86	1,965.86	2,246.86
2.	Perbadanan Pembangunan Borneo Sdn. Bhd.	0.71	0.71	0.71	0.71	1.36
3.	Sekuriti Kerajaan Asing	0.04	0.04	0	0	0
Jumlah		858.77	1,271.61	1,497.57	1,966.57	2,248.22

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Carta 4.1
Pelaburan Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.4 AKAUN HASIL DISATUKAN

Akaun Hasil Disatukan ditubuhkan mengikut Perkara 97 dan Perkara 98 Perlembagaan Persekutuan dan Seksyen 7 (a), Akta Acara Kewangan, 1957. Akaun ini menunjukkan jumlah hasil yang diterima dengan jumlah perbelanjaan mengurus bagi sesuatu tahun kewangan.

Kerajaan Negeri Sabah telah mengakhiri tahun kewangan 2009 dengan penurunan dalam lebihan berjumlah RM450.88 juta menjadi RM186.60 juta berbanding tahun 2008 yang berjumlah RM637.48 juta. Penurunan lebihan semasa ini menyebabkan baki Akaun Hasil Disatukan mencatatkan lebihan terkumpul berjumlah RM2.59 bilion iaitu meningkat sebanyak 7.8% berbanding RM2.41 bilion pada tahun 2008.

4.4.1 Hasil

- a) Kerajaan Negeri Sabah memungut tiga jenis hasil yang terdiri daripada Hasil Cukai, Hasil Bukan Cukai dan Terimaan Bukan Hasil. Pada tahun 2009, kutipan hasil sebenar lebih tinggi daripada anggaran disemak sejumlah RM342.06 juta atau 12.6% seperti di **Jadual 4.7**.

Jadual 4.7
Kutipan Hasil Sebenar Berbanding Anggaran Yang Disemak

Bil.	Kategori Hasil	Anggaran Disemak (RM Juta)	Hasil Sebenar (RM Juta)	Lebihan	
				(RM Juta)	(%)
1.	Hasil Cukai	850.54	1,003.88	153.34	18.0
2.	Hasil Bukan Cukai	1,582.39	1,753.10	170.71	10.8
3.	Terimaan Bukan Hasil	274.89	292.90	18.01	6.6
Jumlah		2,707.82	3,049.88	342.06	12.6

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- b) Hasil sebenar yang dikutip oleh Kerajaan Negeri pada tahun 2009 pula berjumlah RM3.05 bilion iaitu menurun sejumlah RM291.43 juta atau 8.7% berbanding tahun 2008 yang berjumlah RM3.34 bilion. Jumlah hasil mengikut tiga kategori pada tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.8**.

Jadual 4.8
Kutipan Hasil Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Kategori Hasil	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Hasil Cukai	1,370.95	1,003.88	(367.07)	(26.8)
2.	Hasil Bukan Cukai	1,651.46	1,753.10	101.64	6.2
3.	Terimaan Bukan Hasil	318.90	292.90	(26.00)	(8.2)
Jumlah		3,341.31	3,049.88	(291.43)	(8.7)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- c) Analisis Audit terhadap kutipan hasil pada tahun 2009 mendapati sebanyak 56 hasil mengalami peningkatan berjumlah RM290.58 juta manakala 42 butiran hasil mengalami penurunan berjumlah RM582.01 juta.
- i) Tiga butiran hasil yang mengalami peningkatan hasil yang ketara bagi tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.9**.

Jadual 4.9
Peningkatan Hasil Yang Ketara Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Peningkatan		Punca Peningkatan
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Pembahagian Perbadanan-Perbadanan Awam	50.33	185.41	135.08	268.4	Pada tahun 2009, sejumlah RM26.41 juta dividen telah dibayar oleh tujuh Perbadanan Awam dan satu Badan Berkanun dan sejumlah RM159 juta merupakan cukai atas dividen daripada Lembaga Hasil Dalam Negeri.
2.	Cukai Jualan Tiket Loteri	76.66	93.78	17.12	22.3	Pada tahun 2009, Kementerian Kewangan Malaysia telah meluluskan sebanyak 53 <i>Special Draw</i> berbanding 16 pada tahun 2008.
3.	Jualan Susu Segar	0.24	7.77	7.53	3,137.5	Pada tahun 2009, Jabatan telah menerima bayaran balik tunggakan jualan susu segar sejumlah RM7.72 juta.
Jumlah		127.23	286.96	159.73	125.5	

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- ii) Tiga butiran hasil yang mengalami penurunan hasil yang ketara bagi tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.10**.

Jadual 4.10
Penurunan Hasil Yang Ketara Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Butiran Hasil	Tahun		Penurunan		Punca Penurunan
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Cukai Jualan Minyak Kelapa Sawit	1,237.32	853.42	383.90	31.0	Penurunan ini disebabkan oleh penurunan pengeluaran dan penurunan harga pasaran. Manakala jumlah isipadu yang dikenakan cukai jualan adalah 5.26 MT berbanding 5.65 MT pada tahun 2008.
2.	Royalti dan Bayaran Keluaran Hutan	341.37	256.79	84.58	24.8	Penurunan pengeluaran balak daripada 4.72 juta m3 pada tahun 2008 kepada 4.09 juta m3 pada tahun 2009.
3.	Premium Kayu Balak	72.16	57.97	14.19	19.7	Penurunan pengeluaran balak daripada 4.72 juta m3 pada tahun 2008 kepada 4.09 juta m3 pada tahun 2009.
Jumlah		1,650.85	1,168.18	482.67	29.2	

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

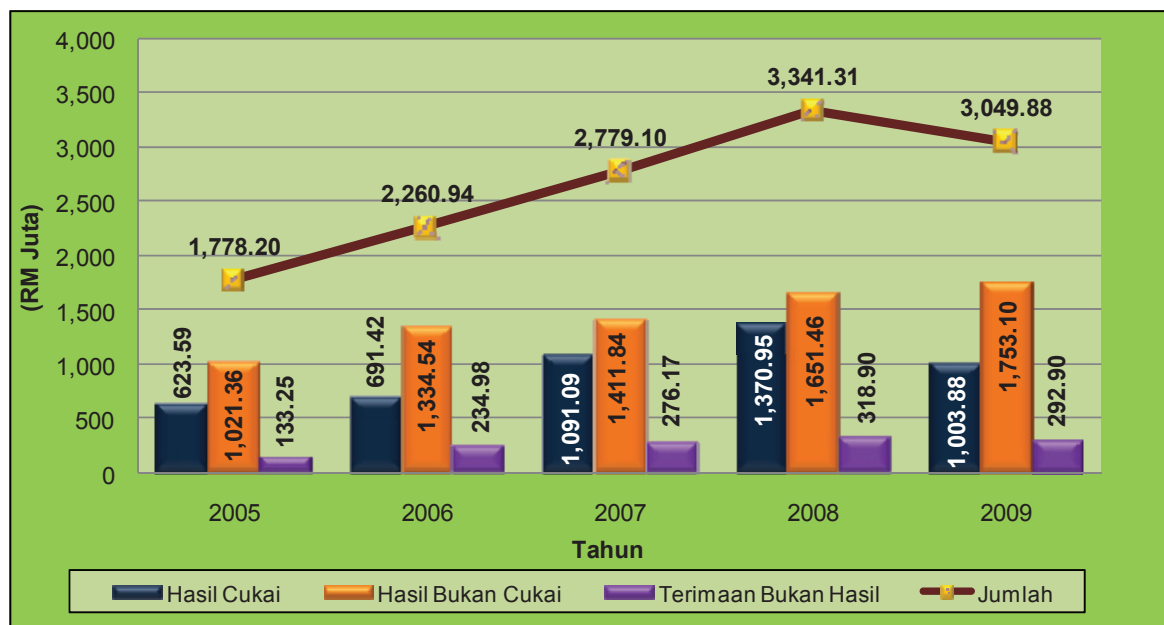
- d) Hasil Kerajaan Negeri merupakan sumber utama yang akan digunakan bagi tujuan perbelanjaan mengurus dan pembangunan. Trend pungutan hasil bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Jadual 4.11** dan **Carta 4.2**. Kedudukan tahun 2009 adalah berkurangan berbanding tahun 2008. Namun kutipan hasil ini lebih tinggi berbanding tahun 2005 hingga 2007.

Jadual 4.11
Kutipan Hasil Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Kategori Hasil	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Hasil Cukai	623.59	691.42	1,091.09	1,370.95	1,003.88
2.	Hasil Bukan Cukai	1,021.36	1,334.54	1,411.84	1,651.46	1,753.10
3.	Terimaan Bukan Hasil	133.25	234.98	276.17	318.90	292.90
Jumlah		1,778.20	2,260.94	2,779.10	3,341.31	3,049.88

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Carta 4.2
Kutipan Hasil Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- e) Penyumbang utama hasil Kerajaan Negeri bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah daripada Cukai Jualan, Hasil Hutan, Royalti Petroleum, Hasil Tanah dan Hasil Air seperti di **Jadual 4.12**. Kedudukan hasil sumbangan dari hasil utama berkurangan pada tahun 2009 berbanding tahun 2008. Bagaimanapun ia masih tinggi berbanding tahun 2005 hingga 2007.

Jadual 4.12
Penyumbang Utama Hasil Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Butiran Hasil	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Cukai Jualan	588.20	656.07	1,046.52	1,326.66	957.97
2.	Hasil Hutan	465.62	505.16	550.93	446.54	345.03
3.	Royalti Petroleum	276.65	409.73	365.37	750.90	742.98
4.	Hasil Tanah	86.45	101.52	205.02	186.17	140.70
5.	Hasil Air	95.37	94.42	104.76	105.34	117.74
Jumlah		1,512.29	1,766.90	2,272.60	2,815.61	2,304.42

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- f) Kutipan Cukai Jualan merupakan penyumbang terbesar di antara lima butiran hasil tersebut dengan kutipan berjumlah RM4.58 bilion bagi tempoh lima tahun antara tahun 2005 hingga 2009. Penyumbang kedua dan ketiga terbesar adalah daripada Royalti Petroleum dan Hasil Hutan yang berjumlah RM2.55 bilion dan RM2.30 bilion bagi tempoh lima tahun berkenaan.

4.4.2 Perbelanjaan Mengurus

- a) Perbelanjaan mengurus terbahagi kepada dua jenis iaitu Perbelanjaan Tanggungan dan Perbelanjaan Perbekalan. Mengikut Perkara 98 Perlembagaan Persekutuan, Perbelanjaan Tanggungan adalah perbelanjaan yang dipertanggungjawabkan terus kepada Kumpulan Wang Disatukan seperti gaji dan elaun Tuan Yang Terutama Yang di-Pertua Negeri, elaun/ganjaran/pencen Ahli Majlis Mesyuarat Kerajaan dan Ahli Dewan Undangan Negeri, bayaran balik pinjaman dan lain-lain bayaran dengan perintah mahkamah. Perbelanjaan Perbekalan pula adalah untuk membiayai aktiviti dan kegiatan harian.
- b) Perbelanjaan mengurus terdiri daripada bayaran Emolumen, Perkhidmatan Dan Bekalan, Aset, Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap serta Perbelanjaan Lain. Peruntukan asal yang diluluskan bagi perbelanjaan mengurus tahun 2009 berjumlah RM2.78 bilion. Peruntukan ini telah ditambah sejumlah RM431.66 juta menjadi RM3.21 bilion. Peruntukan perbelanjaan mengurus telah meningkat sejumlah RM269.48 juta atau 9.2% menjadi RM3.21 bilion pada tahun 2009 berbanding peruntukan tahun 2008 berjumlah RM2.94 bilion.
- c) Perbelanjaan mengurus pada tahun 2009 berjumlah RM2.86 bilion berbanding RM2.70 bilion pada tahun 2008 iaitu meningkat sejumlah RM159.45 juta atau 5.9%. Pada keseluruhannya, perbelanjaan mengurus pada tahun 2009 meningkat walaupun perbelanjaan bagi Emolumen, Perkhidmatan dan Bekalan dan Aset telah menurun masing-masing sejumlah RM7.55 juta, RM70.54 juta dan RM92.31 juta. Peningkatan perbelanjaan ini juga disebabkan oleh peningkatan Pemberian dan Kenaan Bayaran Tetap berjumlah RM81.06 juta dan Perbelanjaan-Perbelanjaan Lain sejumlah RM248.79 juta. Kedudukan perbelanjaan mengurus Kerajaan Negeri bagi tahun 2009 berbanding

tahun 2008 mengikut lima kategori pecahan butiran perbelanjaan adalah seperti di **Jadual 4.13**.

Jadual 4.13
Perbelanjaan Mengurus Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Pecahan Butiran Perbelanjaan	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Emolumen	556.93	549.38	(7.55)	(1.4)
2.	Perkhidmatan Dan Bekalan	862.75	792.21	(70.54)	(8.2)
3.	Aset	363.25	270.94	(92.31)	(25.4)
4.	Pemberian Dan Kenaan Bayaran Tetap	313.99	395.05	81.06	25.8
5.	Perbelanjaan-Perbelanjaan Lain	606.91	855.70	48.79	41.0
Jumlah		2,703.83	2,863.28	159.45	5.9

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- i) Analisis Audit terhadap perbelanjaan mengurus mendapati tiga butiran perbelanjaan mengalami peningkatan yang ketara antara RM15.62 juta hingga RM24.50 juta. Peningkatan perbelanjaan yang ketara bagi tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.14**.

Jadual 4.14
Peningkatan Perbelanjaan Mengurus Yang Ketara
Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Peningkatan		Punca Peningkatan
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Penyenggaraan Dan Pembaikan Kecil Yang Dibeli – Jabatan Pengairan Dan Saliran	0.49	24.99	24.50	5,000	Penyelarasan Akaun Pendahuluan Diri di bawah Arahan Perbendaharaan 55 bagi kerja-kerja kecemasan yang telah diluluskan oleh Kementerian Kewangan.
2.	Bangunan Dan Pembaikan Bangunan – Jabatan Kerja Raya	2.50	19.66	17.16	686.4	Kementerian Kewangan telah meluluskan program membaik pulih kuarters Kerajaan Negeri dengan kos RM95 juta tetapi dilaksanakan dengan fasa setiap tahun bermula tahun 2009.
3.	Pemberian Dalam Negeri – Jabatan Perkhidmatan Kebajikan Am Sabah	16.69	32.31	15.62	93.6	Peningkatan kadar baru Skim Bantuan Am, Skim Bantuan Anak Yatim dan Tabung Rayuan Dan Derma yang berkuatkuasa mulai 1 Januari 2009.
Jumlah		19.68	76.96	57.28	291.1	

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- ii) Analisis Audit seterusnya mendapati tiga butiran perbelanjaan yang lain mengalami penurunan antara RM4.35 juta hingga RM242.43 juta. Penurunan perbelanjaan yang ketara bagi tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.15**.

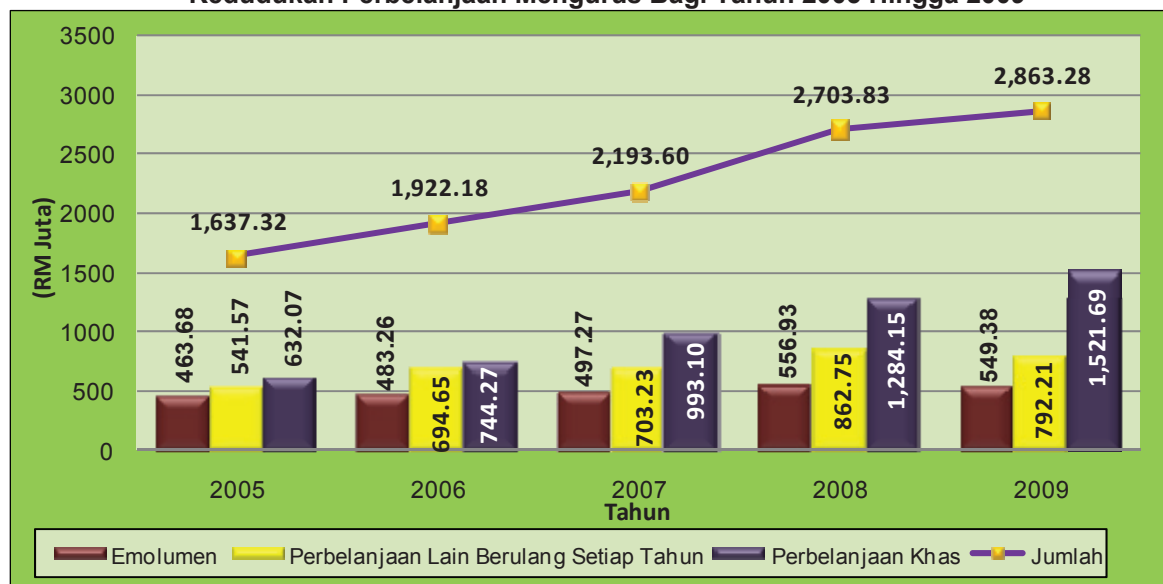
Jadual 4.15
Penurunan Perbelanjaan Mengurus Yang Ketara
Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Penurunan		Punca Penurunan
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Perhubungan Dan Utiliti - Kementerian Kewangan	242.72	0.29	242.43	99.9	Pada tahun 2008, Kerajaan Negeri telah membuat keputusan untuk menyelesaikan tunggakan konsesi air Timatech Sdn. Bhd. sejumlah RM242.72 juta sekaligus melangsaikan tunggakan hutang tersebut pada tahun 2009.
2.	Pelaburan – Kementerian Kewangan	204.00	92.12	111.88	54.8	Pelaburan dibuat berdasarkan kepada kelulusan dan akan dilaksanakan secara berperingkat berdasarkan kedudukan kewangan Kerajaan Negeri. Terdapat pelaburan yang dibuat pada tahun 2008 tidak dibuat lagi pada tahun 2009.
3.	Kemudahan Dan Pembaikan Kemudahan – Jabatan Pengairan Dan Saliran	4.84	0.49	4.35	89.9	Peruntukan yang diluluskan pada tahun 2009 adalah RM0.50 juta berbanding RM2.50 juta pada tahun 2008.
Jumlah		451.56	92.90	358.66	79.4	

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- d) Analisis Audit mendapati trend Perbelanjaan Mengurus bagi tahun 2005 hingga 2009 mengalami peningkatan setiap tahun. Perbelanjaan Kerajaan Negeri yang terbesar dalam tempoh tersebut adalah Perbelanjaan Khas yang berjumlah RM5.18 bilion. Ini diikuti oleh Perbelanjaan Lain Berulang Setiap Tahun berjumlah RM3.59 bilion dan Emolumen berjumlah RM2.55 bilion bagi tempoh lima tahun berkenaan. Trend perbelanjaan mengurus Kerajaan Negeri bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Carta 4.3**.

Carta 4.3
Kedudukan Perbelanjaan Mengurus Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Nota: Trend Perbelanjaan Mengurus adalah mengikut tiga kategori iaitu berdasarkan kod perakaunan lama
Kod perakaunan baru iaitu Modified Budgeting System dilaksanakan mulai tahun 2008

4.4.3 Prestasi Kewangan Akaun Hasil Disatukan

- a) Pada tahun 2009, Akaun Hasil Disatukan Kerajaan Negeri telah mencatat lebih pendapatan sejumlah RM186.60 juta iaitu penurunan yang ketara sejumlah RM450.88 juta atau 70.7% berbanding lebih pada tahun 2008 yang berjumlah RM637.48 juta seperti di **Jadual 4.16**. Penurunan ini adalah disebabkan oleh penurunan hasil berjumlah RM291.43 juta atau 8.7% dan peningkatan perbelanjaan berjumlah RM159.45 juta atau 5.9%.

Jadual 4.16
Prestasi Kewangan Akaun Hasil Disatukan Pada Tahun 2008 Dan 2009

Bil.	Butiran	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)		
1.	Hasil	3,341.31	3,049.88	(291.43)	(8.7)
2.	Perbelanjaan Mengurus	2,703.83	2,863.28	59.45	5.9
Lebihan		637.48	186.60	(450.88)	(70.7)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- b) Analisis perbandingan lebihan hasil bagi tahun 2005 hingga 2009 menunjukkan lebihan hasil meningkat dari tahun 2005 hingga 2008 tetapi telah menurun pada tahun 2009 seperti di **Jadual 4.17**. Kedudukan lebihan hasil pada tahun 2009 berkurangan berbanding tahun 2006, 2007 dan 2008.

Jadual 4.17
Prestasi Hasil Berbanding Perbelanjaan Mengurus Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Butiran	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Hasil	1,778.20	2,260.94	2,779.10	3,341.31	3,049.88
2.	Perbelanjaan Mengurus	1,637.32	1,922.18	2,193.60	2,703.83	2,863.28
Lebihan		140.88	338.76	585.50	637.48	186.60

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.5 AKAUN PINJAMAN DISATUKAN

Akaun Pinjaman Disatukan adalah satu akaun yang digunakan untuk mengaakun penerimaan pinjaman dan pindahan terimaan pinjaman ke Akaun Kumpulan Wang Pembangunan. Pada tahun 2009, pinjaman sejumlah RM204.86 juta telah diterima daripada Kerajaan Persekutuan untuk membiayai projek bekalan air dan pelbagai. Pinjaman yang diperolehi telah diambil kira dalam akaun ini sebelum dipindahkan kesemuanya kepada Kumpulan Wang Pembangunan. Pada akhir tahun 2009, akaun ini tidak mempunyai baki seperti tahun 2008 dan tahun sebelumnya.

4.6 AKAUN AMANAH DISATUKAN

Akaun Amanah Disatukan terdiri daripada Kumpulan Wang Amanah Kerajaan, Kumpulan Wang Amanah Awam dan Wang Deposit. Pada akhir tahun 2009, Akaun Amanah Disatukan berbaki debit berjumlah RM272.47 juta berbanding baki debit berjumlah RM353.57 juta pada tahun 2008 iaitu penurunan baki debit sejumlah RM81.10 juta atau 22.9%.

4.6.1 Kumpulan Wang Amanah Kerajaan

Kumpulan Wang Amanah Kerajaan ditubuhkan di bawah Seksyen 10 Akta Acara Kewangan, 1957 untuk maksud tertentu. Kumpulan Wang Amanah Kerajaan terdiri daripada tiga komponen utama iaitu Kumpulan Wang Pembangunan, Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan dan Akaun Kena Bayar.

a) Kumpulan Wang Pembangunan

Kumpulan Wang Pembangunan ditubuhkan di bawah Akta Kumpulan Wang Pembangunan (Akta 70 Tahun 1966). Punca kewangan Kumpulan Wang ini terdiri daripada caruman Akaun Hasil Disatukan, imbuhan balik dan pemberian daripada Kerajaan Persekutuan serta terimaan daripada Akaun Pinjaman. Akaun Pinjaman merupakan dana pinjaman daripada Kerajaan Persekutuan yang akan disalurkan kepada Kumpulan Wang Pembangunan untuk membiayai projek pembangunan negeri serta dipinjam semula kepada Agensi Negeri. Pada tahun 2009, Kumpulan Wang ini telah menerima pindahan sejumlah RM585 juta daripada Akaun Hasil Disatukan, RM204.86 juta daripada Akaun Pinjaman Disatukan, RM54.20 juta daripada imbuhan balik dan RM48.27 juta daripada pemberian Kerajaan Persekutuan.

Pada tahun 2009, Kumpulan Wang Pembangunan telah terlebih dikeluarkan sejumlah RM109.80 juta. Oleh itu, baki defisit terkumpul pada tahun 2009 meningkat sejumlah RM109.80 juta menjadi RM1.65 bilion berbanding RM1.54 bilion pada tahun 2008 seperti ditunjukkan di **Jadual 4.18**.

Jadual 4.18
Akaun Kumpulan Wang Pembangunan Bagi Tahun 2008 Dan 2009

Perihal	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
Baki Pada 1 Januari	(1,313.47)	(1,535.25)	(221.78)	16.9
Terimaan	1,077.84	922.33	(155.51)	(14.4)
Bayaran	1,299.62	1,032.13	(267.49)	(20.6)
Baki Pada 31 Disember	(1,535.25)	(1,645.05)	(109.80)	7.2

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Baki terkumpul Kumpulan Wang Pembangunan untuk tempoh lima tahun ditunjukkan di **Jadual 4.19**. Defisit dalam Kumpulan Wang Pembangunan bagi tahun 2009 adalah tertinggi berbanding dengan lima tahun kebelakangan.

Jadual 4.19
Baki Kumpulan Wang Pembangunan Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Perihal	Tahun				
	2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
Baki Pada 1 Januari	(729.54)	(799.69)	(871.01)	(1,313.47)	(1,535.25)
Terimaan	608.71	1,043.62	953.63	1,077.84	922.33
Bayaran	678.86	1,114.94	1,396.09	1,299.62	1,032.13
Kurangan Perbelanjaan Daripada Hasil	(70.15)	(71.32)	(442.46)	(221.78)	(109.80)
Baki Pada 31 Disember	(799.69)	(871.01)	(1,313.47)	(1,535.25)	(1,645.05)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Analisis Audit mendapati jumlah dana yang disalurkan ke dalam Kumpulan Wang Pembangunan masih tidak mencukupi untuk menampung perbelanjaan pembangunan sebenar. Ini disebabkan Kerajaan Negeri menyediakan bajet defisit terhadap hasil dan perbelanjaan pembangunan menyebabkan baki defisit terkumpul Kumpulan Wang Pembangunan terus meningkat pada setiap tahun. Anggaran hasil dan perbelanjaan pembangunan asal berbanding yang sebenar bagi tahun 2009 ditunjukkan di **Jadual 4.20**.

Jadual 4.20
**Anggaran Hasil Dan Perbelanjaan Pembangunan Asal
Berbanding Yang Sebenar Bagi Tahun 2009**

Perihal	Tahun 2009	
	Anggaran Asal (RM Juta)	Sebenar (RM Juta)
Hasil	1,059.18	922.33
Caruman daripada Anggaran Perbekalan	550.00	585.00
Bayaran Balik Pemberian Persekutuan	65.63	77.62
Wang Pinjaman Persekutuan	369.38	204.86
Hasil Pembangunan Yang Lain	74.17	54.85
Perbelanjaan	1,475.48	1,032.13
Lebihan / (Defisit)	(416.30)	(109.80)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

i) Perbelanjaan Pembangunan Sebenar Berbanding Peruntukan

Pada tahun 2009, sejumlah RM1.56 bilion telah diperuntukkan kepada satu Jabatan dan 10 Kementerian. Daripada jumlah tersebut, sejumlah RM1.03 bilion atau 66.3% telah dibelanjakan. Analisis perbandingan terhadap perbelanjaan Pembangunan sebenar dengan peruntukan tahun 2009 adalah seperti di **Jadual 4.21**.

Jadual 4.21
Perbelanjaan Pembangunan Sebenar Berbanding Peruntukan Tahun 2009

Bil.	Kementerian/Jabatan	Peruntukan (RM Juta)	Perbelanjaan (RM Juta)	(%)
1.	Jabatan Ketua Menteri	175.80	148.97	84.7
2.	Kementerian Pembangunan Luar Bandar	79.12	68.13	86.1
3.	Kementerian Kewangan	26.00	15.88	61.1
4.	Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan	292.03	226.23	77.5
5.	Kementerian Pembangunan Infrastruktur	749.00	462.27	61.7
6.	Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan	56.38	27.44	48.7
7.	Kementerian Pembangunan Masyarakat Dan Hal Ehwal Pengguna	27.53	14.07	51.1
8.	Kementerian Pelancongan, Kebudayaan Dan Alam Sekitar	22.04	15.63	70.9
9.	Kementerian Pembangunan Perindustrian	92.92	30.80	33.1
10.	Kementerian Belia Dan Sukan	33.17	22.71	68.5
11.	Kementerian Pembangunan Sumber Dan Kemajuan Teknologi Maklumat	3.73	0.00	0.0
Jumlah		1,557.72	1,032.13	66.3

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Analisis Audit mendapati Jabatan Ketua Menteri dan Kementerian Pembangunan Luar Bandar telah mencapai prestasi perbelanjaan melebihi 80%. Prestasi perbelanjaan bagi lapan Kementerian yang lain adalah antara 33.1% hingga 77.5%. Kementerian Pembangunan Sumber Dan Kemajuan Teknologi Maklumat pula menunjukkan prestasi perbelanjaan terendah iaitu 0% disebabkan peruntukan sejumlah RM3.25 juta tidak dibelanjakan langsung. Sejumlah RM2.70 juta daripada peruntukan tersebut adalah untuk pelaksanaan empat buah pusat e-Desa yang belum dijalankan oleh Jabatan Pelaksana iaitu Jabatan Kerja Raya pada tahun 2009. Bagaimanapun, projek tersebut dijangka akan siap pada penghujung tahun 2010.

ii) Perbelanjaan Pembangunan Sebenar Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Perbelanjaan pembangunan pada tahun 2009 menurun sejumlah RM267.49 juta menjadi RM1.03 bilion berbanding RM1.30 billion pada tahun 2008. Perbelanjaan di bawah empat Kementerian meningkat sejumlah RM25.60 juta menjadi RM133.91 juta. Perbelanjaan di bawah Jabatan Ketua Menteri dan enam Kementerian pula menurun sejumlah RM293.09 juta menjadi RM898.22 juta. Kedudukan perbelanjaan pembangunan Kerajaan Negeri pada tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.22**.

Jadual 4.22
Perbelanjaan Pembangunan Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Kementerian/Jabatan	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Jabatan Ketua Menteri	158.74	148.97	(9.77)	(6.2)
2.	Kementerian Pembangunan Luar Bandar	58.36	68.13	9.77	16.7
3.	Kementerian Kewangan	32.29	15.88	(16.41)	(50.8)
4.	Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan	229.92	226.23	(3.69)	(1.6)
5.	Kementerian Pembangunan Infrastruktur	626.65	462.27	(164.38)	(26.2)
6.	Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan	26.18	27.44	1.26	4.8
7.	Kementerian Pembangunan Masyarakat Dan Hal Ehwal Pengguna	17.23	14.07	(3.16)	(18.3)
8.	Kementerian Pelancongan, Kebudayaan Dan Alam Sekitar	7.90	15.63	7.73	97.8
9.	Kementerian Pembangunan Perindustrian	124.78	30.80	(93.98)	(75.3)
10.	Kementerian Belia Dan Sukan	15.87	22.71	6.84	43.1
11.	Kementerian Pembangunan Sumber Dan Kemajuan Teknologi Maklumat	1.70	0.00	(1.70)	100.0
Jumlah		1,299.62	1,032.13	(267.49)	(20.6)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Pada tahun 2009, tiga butiran perbelanjaan pembangunan telah meningkat dengan ketara seperti di **Jadual 4.23**.

Jadual 4.23
Peningkatan Perbelanjaan Pembangunan Yang Ketara
Pada Tahun 2009 Berbanding 2008

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Peningkatan		Punca Peningkatan
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Kerja-Kerja Kecemasan/Luar Jangka Untuk Bekalan Air Di Seluruh Negeri	9.59	32.06	22.47	234.3	Projek pembinaan loji EWSS Beaufort telah siap dilaksanakan pada tahun 2009. Selain itu, satu projek baru iaitu projek bekalan air ke kawasan Bugaya yang telah diluluskan oleh Jawatankuasa Perancang.
2.	Rumah Penyembelihan Dan Kesihatan Awam Veterinar	0.97	6.83	5.86	604.1	Perbelanjaan untuk membaiki pulih Kompleks Pusat Teknologi Daging Sabah, Kinarut yang terbakar pada tahun 2007 dan pembinaan tiga unit rumah kakitangan.
3.	Penguatkuasaan Dan Perlindungan	0.57	3.92	3.35	587.7	Pada tahun 2009, Kerajaan Negeri telah meluluskan peruntukan RM4.39 juta berbanding

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Peningkatan		Punca Peningkatan
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
						RM600,000 pada tahun 2008 di bawah kod perbelanjaan ini. Sehubungan itu, pada tahun 2009 Jabatan Perikanan telah meningkatkan aktiviti penguatkuasaan laut dan darat, membeli kapal peronda serta menambah pangkalan utama dan pangkalan kecil di seluruh Negeri Sabah.
	Jumlah	11.13	42.81	31.68	284.6	

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Tiga butiran perbelanjaan pembangunan yang menurun dengan ketara ditunjukkan di **Jadual 4.24**.

Jadual 4.24
Penurunan Perbelanjaan Pembangunan Yang Ketara
Pada Tahun 2009 Berbanding 2008

Bil.	Butiran Perbelanjaan	Tahun		Penurunan		Punca Penurunan
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)	
1.	Bekalan Air Serta Merta/Rancangan Bekalan Air Sabah	208.57	88.94	119.63	57.4	Tujuh daripada 14 buah projek di bawah RMKe-9 telah siap/ hampir siap dilaksana pada tahun 2009.
2.	Program Membina/ Menaik Taraf Loji/Muka Sauk	47.54	4.08	43.46	91.4	Semua 13 projek yang dirancang di bawah RMKe-9 telah siap/ hampir siap dilaksana pada tahun 2009.
3.	Taman Perindustrian Kota Kinabalu	59.57	16.50	43.07	72.3	Peruntukan yang diluluskan untuk tahun 2009 hanya berjumlah RM21.50 juta berbanding RM62.55 juta pada tahun 2008.
	Jumlah	315.68	109.52	206.16	65.3	

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

b) Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan

Penyata Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan terdiri daripada lima komponen utama iaitu Akaun Antara Pentadbiran, Akaun Penyelesaian, Akaun Perniagaan, Akaun Pinjaman dan Kumpulan Wang Luar Jangka. Pada akhir tahun 2009, Penyata Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan menunjukkan baki kredit berjumlah RM29.98 juta berbanding sejumlah RM140.36 juta pada tahun 2008 iaitu penurunan yang ketara sejumlah RM110.38 juta atau 78.6%. Punca utama penurunan baki kredit Pelbagai Kumpulan Wang Amanah Kerajaan disebabkan oleh peningkatan baki debit bagi Akaun

Antara Pentadbiran sejumlah RM24.93 juta atau 336.4% iaitu daripada RM7.41 juta pada tahun 2008 menjadi RM32.34 juta pada tahun 2009.

i) Kumpulan Wang Amanah Penyenggaraan Jalan Negeri Dan Jambatan

Kumpulan wang ini ditubuhkan pada awal bulan Januari 1994 untuk menyediakan kewangan dan pengawalan perakaunan yang akan dijalankan ke atas operasi dan penyenggaraan jalan raya dan jambatan Kerajaan Negeri. Pada tahun 2009, Kerajaan Negeri telah menerima sejumlah RM363.11 juta daripada Kerajaan Persekutuan. Bagaimanapun, Kerajaan Negeri telah membelanjakan sejumlah RM471.86 juta daripada akaun ini yang menyebabkan **baki terlebih dikeluarkan sejumlah RM108.75 juta**. Oleh itu, baki kumpulan wang ini telah mengakhiri tahun 2009 dengan baki debit sejumlah RM13.34 juta berbanding baki kredit sejumlah RM95.41 juta iaitu penurunan sejumlah RM108.75 juta atau 114%. Kedudukan baki Kumpulan Wang Amanah Penyenggaraan Jalan Negeri Dan Jambatan bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Jadual 4.25**.

Jadual 4.25
Kedudukan Baki Kumpulan Wang Amanah
Penyenggaraan Jalan Negeri Dan Jambatan Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Perihal	Tahun				
	2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
Baki Pada 1 Januari	45.87	107.15	33.33	56.22	95.41
Jumlah Terimaan	338.51	232.71	337.21	448.07	363.11
Jumlah Perbelanjaan	277.23	306.53	314.32	408.88	471.86
Baki Pada 31 Disember	107.15	33.33	56.22	95.41	(13.34)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

ii) Akaun Pendahuluan Diri

Akaun Pendahuluan Diri diwujudkan bagi maksud memberi pendahuluan wang kepada pegawai untuk keperluan menjalankan tugas rasmi, pendahuluan gaji sementara menunggu surat pelantikan atau bagi menyelesaikan kehilangan wang atau sebab lain sementara menanti penyiasatan dan penyelesaian muktamad. Peruntukan bagi Akaun Pendahuluan Diri adalah berjumlah RM12 juta. Pada akhir tahun 2009, Akaun Pendahuluan Diri telah lebih dikeluarkan sejumlah RM72.31 juta. Oleh itu, terdapat peningkatan dalam baki terlebih dikeluarkan sejumlah RM5.14 juta atau 7.7% berbanding RM67.17 juta pada tahun 2008.

Pendahuluan diri yang belum dibayar balik semenjak tahun 1993 hingga 2008 adalah berjumlah RM41.85 juta melibatkan 41 Kementerian/Jabatan/Pejabat Negeri. Daripada jumlah itu, sejumlah RM13.11 juta atau 31.3% adalah merupakan pendahuluan pelbagai Jabatan Keretapi Negeri dan RM4.51 juta atau 10.8% pendahuluan gaji penjawat awam Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah.

Akaun Pendahuluan Diri juga termasuk bayaran yang dibuat di bawah Arahan Perbendaharaan 54. Bayaran ini memerlukan kelulusan khas Pegawai Kewangan

Negeri bagi membayar perbelanjaan yang tidak mempunyai peruntukan. Perbelanjaan tersebut hendaklah dipertanggungjawabkan kepada Akaun Pendahuluan Diri (Pegawai Awam) sebagai suatu pendahuluan kepada pegawai atas nama jawatannya, sementara menunggu keputusan mengenai cara penyelesaiannya. Pada tahun 2009, pihak Kementerian Kewangan telah meluluskan pembayaran dan penyelesaian masing-masing berjumlah RM28.03 juta dan RM53.31 juta berbanding RM58.73 juta dan RM52.79 juta pada tahun 2008.

c) Akaun Kena Bayar

- i) Akaun ini diwujudkan bagi menyelesaikan tanggungan Kerajaan Negeri terhadap pelbagai bekalan dan perkhidmatan pada bulan Disember yang perlu dijelaskan pada bulan Januari tahun berikutnya. Peningkatan dan penurunan perbelanjaan Akaun Kena Bayar pada tahun 2008 dan 2009 mengikut Jabatan adalah seperti di **Jadual 4.26**.

Jadual 4.26
Akaun Kena Bayar Mengikut Jabatan Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Jabatan	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Pelbagai Kementerian/Jabatan	406.80	356.95	(49.85)	12.3
2.	Jabatan Kerja Raya	55.89	19.80	(36.09)	64.6
3.	Jabatan Pertanian	16.18	16.92	0.74	4.6
4.	Jabatan Perhutanan	6.62	6.32	(0.30)	4.5
5.	Jabatan Tanah Dan Ukur	3.51	3.54	0.03	0.9
Jumlah		489.00	403.53	(85.47)	17.5

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Pada tahun 2009, Akaun Kena Bayar berjumlah RM403.53 juta berbanding RM489 juta pada tahun 2008. Ini menunjukkan penurunan sejumlah RM85.47 juta atau 17.5%. Secara keseluruhannya, pembayaran yang dikenakan oleh dua Jabatan Mengakaun Sendiri telah meningkat manakala pembayaran yang dikenakan oleh Pelbagai Kementerian/Jabatan dan dua Jabatan Mengakaun Sendiri telah menurun. **Analisis Audit terhadap 4,600 baucar bayaran Akaun Kena Bayar mendapati pembayaran sejumlah RM6.63 juta bagi 1,116 baucar bayaran tidak boleh dipertanggungjawabkan kepada Akaun Kena Bayar kerana perbelanjaan untuk bekalan/perkhidmatan/tuntutan telah dibuat pada bulan November dan sebelumnya.**

- ii) Lima Jabatan yang mempunyai Akaun Kena Bayar tertinggi pada tahun 2009 adalah seperti di **Jadual 4.27**.

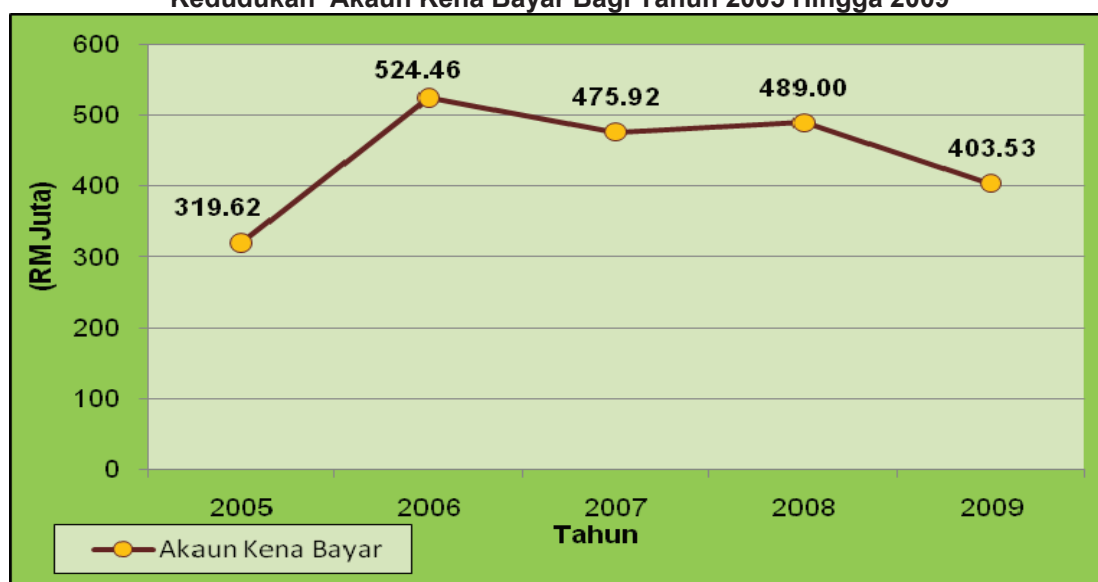
Jadual 4.27
Akaun Kena Bayar Tertinggi Bagi Lima Jabatan Pada Tahun 2009

Bil.	Kementerian/ Jabatan	Perbelanjaan					Jumlah (RM Juta)
		Emolu- men (RM Juta)	Perkhid- matan Dan Bekalan (RM Juta)	Aset (RM Juta)	Pemberian Dan Kenaan Tetap (RM Juta)	Perbelan- jaan Lain (RM Juta)	
1.	Kementerian Pembangunan Infrastruktur	0.01	0.09	0.02	0	84.83	84.95
2.	Jabatan Air	0.22	23.46	4.92	1.96	1.38	31.94
3.	Jabatan Ketua Menteri	0.06	3.63	0.03	0	25.36	29.08
4.	Kementerian Kerajaan Tempatan dan Perumahan	0.02	12.38	0	0	12.92	25.32
5.	Kementerian Perumahan Luar Bandar	0.01	0.31	0	0	24.10	24.42
Jumlah		0.32	39.87	4.97	1.96	148.59	195.71

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri Sabah

- iii) Analisis Audit selanjutnya mendapati bagi tempoh lima tahun, Akaun Kena Bayar telah menurun dua kali iaitu pada tahun 2007 dan 2009 seperti yang ditunjukkan di **Carta 4.4**.

Carta 4.4
Kedudukan Akaun Kena Bayar Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.6.2 Kumpulan Wang Amanah Awam

Kumpulan Wang Amanah Awam ditubuhkan di bawah Seksyen 9, Akta Acara Kewangan 1957. Kumpulan Wang Amanah Awam terdiri daripada Akaun Amanah Kumpulan Wang Khas dan Akaun Wang Amanah Pelbagai. Semakan Audit terhadap Kumpulan Wang Amanah Awam mendapati perkara berikut:

a) Kumpulan Wang Khas

Kumpulan Wang Khas adalah terdiri daripada akaun yang tidak aktif dan dilaburkan sebagai simpanan tetap. Pada tahun 2009, akaun ini berbaki RM50.01 juta. Sejumlah RM50 juta daripadanya merupakan peruntukan bagi Tabung Amanah Warisan Negeri Sabah yang diwujudkan pada tahun 1996. Bagaimanapun, sehingga akhir tahun 2009, Tabung tersebut masih belum beroperasi.

b) Akaun Amanah Pelbagai

Akaun Amanah Pelbagai ditubuhkan untuk mengakaunkan caruman wang daripada badan-badan atau orang perseorangan yang diamanahkan kepada Kerajaan Negeri di samping peruntukan yang ditetapkan. Setiap akaun amanah dikawal oleh satu Arahan Amanah. Setakat akhir tahun 2009, terdapat 73 akaun amanah telah ditubuhkan. Baki keseluruhan akaun ini telah meningkat dengan ketaranya sejumlah RM350.90 juta atau 235.9% menjadi RM499.66 juta pada tahun 2009 berbanding RM148.76 juta pada tahun 2008. Penyumbang utama peningkatan ini ialah penubuhan 14 akaun amanah baru pada tahun 2009 sejumlah RM297.21 juta. Semakan Audit juga telah dibuat terhadap lima Akaun Amanah dan mendapati perkara berikut:

i) Akaun Amanah Projek Koridor Pembangunan Sabah

Akaun amanah ini telah diwujudkan melalui Arahan Amanah pada tahun 2008 bertujuan untuk mengakaun wang sumbangan dari Kerajaan Persekutuan sejumlah RM2.37 bilion bagi membiayai Projek Koridor Pembangunan Sabah yang telah diluluskan oleh Unit Perancang Ekonomi, Jabatan Perdana Menteri. Akaun amanah ini adalah di bawah tanggungjawab Unit Perancang Ekonomi Negeri Sabah yang akan menyelaraskan dan menyalurkan peruntukan yang diterima terus kepada agensi pelaksana. Pelaksanaan projek adalah untuk tempoh tahun 2008 hingga 2025. Pada tahun 2009, akaun amanah ini telah mencatat terimaan sejumlah RM810.30 juta dan perbelanjaan sejumlah RM787 juta. Oleh itu, akaun amanah ini telah mengakhiri tahun 2009 dengan baki penutupan berjumlah RM33.30 juta berbanding RM10 juta pada tahun 2008 iaitu meningkat sejumlah RM23.30 juta atau 233%.

ii) Geran Pakej Rangsangan Ekonomi Kedua

Akaun amanah ini telah diwujudkan melalui Arahan Amanah pada tahun 2009 bertujuan untuk mengakaun penyaluran geran peruntukan sebanyak RM150 juta di bawah Belanja Pembangunan Pakej Rangsangan Ekonomi Kedua. Pada tahun 2009, sejumlah RM94.60 juta telah diterima pada bulan Ogos dan September 2009 manakala sejumlah RM18.71 juta telah dibelanjakan pada bulan Ogos hingga Disember 2009. Oleh itu, baki penutupan akaun amanah ini pada akhir tahun 2009 adalah sejumlah RM75.89 juta.

iii) *National Food Security* - Pengurusan Tanah Terbiar

Akaun amanah ini telah diwujudkan melalui Arahan Amanah pada tahun 2009 untuk mengakaunkan wang peruntukan sejumlah RM3 juta yang dibayar kepada

Jabatan/Agensi Kerajaan Negeri dan Persekutuan bagi pelaksanaan projek *National Food Security* – Pengurusan Tanah Terbiar. Akaun amanah ini adalah di bawah tanggungjawab Kementerian Pertanian Dan Industri Asas Tani. Pada tahun 2009, sejumlah RM3 juta telah diterima dan sejumlah RM629,337 telah dibelanjakan. Oleh itu, akaun amanah ini mengakhiri tahun 2009 dengan baki sejumlah RM2.37 juta.

iv) Projek Kelulusan Khas - Industri Asas Tani

Akaun amanah ini telah diwujudkan melalui Arahan Amanah pada tahun 2009 untuk mengakaunkan wang peruntukan sejumlah RM2.05 juta yang dibayar kepada Jabatan/Agensi Kerajaan Negeri dan Persekutuan bagi pelaksanaan projek Industri Asas Tani. Akaun amanah ini adalah di bawah tanggungjawab Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan. Pada akhir tahun 2009, akaun amanah ini telah mencatat terimaan berjumlah RM2.05 juta dan telah berbelanja sejumlah RM130,724. Oleh itu, akaun amanah ini telah mengakhiri tahun kewangan 2009 dengan baki penutupan berjumlah RM1.92 juta.

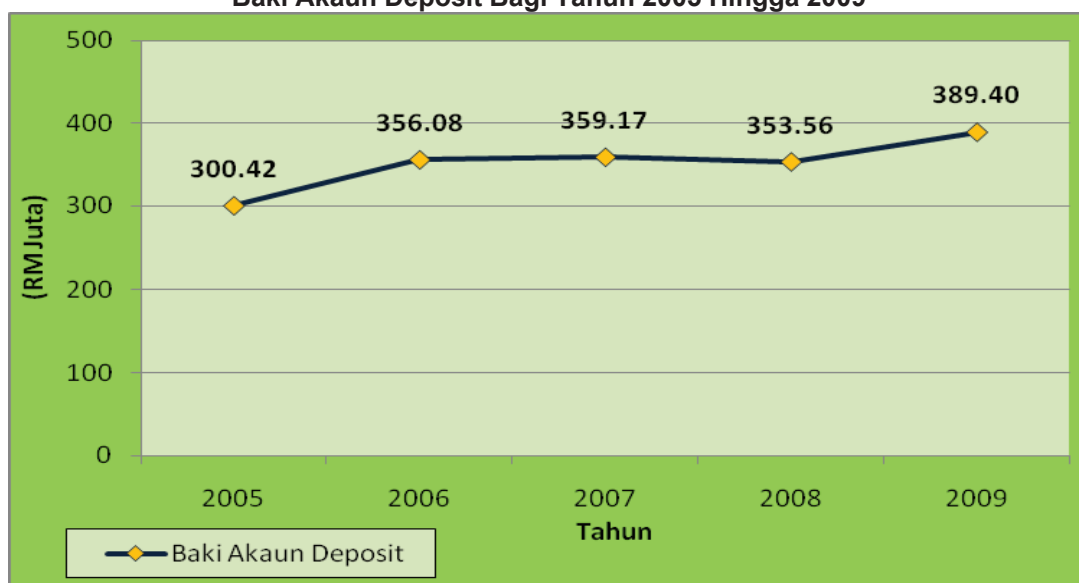
v) Akaun Amanah Program Pembasmian Kemiskinan Sumbangan Felda

Akaun Amanah ini ditubuhkan pada tahun 2008 dan dikendalikan oleh Kementerian Kewangan Negeri Sabah. Tujuan penubuhannya adalah bagi mengakaun wang sumbangan daripada FELDA untuk melaksanakan Program Pembasmian Kemiskinan. Pada tahun 2009, sejumlah RM43.88 juta telah diterima manakala perbelanjaan yang dibuat melalui akaun amanah ini berjumlah RM27.46 juta. Oleh itu, akaun amanah ini mengakhiri tahun 2009 dengan baki penutupan sejumlah RM22.42 juta berbanding RM6 juta pada tahun 2008 iaitu peningkatan sejumlah RM16.42 juta atau 273.7%.

4.6.3 Akaun Deposit

Pada akhir tahun 2009, baki deposit terdiri daripada 54 akaun berjumlah RM389.40 juta. Jumlah ini meningkat sejumlah RM35.84 juta atau 10.1% berbanding RM353.56 juta pada tahun 2008. Punca utama peningkatan ialah peningkatan baki akaun Skim Pinjaman Perumahan untuk Golongan Berpendapatan Rendah (SPPUGBR) sejumlah RM12.5 juta atau 156.3% iaitu daripada RM8 juta pada tahun 2008 menjadi RM20.50 juta pada tahun 2008. Selain itu, peningkatan akaun ini disebabkan oleh penubuhan akaun deposit baru iaitu Projek Kelulusan Khas – Ladang Kontrak sejumlah RM1.66 juta. Baki akaun deposit bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Carta 4.5**.

Carta 4.5
Baki Akaun Deposit Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.7 PENERIMAAN DAN PEMBAYARAN WANG TUNAI

4.7.1 Semua penerimaan dan pembayaran wang tunai Kerajaan Negeri ditunjukkan dalam penyata ini. Terimaan wang tunai adalah terdiri daripada terimaan hasil, pinjaman daripada Kerajaan Persekutuan dan terimaan lain. Bayaran wang tunai pula terdiri daripada bayaran semua perbelanjaan mengurus dan pembangunan, perbelanjaan modal dan bayaran balik pinjaman. Pada tahun 2009, Kerajaan Negeri telah mencatat kurangan wang tunai sejumlah RM13.95 juta berikutan jumlah bayaran melebihi jumlah terimaan.

4.7.2 Terimaan Kerajaan Negeri pada tahun 2009 adalah berjumlah RM3.58 bilion. Komponen terbesar daripada jumlah terimaan ini adalah terimaan hasil yang berjumlah RM3.05 bilion atau 85.2%. Komponen lain iaitu terimaan pinjaman berjumlah RM204.86 juta atau 5.7% dan terimaan lain berjumlah RM323.37 juta atau 9%. Terimaan hasil menurun sejumlah RM291.43 juta atau 8.7% menjadi RM3.05 bilion pada tahun 2009 berbanding RM3.34 bilion pada tahun 2008. Terimaan daripada wang pinjaman Persekutuan turut menurun sejumlah RM331.91 juta atau 61.8% menjadi RM204.86 juta pada tahun 2009 berbanding RM536.77 juta pada tahun 2008. Terimaan lain pula telah meningkat sejumlah RM157.27 juta atau 94.7% menjadi RM323.37 juta pada tahun 2009 berbanding RM166.10 juta pada tahun 2008.

4.7.3 Bayaran Kerajaan Negeri pada tahun 2009 pula adalah sejumlah RM3.59 bilion. Komponen terbesar daripada jumlah bayaran ini adalah perbelanjaan mengurus dan pembangunan masing-masing berjumlah RM2.23 bilion atau 62.1% dan RM1.03 bilion atau 28.7%. Selain itu, bayaran bagi perbelanjaan modal pula berjumlah RM281.65 juta atau 7.8% dan bayaran balik pinjaman adalah RM45.42 juta atau 1.3%. Bayaran bagi perbelanjaan mengurus dan bayaran balik pinjaman masing-masing meningkat sejumlah

RM17.79 juta atau 0.8% dan RM6.66 juta atau 17.2% menjadi RM2.23 bilion dan RM45.42 juta pada tahun 2009 berbanding RM2.22 bilion dan RM38.75 juta pada tahun 2008. Bayaran untuk perbelanjaan pembangunan dan perbelanjaan modal pula masing-masing menurun sejumlah RM267.50 juta atau 20.6% dan RM187.35 juta atau 39.9% menjadi RM1.03 bilion dan RM281.65 juta pada tahun 2009 berbanding RM1.30 bilion dan RM469 juta pada tahun 2008.

4.7.4 Penerimaan dan pembayaran wang tunai pada tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.28**.

Jadual 4.28
Penerimaan Dan Pembayaran Wang Tunai Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Butiran	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Terimaan:	4,044.17	3,578.11	(466.06)	(11.5)
	<i>Hasil</i>	3,341.30	3,049.88	(291.42)	(8.7)
	<i>Pinjaman</i>	536.77	204.86	(331.91)	(61.8)
	<i>Terimaan Lain</i>	166.10	323.37	157.27	94.7
2.	Bayaran:	4,022.44	3,592.06	(430.38)	(10.7)
	<i>Perbelanjaan Mengurus</i>	2,215.07	2,232.86	17.79	0.8
	<i>Perbelanjaan Pembangunan</i>	1,299.62	1,032.13	(267.49)	(20.6)
	<i>Perbelanjaan Modal</i>	469.00	281.65	(187.35)	(39.9)
	<i>Bayaran Balik Pinjaman</i>	38.75	45.42	6.67	17.2
Tambahan/(Kurangan) Wang Tunai		21.73	(13.95)	(35.68)	(164.2)

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.8 PENYATA AKAUN MEMORANDUM

Akaun Memorandum menunjukkan baki aset dan tanggungan Kerajaan Negeri yang boleh dilupuskan atau dilunaskan pada masa akan datang yang tidak dinyatakan dalam Lembaran Imbangan.

4.8.1 Pinjaman Boleh Dituntut

- a) Pinjaman Boleh Dituntut merupakan pinjaman Kerajaan Negeri kepada Perbadanan Awam, Badan Berkanun, Pihak Berkuasa Tempatan dan Agensi lain yang masih belum dibayar balik. Pada tahun 2009, baki pinjaman 36 Agensi kepada Kerajaan Negeri adalah berjumlah RM1.57 bilion berbanding RM1.65 bilion pada tahun 2008. Penurunan sejumlah RM76.24 juta ini disebabkan oleh pembayaran balik pinjaman oleh Agensi berjumlah RM116.97 juta. Sejumlah RM32.10 juta daripadanya merupakan pertukaran pinjaman kepada ekuiti oleh Sawit Kinabalu Berhad, sejumlah RM75.91 juta pinjaman yang dihapus kira, sejumlah RM7.58 juta merupakan pertukaran pinjaman kepada geran oleh tujuh Pihak Berkuasa Tempatan, sejumlah RM744,923 merupakan bayaran secara tunai dan sejumlah RM631,863 dikontra dengan sewa pejabat. Selain itu, Kerajaan Negeri telah membuat enam pinjaman baru di empat Agensi berjumlah RM40.69 juta dan satu faedah telah dipermodalkan sejumlah RM40,000. Kedudukan baki Pinjaman Boleh Dituntut Kerajaan Negeri bagi tempoh lima tahun adalah seperti di **Jadual 4.29**.

Jadual 4.29
Baki Pinjaman Boleh Dituntut Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Agensi	Bil. Agensi	Tahun				
			2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Perbadanan Awam	8	266.24	253.74	348.74	573.99	561.80
2.	Badan Berkanun	10	1,240.63	1,233.92	1,161.98	1,032.06	975.73
3.	Pihak Berkuasa Tempatan	11	34.89	34.89	34.89	34.89	27.31
4.	Agensi Lain	7	7.71	7.53	7.43	7.35	7.22
Jumlah		36	1,549.47	1,530.08	1,553.04	1,648.29	1,572.06

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

- b) Pada tahun 2009, 17 Agensi membuat bayaran balik pinjaman berjumlah RM125.44 juta yang terdiri daripada bayaran pokok dan faedah masing-masing sejumlah RM116.97 juta dan RM8.47 juta. Dengan itu, tunggakan bayaran balik pinjaman meningkat sejumlah RM71.02 juta atau 6.1% menjadi RM1.23 bilion berbanding RM1.16 bilion pada akhir tahun 2008. Kedudukan tunggakan bayaran balik oleh Agensi berkenaan adalah seperti di **Jadual 4.30**.

Jadual 4.30
Tunggakan Bayaran Balik Pinjaman Boleh Dituntut Pada Tahun 2009

Bil.	Agensi	Bil. Agensi	Baki Tunggakan Pada 1.1.2009 (RM Juta)	Bayaran Balik Semasa (RM Juta)	Jumlah Bayaran Balik Sepatutnya (RM Juta)	Bayaran Diterima (RM Juta)	Baki Tunggakan Pada 31.12.2009 (RM Juta)
1.	Perbadanan Awam	8	349.68	20.06	369.74	46.61	323.13
2.	Badan Berkanun	10	759.11	175.90	935.01	69.79	865.22
3.	Pihak Berkuasa Tempatan	11	44.35	0.02	44.37	8.91	35.46
4.	Agensi Lain	7	8.24	0.48	8.72	0.13	8.59
Jumlah		36	1,161.38	196.46	1,357.84	125.44	1,232.40

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri Sabah

- c) Analisis Audit terhadap tunggakan bayaran balik pinjaman bagi tahun 2005 hingga 2009 mendapati tunggakan bayaran balik pinjaman telah meningkat pada setiap tahun kecuali tahun 2007. Kedudukan tunggakan bayaran balik pinjaman bagi tahun 2005 hingga 2009 ditunjukkan di **Jadual 4.31**. Tunggakan tahun 2009 adalah yang tertinggi dalam tempoh lima tahun kebelakangan.

Jadual 4.31
Tunggakan Bayaran Balik Pinjaman Boleh Tuntut Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Agensi	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Perbadanan Awam	250.29	262.19	227.41	349.68	323.13
2.	Badan Berkanun	817.13	852.03	839.52	759.11	865.22
3.	Pihak Berkuasa Tempatan	44.17	44.23	44.29	44.35	35.46
4.	Agensi Lain	6.66	7.46	7.84	8.24	8.59
Jumlah		1,118.25	1,165.91	1,119.06	1,161.38	1,232.40

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.8.2 Pelaburan

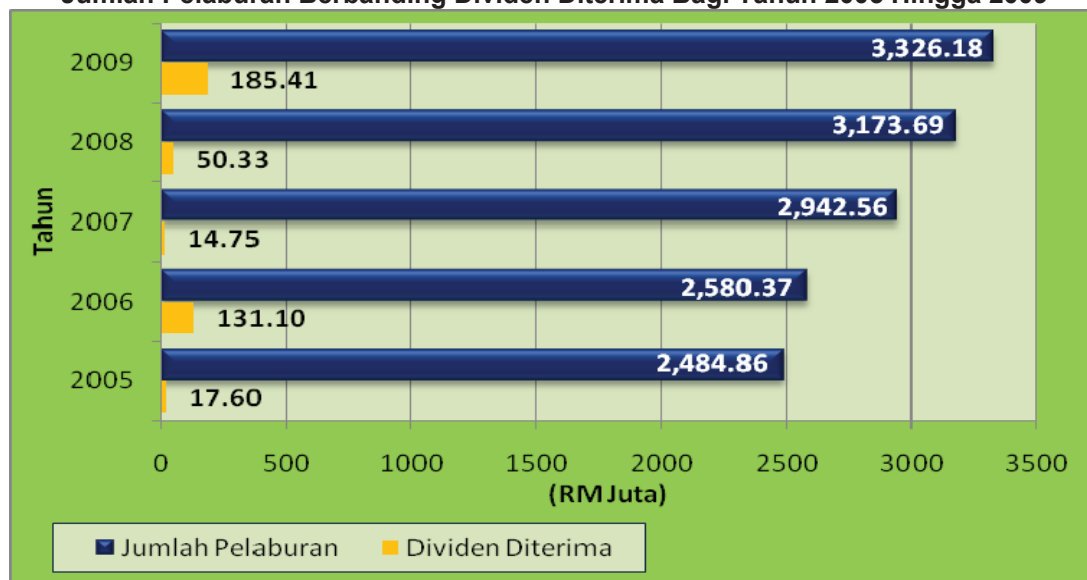
- a) Pelaburan saham oleh Kerajaan Negeri melalui perbelanjaan mengurus ditunjukkan di Penyata Akaun Memorandum Pelaburan. Pada 31 Disember 2009, Kerajaan Negeri melabur sejumlah RM3.33 bilion di 48 Perbadanan Awam dan tiga Badan Berkanun. Jumlah ini meningkat sejumlah RM152.48 juta atau 4.8% berbanding RM3.17 bilion pada akhir tahun 2008. Peningkatan ini adalah disebabkan oleh pertukaran pinjaman kepada ekuiti di empat Perbadanan Awam berjumlah RM128.04 juta, pindah milik saham daripada Sabah Medical Centre Sdn. Bhd. kepada Warisan Harta Sabah Sdn. Bhd. sejumlah RM12.86 juta, pertukaran dividen kepada ekuiti oleh Kinabalu International Hotel Sdn. Bhd. sejumlah RM6.23 juta dan pelaburan baru melalui bayaran secara tunai di tiga Perbadanan Awam berjumlah RM5.35 juta.
- b) Perbadanan Ketua Menteri dan Kerajaan Negeri telah membuat pelaburan masing-masing sejumlah RM556 juta dan RM2.77 bilion. Sehingga akhir tahun 2009, Kerajaan Negeri telah menerima dividen berjumlah RM185.41 juta daripada tujuh Perbadanan Awam dan satu Badan Berkanun. Kedudukan pelaburan Kerajaan Negeri bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Jadual 4.32** dan jumlah pelaburan berbanding dividen diterima bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Carta 4.6**.

Jadual 4.32
Kedudukan Pelaburan Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Perbadanan Awam / Badan Berkanun	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
Perbadanan Ketua Menteri						
1.	Sawit Kinabalu Berhad	249.00	249.00	549.00	549.00	549.00
2.	K.K.I.P Sdn. Bhd.	7.00	7.00	7.00	7.00	7.00
Jumlah		256.00	256.00	556.00	556.00	556.00
Kerajaan Negeri						
1.	Perbadanan Awam (46)	1,481.38	1,576.89	1,639.08	1,865.21	2,017.70
2.	Badan Berkanun (3)	747.48	747.48	747.48	752.48	752.48
Jumlah		2,228.86	2,324.37	2,386.56	2,617.69	2,770.18
Jumlah		2,484.86	2,580.37	2,942.56	3,173.69	3,326.18

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

Carta 4.6
Jumlah Pelaburan Berbanding Dividen Diterima Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.8.3 Tunggakan Hasil

- a) Pada akhir tahun 2009, tunggakan hasil negeri berjumlah RM487.14 juta iaitu meningkat sejumlah RM27.04 juta atau 5.9% berbanding tunggakan pada tahun 2008 yang berjumlah RM460.10 juta. Tunggakan hasil mengikut butiran hasil pada tahun 2008 dan 2009 adalah seperti di **Jadual 4.33**.

Jadual 4.33
Tunggakan Hasil Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Jenis Hasil	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Faedah Pinjaman	255.04	270.07	15.03	5.9
2.	Air	135.93	128.79	(7.14)	(5.3)
3.	Cukai Tanah	38.88	50.61	11.73	30.2
4.	Jualan Susu Segar	12.52	10.78	(1.74)	(13.9)
5.	Sewa Perkhidmatan Pembetungan	4.08	1.19	(2.89)	(70.8)
6.	Lain-lain	13.65	25.70	12.05	88.3
Jumlah		460.10	487.14	27.04	5.9

Sumber: Penyata Tunggakan Hasil

- b) Analisis Audit terhadap tunggakan hasil mendapati perkara berikut:
- Jumlah tunggakan hasil yang dilaporkan adalah termasuk tunggakan faedah pinjaman berjumlah RM270.07 juta pada tahun 2009 berbanding RM255.04 juta pada tahun 2008 iaitu peningkatan sejumlah RM15.03 juta atau 5.9%. Peningkatan ini disebabkan 19 daripada 36 Agensi yang membuat pinjaman tidak membuat bayaran balik pinjaman pada tahun 2009.
 - Tunggakan hasil air pada tahun 2009 adalah berjumlah RM128.79 juta iaitu berkurangan sejumlah RM7.14 juta atau 5.3% berbanding RM135.93 juta pada

tahun 2008. Penurunan ini disebabkan usaha berterusan Jabatan Air dan peningkatan penguatkuasaan undang-undang seperti pemotongan bekalan pengguna air yang gagal menjelaskan bil.

- iii) Tunggakan hasil cukai tanah meningkat sejumlah RM11.73 juta atau 30.2% pada tahun 2009 menjadi RM50.61 juta berbanding RM38.88 juta pada tahun 2008. Peningkatan ini disebabkan oleh Jabatan/Persekutuan/Agensi Kerajaan yang belum menjelaskan pembayaran cukai tanah pada tahun 2009.
- iv) Tunggakan hasil jualan susu segar menurun sejumlah RM1.74 juta atau 13.9% pada tahun 2009 menjadi RM10.78 juta berbanding RM12.52 juta pada tahun 2008. Penurunan ini disebabkan oleh Syarikat pembeli utama susu segar telah membuat pembayaran pada tahun 2009 sejumlah RM7.72 juta.
- v) Tunggakan sewa perkhidmatan pementungan telah menurun sejumlah RM2.89 juta atau 70.8% pada tahun 2009 menjadi RM1.19 juta berbanding RM4.08 juta pada tahun 2008. Bayaran yang diterima untuk Sewa Perkhidmatan Pementungan pada tahun 2009 berjumlah RM4.54 juta berbanding caj yang dikenakan bagi tahun semasa dan tunggakan sewa tahun sebelumnya berjumlah RM5.73 juta menyebabkan jumlah tunggakan telah menurun.

Analisis perbandingan antara kutipan hasil sebenar pada tahun 2009 berbanding tunggakan hasil pada tahun 2009 mendapati prestasi kutipan hasil tahun 2009 adalah kurang memuaskan kerana kutipan hasil telah menurun sejumlah RM291.43 juta manakala tunggakan hasil telah meningkat sejumlah RM27.04 juta.

- c) Butiran tunggakan hasil bagi tahun 2005 hingga 2009 adalah seperti di **Jadual 4.34**. Kedudukan tunggakan hasil 2009 adalah yang tertinggi dalam tempoh lima tahun kebelakangan.

Jadual 4.34
Tunggakan Hasil Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Jenis Hasil	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Faedah Pinjaman	229.28	236.03	241.57	255.04	270.07
2.	Air	161.61	146.77	141.43	135.93	128.79
3.	Cukai Tanah	34.67	44.47	43.23	38.88	50.61
4.	Sewa Perkhidmatan Pementungan	3.14	3.40	3.80	4.08	1.19
5.	Susu Segar	3.30	4.65	4.68	12.52	10.78
6.	Lain-lain Hasil	17.85	14.76	13.95	13.65	25.70
Jumlah		449.85	450.08	448.66	460.10	487.14

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

4.8.4 Hutang Awam

- a) Kerajaan Negeri dari semasa ke semasa menerima pinjaman daripada Kerajaan Persekutuan bagi membiayai projek pembangunannya. Semua hutang Kerajaan Negeri yang diterima pada tahun 2009 untuk projek tertentu telah dipindahkan ke Akaun Kumpulan Wang Pembangunan sebelum diagihkan. Pada akhir tahun 2009, baki hutang Kerajaan Negeri adalah berjumlah RM2.38 bilion berbanding RM2.36 bilion pada akhir tahun 2008 iaitu meningkat sejumlah RM11.74 juta atau 0.5%. Peningkatan hutang ini adalah disebabkan Kerajaan Negeri menerima 24 pinjaman baru berjumlah RM204.86 juta bagi tujuan membiayai projek Pembangunan Ekonomi, Bekalan Air dan pelbagai. Kedudukan hutang Kerajaan Negeri pada tahun 2009 berbanding tahun 2008 adalah seperti di **Jadual 4.35**.

Jadual 4.35
Kedudukan Hutang Awam Kerajaan Negeri Pada Tahun 2009 Berbanding Tahun 2008

Bil.	Butiran Pinjaman	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan)	
		2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)	(RM Juta)	(%)
1.	Perumahan Awam Kos Rendah	65.01	61.84	(3.17)	(4.9)
2.	Pembangunan Ekonomi Negeri	90.54	86.32	(4.22)	(4.7)
3.	Bekalan Air	1,553.41	1,625.44	72.03	4.6
4.	Pelbagai	655.56	602.66	(52.90)	(8.1)
Jumlah		2,364.52	2,376.26	11.74	0.5

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri Sabah

- b) Analisis Audit mendapati baki hutang Kerajaan Negeri menunjukkan peningkatan yang berturutan bagi tempoh lima tahun seperti ditunjukkan di **Jadual 4.36**. Hutang Awam Negeri pada tahun 2009 mencatatkan paras yang tertinggi dalam tempoh lima tahun kebelakangan.

Jadual 4.36
Hutang Awam Kerajaan Negeri Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Jenis Hutang	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Perumahan Awam Kos Rendah	74.66	71.62	68.06	65.01	61.84
2.	Pembangunan Ekonomi Negeri	120.37	110.05	100.45	90.54	86.32
3.	Bekalan Air	509.32	990.81	1,274.10	1,553.41	1,625.44
4.	Pelbagai	295.87	351.25	437.26	655.56	602.66
Jumlah		1,000.22	1,523.73	1,879.87	2,364.52	2,376.52

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri Sabah

- c) Pada tahun 2009, dua pinjaman bagi Projek Palm Oil Industrial Cluster Lahad Datu dan pinjaman untuk Palm Oil Industrial Cluster Sdn. Bhd. masing-masing sejumlah RM100 juta dan RM53 juta telah ditukar kepada geran. Kerajaan Negeri juga telah membuat bayaran balik pinjaman berjumlah RM44.71 juta yang terdiri daripada bayaran pokok berjumlah RM40.12 juta dan faedah berjumlah RM4.59 juta kepada Kerajaan Persekutuan. Dengan itu, tunggakan bayaran balik pinjaman meningkat sejumlah RM31.82 juta atau 50.7% menjadi RM94.52 juta berbanding RM62.70 juta pada tahun 2008. Daripada jumlah tersebut, sejumlah RM31.27 juta merupakan ansuran bagi tahun 2009 dan selebihnya adalah ansuran dan tunggakan pinjaman bagi tahun 2008 dan

2007 yang masih belum dibayar. Kedudukan tunggakan bayaran balik hutang awam bagi tempoh lima tahun adalah seperti di **Jadual 4.37**.

Jadual 4.37
Tunggakan Bayaran Balik Hutang Awam Kerajaan Negeri
Bagi Tahun 2005 Hingga 2009

Bil.	Jenis Hutang	Tahun				
		2005 (RM Juta)	2006 (RM Juta)	2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	2009 (RM Juta)
1.	Perumahan Awam Kos Rendah	2.26	0.76	0	0	0
2.	Pembangunan Ekonomi Negeri	3.30	0	0	0	0
3.	Bekalan Air	21.66	6.17	2.53	0.15	0.70
4.	Pelbagai	33.36	60.17	31.18	62.55	93.82
Jumlah		60.58	67.10	33.71	62.70	94.52

Sumber: Rekod Jabatan Bendahari Negeri Sabah

Analisis perbandingan antara jumlah hutang awam berbanding baki tunggakan bayaran balik pinjaman pada tahun 2009 mendapati prestasi pembayaran balik pinjaman hutang awam pada tahun 2009 adalah tidak memuaskan. Ini disebabkan baki hutang awam dan tunggakan bayaran balik masing-masing telah meningkat sejumlah RM11.74 juta dan RM31.27 juta pada tahun semasa.

4.9 RUMUSAN DAN SYOR AUDIT

4.9.1 Secara keseluruhannya, analisis Audit terhadap kedudukan kewangan Kerajaan Negeri Sabah pada akhir tahun 2009 mendapati ianya berada pada tahap baik. Analisis nisbah semasa menunjukkan Kerajaan Negeri mempunyai kecairan tunai yang sangat baik di mana aset semasa mampu menampung tanggungan semasa. Kedudukan Kumpulan Wang Disatukan Kerajaan Negeri mengalami peningkatan sejumlah RM267.70 juta atau 13% daripada RM2.05 bilion pada tahun 2008 menjadi RM2.32 bilion pada tahun 2009. Bagaimanapun, Akaun Hasil Disatukan mencatatkan penurunan dalam lebihan hasil bagi tahun 2009 sejumlah RM186.60 juta menjadikan baki terkumpul meningkat hanya 7.8% kepada RM2.59 bilion pada tahun 2009 berbanding lebihan sejumlah RM637.48 juta pada tahun 2008. Kutipan hasil turut menurun sejumlah RM291.43 juta atau 8.7% menjadi RM3.05 bilion pada tahun 2009. Bagaimanapun, Pelaburan Am Kerajaan Negeri telah meningkat sejumlah RM281.65 juta atau 14.3%. Pelaburan di Perbadanan Awam dan Badan Berkanun Negeri juga meningkat sejumlah RM152.48 juta. Pada tahun 2009, Kerajaan Negeri telah menerima dividen daripada tujuh Perbadanan Awam dan satu Badan Berkanun Negeri sejumlah RM185.41 juta atau 4.8%. Perbelanjaan mengurus, tunggakan hasil, tunggakan bayaran balik pinjaman boleh dituntut dan tunggakan bayaran balik pinjaman Kerajaan Persekutuan juga telah meningkat pada tahun 2009.

4.9.2 Kerajaan Negeri hendaklah berusaha untuk mengutip tunggakan hasil yang berjumlah RM487.14 juta dan tunggakan bayaran balik pinjaman daripada Agensi Negeri berjumlah RM1.23 bilion pada tahun 2009. Selain itu, Kerajaan Negeri juga perlu meneruskan amalan perbelanjaan berhemat tanpa menjejaskan mutu perkhidmatan dan sumbangan kepada rakyat.

BAHAGIAN III

RANCANGAN PEMBANGUNAN KERAJAAN NEGERI

5. **PENCAPAIAN PELAKSANAAN PROJEK PEMBANGUNAN RANCANGAN MALAYSIA KESEMBILAN (RMKe-9)**

5.1 Pelaksanaan Rancangan Malaysia Kesembilan (RMKe-9) Negeri Sabah untuk tempoh lima tahun bermula pada tahun 2006 hingga 2010. Rancangan ini digubal bagi menjelaskan strategi, program dan projek yang akan diperkenal dan dilaksanakan untuk mencapai objektif pembangunan Negeri Sabah. Ia adalah signifikan ke arah menggerakkan Negeri Sabah mencapai status negeri maju pada tahun 2015.

5.2 Bagi menjayakan RMKe-9, siling peruntukan asal yang telah diluluskan oleh Kerajaan Negeri adalah berjumlah RM2.85 bilion. Bagaimanapun, pada tahun 2009 peruntukan RMKe-9 disemak semula menjadi RM6.34 bilion. Peruntukan ini telah diagihkan kepada 10 Kementerian dan satu Jabatan. Pada tahun 2009, jumlah peruntukan yang diluluskan adalah RM1.56 bilion. Tiga daripada 11 Kementerian/Jabatan yang menerima peruntukan tertinggi pada tahun 2009 adalah Kementerian Pembangunan Infrastruktur berjumlah RM749 juta atau 48.1%, Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan berjumlah RM292.03 juta atau 18.7% dan Jabatan Ketua Menteri berjumlah RM175.80 juta atau 11.3%.

5.3 Pencapaian keseluruhan RMKe-9 setakat bulan Disember 2009 menunjukkan prestasi perbelanjaan bagi 11 Kementerian/Jabatan telah melebihi 50% daripada jumlah peruntukan. Namun begitu, hanya dua Kementerian telah mencapai prestasi perbelanjaan melebihi 80% iaitu Kementerian Kewangan sebanyak 85% dan Kementerian Pembangunan Infrastruktur sebanyak 82%. Prestasi perbelanjaan bagi sembilan Kementerian/Jabatan yang lain adalah antara 50.8% hingga 76.5%. Sejumlah RM4.84 bilion atau 76.4% daripada keseluruhan peruntukan sejumlah RM6.34 bilion telah dibelanjakan oleh 10 Kementerian dan satu Jabatan setakat 31 Disember 2009. Prestasi perbelanjaan pembangunan di bawah RMKe-9 adalah seperti di **Jadual 5.1**.

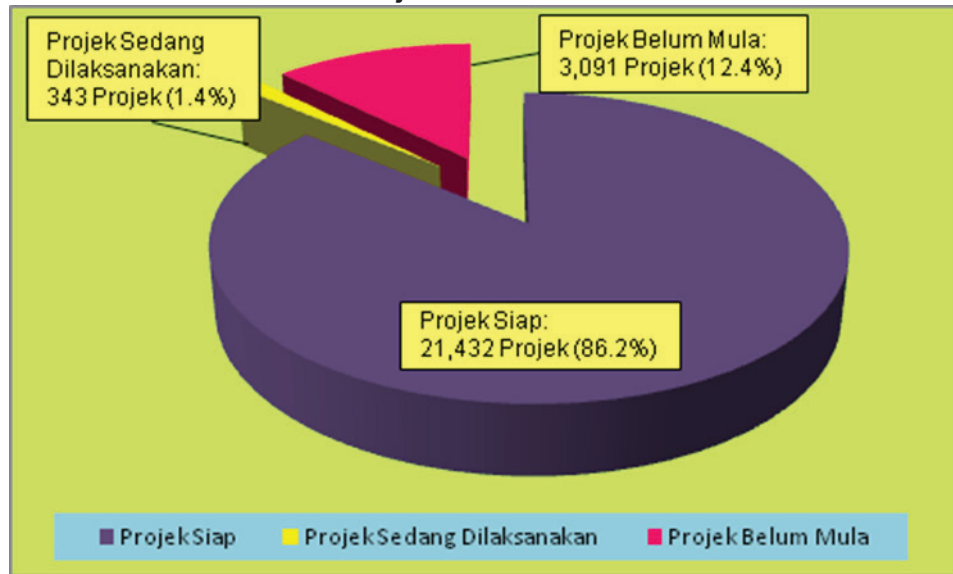
Jadual 5.1
Prestasi Perbelanjaan Pembangunan
Di Bawah RMKe-9 Sehingga 31 Disember 2009

Bil.	Kementerian/Jabatan	Peruntukan Yang Diluluskan RMKe-9 (Disemak) (RM Juta)	Perbelanjaan Sehingga 31 Disember 2009 (RM Juta)	Peratus Pencapaian (%)
1.	Kementerian Pembangunan Infrastruktur	3,168.39	2,596.54	82.0
2.	Kementerian Pertanian Dan Industri Makanan	1,179.13	829.09	70.3
3.	Jabatan Ketua Menteri	721.27	552.07	76.5
4.	Kementerian Pembangunan Perindustrian	444.96	301.78	67.8
5.	Kementerian Pembangunan Luar Bandar	330.73	234.17	70.8
6.	Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan	150.47	89.63	59.6
7.	Kementerian Kewangan	105.37	89.53	85.0
8.	Kementerian Belia Dan Sukan	85.73	56.30	65.7
9.	Kementerian Pembangunan Masyarakat Dan Hal Ehwal Pengguna	77.33	46.44	60.1
10.	Kementerian Pelancongan, Kebudayaan Dan Alam Sekitar	63.73	39.86	62.5
11.	Kementerian Pembangunan Sumber Dan Kemajuan Teknologi Maklumat	14.47	7.35	50.8
Jumlah		6,341.58	4,842.76	76.4

Sumber: Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah

5.4 Di bawah RMKe-9, sebanyak 24,893 projek telah dirancang untuk dilaksanakan oleh 11 Kementerian/Jabatan. Bagaimanapun, 27 daripada projek yang dirancang telah dibatalkan/dipindah. Oleh itu, bilangan keseluruhan projek yang dirancang adalah 24,866 projek. Daripada jumlah itu, sebanyak 21,432 projek atau 86.2% telah siap dilaksanakan, sebanyak 343 projek atau 1.4% sedang dilaksanakan dan 3,091 projek atau 12.4% belum dilaksanakan. Projek belum dimulakan kerana masih dalam peringkat kerja-kerja perancangan tanah, reka bentuk dan proses penyediaan tender. Prestasi pelaksanaan projek sehingga akhir tahun 2009 adalah seperti di **Carta 5.1**.

Carta 5.1
Status Pelaksanaan Projek RMKe-9 Setakat 31 Disember 2009

Sumber: Unit Perancang Ekonomi Negeri, Jabatan Ketua Menteri

5.5 RUMUSAN

Pada keseluruhannya, prestasi pencapaian pelaksanaan RMKe-9 adalah baik di mana RM4.84 bilion atau 76.4% daripada peruntukan sejumlah RM6.34 bilion telah dibelanjakan. Selain itu sejumlah 21,432 projek atau 86.2% daripada 24,866 projek telah siap dilaksanakan. Berdasarkan perbelanjaan tempoh empat tahun, pencapaian 86.2% projek siap adalah satu pencapaian yang baik.

BAHAGIAN IV

PENCAPAIAN PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/JABATAN/AGENSI NEGERI

6. PELAKSANAAN INDEKS AKAUNTABILITI (AI)

6.1 Seksyen 15(A) Akta Acara Kewangan, 1957 dan Arahan Perbendaharaan telah menetapkan tugas dan tanggungjawab Pegawai Pengawal di sesebuah Kementerian/Jabatan/Agensi bagi menjamin wujudnya akauntabiliti dan integriti dalam pengurusan kewangan. Antara lain, Pegawai Pengawal adalah bertanggungjawab untuk menentukan peruntukan kewangan dan sumber lain yang secukupnya diperoleh, digunakan dan diperakaukan mengikut peraturan kewangan. Selain itu, Bahagian IV, Enakmen Badan-Badan Berkanun (Peruntukan-Peruntukan Tambahan) 1997, Bahagian VII, Ordinan Kerajaan Tempatan Negeri Sabah 1961, Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Negeri Sabah Tahun 1961 dan pindaan tahun 2007 telah menetapkan peraturan peruntukan kewangan, tanggungjawab dan kawalan kewangan bagi menjamin pengurusan kewangan di sesebuah Agensi Negeri.

6.2 Selaras dengan perkara 106 dan 107 Perlembagaan Persekutuan serta Akta Audit 1957, setiap tahun Jabatan Audit Negara telah menjalankan pengauditan terhadap Penyata Kewangan Kerajaan Negeri, pematuhan terhadap undang-undang dan peraturan kewangan serta aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri. Laporan mengenainya turut dikemukakan untuk dibentangkan di Parlimen/Dewan Undangan Negeri.

6.3 Bagi memenuhi kehendak undang-undang yang tersebut di atas, Jabatan Audit Negara juga telah menjalankan pengauditan terhadap pengurusan kewangan di Jabatan/Agensi Negeri untuk menentukan tahap pematuhan terhadap undang-undang dan peraturan yang berkaitan sejak tahun 2007. Berdasarkan pengauditan tersebut, didapati masih ada Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri yang tidak serius dalam meningkatkan prestasi pengurusan kewangan walaupun telah diberi teguran oleh Jabatan Audit Negara berulang kali. Ini dapat digambarkan daripada kelemahan-kelemahan yang dibangkitkan setiap tahun yang berkisar kepada isu-isu yang sama.

6.4 Sebagai satu usaha untuk meningkatkan tahap motivasi Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri agar lebih gigih memperbaiki, mempertingkatkan dan memperkasakan prestasi pengurusan kewangan masing-masing pada masa akan datang, Jabatan Audit Negara telah **melaksanakan sistem penarafan berdasarkan Indeks Akauntabiliti (AI)** mulai tahun 2007. Kementerian/Jabatan/ Agensi Negeri yang diberi tahap penarafan yang sangat baik boleh dijadikan sebagai tanda aras (*role model*) kepada Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri yang lain.

6.5 Melalui pelaksanaan sistem penarafan ini, setiap pematuhan terhadap peraturan kewangan bagi enam aspek kawalan utama diberikan markah. Aspek tersebut ialah kawalan

pengurusan, kawalan bajet, kawalan terimaan, kawalan perbelanjaan, pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah dan deposit serta pengurusan aset dan stor. Bagi Agensi Negeri, kawalan tambahan iaitu pengurusan pelaburan, pengurusan pinjaman dan penyata kewangan turut dinilai. Secara umumnya, sesuatu Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri diberi tahap prestasi pengurusan kewangan berdasarkan markah keseluruhan seperti di **Jadual 6.1**.

Jadual 6.1
Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan

Markah Keseluruhan	Tahap	Penarafan
90 – 100	Sangat Baik	
70 – 89	Baik	
50 – 69	Memuaskan	
49 ke bawah	Tidak Memuaskan	

6.6 OBJEKTIF PENGAUDITAN

Objektif pengauditan adalah untuk mengukur sama ada pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri dijalankan dengan berkesan dan membuat rumusan mengenai tahap pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri berdasarkan Indeks Akauntabiliti dengan menentukan sama ada:

- a) Wujud struktur dan sistem pengurusan kewangan yang berkesan;
- b) Wujud sistem kawalan dalaman yang berkesan terhadap pungutan hasil, perbelanjaan, amanah dan aset;
- c) Pengurusan kewangan dilaksanakan mengikut undang-undang dan peraturan yang ditetapkan; dan
- d) Rekod-rekod berkaitan diselenggarakan dengan lengkap dan kemas kini.

6.7 SKOP DAN KAEDAH PENGAUDITAN

6.7.1 Pengauditan telah dijalankan di 22 Kementerian/Jabatan dan 16 Agensi Negeri iaitu sembilan Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) dan tujuh Badan Berkanun Negeri (BBN). Senarai Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri yang diaudit pada tahun 2009 seperti di **Jadual 6.2**.

Jadual 6.2
Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Sabah
Yang Diaudit Pada Tahun 2009

Bil.	Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri
Kementerian/Jabatan	
1.	Kementerian Kewangan Negeri Sabah
2.	Kementerian Pembangunan Pertanian Dan Industri Makanan
3.	Jabatan Bendahari Negeri Sabah
4.	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah
5.	Jabatan Hidupan Liar
6.	Jabatan Muzium Negeri Sabah
7.	Jabatan Peguam Besar Negeri
8.	Jabatan Pembangunan Perindustrian Dan Penyelidikan
9.	Jabatan Pembangunan Sumber Manusia
10.	Jabatan Perkhidmatan Haiwan Dan Perusahaan Ternak
11.	Jabatan Perkhidmatan Kebajikan Am
12.	Jabatan Perkhidmatan Komputer Negeri
13.	Jabatan Perlindungan Alam Sekitar
14.	Jabatan Arkib Negeri Sabah
15.	Jabatan Perpustakaan Negeri Sabah
16.	Pejabat Perhubungan Negeri
17.	Pejabat Daerah Putatan
18.	Pejabat Daerah Kinabatangan
19.	Pejabat Daerah Penampang
20.	Pejabat Daerah Sipitang
21.	Pejabat Daerah Tambunan
22.	Pejabat Daerah Ranau
Badan Berkanun Negeri	
23.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah
24.	Lembaga Pelancongan Sabah
25.	Lembaga Pemegang Amanah Taman-Taman Sabah
26.	Lembaga Sukan Negeri Sabah
27.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah
28.	Perbadanan Pinjaman Sabah
29.	Majlis Ugama Islam Sabah
Pihak Berkuasa Tempatan	
30.	Majlis Perbandaran Tawau
31.	Majlis Daerah Beaufort
32.	Majlis Daerah Keningau
33.	Majlis Daerah Kota Marudu/Pitas
34.	Majlis Daerah Kunak
35.	Majlis Daerah Penampang
36.	Majlis Daerah Ranau
37.	Majlis Daerah Sipitang
38.	Majlis Daerah Tambunan

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

6.7.2 Pemilihan pengauditan pengurusan kewangan berdasarkan Indeks Akauntabiliti bagi 35 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri adalah berdasarkan pusingan, manakala tiga Jabatan/Agensi Negeri iaitu Jabatan Bendahari Negeri Sabah, Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah (SEDCO), dan Majlis Ugama Islam Sabah dilaksanakan pada setiap tahun.

6.7.3 Pengauditan telah dijalankan dengan memberi tumpuan terhadap enam aspek kawalan utama iaitu kawalan pengurusan, kawalan bajet, kawalan terimaan, kawalan perbelanjaan, pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah dan deposit serta

pengurusan aset dan stor. Bagi Agensi Negeri, kawalan tambahan terhadap pengurusan pelaburan, pengurusan pinjaman dan pengurusan penyata kewangan turut diaudit.

6.7.4 Bagi menilai tahap kawalan yang telah diwujudkan bagi setiap aspek kawalan utama yang tersebut di atas, pengauditan telah dijalankan dengan menyemak rekod dan dokumen kewangan bagi tahun 2009. Selain itu, semakan juga dibuat terhadap Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Tahun 2009 dan Penyata Kewangan Agensi Negeri Tahun 2008/2009 bagi menentukan kedudukan prestasi pengurusan kewangan Jabatan/Agensi Negeri secara menyeluruh. Setiap aspek kawalan pengurusan kewangan dinilai menggunakan indikator dan sub-indikator berdasarkan kepada kriteria yang ditetapkan, mengikut kehendak undang-undang dan peraturan kewangan yang berkuat kuasa.

6.8 JENIS KAWALAN

Pelaksanaan sistem penarafan bagi 22 Kementerian/Jabatan dan 16 Agensi Negeri adalah berdasarkan pengauditan terhadap tahap prestasi pengurusan kewangan mengikut enam jenis kawalan utama serta tiga jenis kawalan tambahan bagi Agensi Negeri. Keseluruhan kriteria bagi kawalan masing-masing adalah seperti berikut:

6.8.1 Kawalan Pengurusan

Bagi menentukan sama ada struktur pengurusan kewangan yang berkesan telah diwujudkan, semakan Audit telah dijalankan terhadap empat aspek utama kawalan pengurusan iaitu struktur organisasi, sistem dan prosedur, keberkesanan Unit Audit Dalam dan jawatankuasa yang diwujudkan serta pengurusan sumber manusia seperti berikut:

a) Struktur Organisasi

Bagi mewujudkan struktur organisasi yang berkesan, Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- i) Ahli Majlis/Lembaga/Perbadanan dilantik berdasarkan kuasa di bawah Ordinan Kerajaan Tempatan Negeri Sabah 1961, Seksyen 11, Enakmen Majlis Agama Islam Negeri Sabah No 5. Tahun 2004, Seksyen 4(1), Enakmen Perbadanan Pembangunan Ekonomi Negeri Sabah 1981 dan Perkara 4, Enakmen Perbadanan Baitulmal 1998;
- ii) Carta organisasi disediakan dengan lengkap dan kemas kini seperti yang ditetapkan di dalam Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bilangan 8 Tahun 1991;
- iii) Surat penurunan kuasa disediakan dengan lengkap dan sentiasa dikemaskinikan. Had kuasa dan tugas pegawai yang menjalankan tanggungjawab juga perlu dinyatakan dengan jelas. Seksyen 15A(2) Akta Acara Kewangan, Arahan Perbendaharaan 11, 69 dan 101 adalah berkaitan;
- iv) Kehendak Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bilangan 8 Tahun 1991 dan Arahan Perkhidmatan Negeri Sabah Bab 1, Perkara 9 hingga 13 dipatuhi.

Pekeliling/Arahan tersebut menetapkan senarai tugas bagi setiap pegawai perlu disediakan dengan lengkap dan jelas menunjukkan hubungan antara penyelia dengan pegawai bawahan serta rakan sejawat dalam organisasi yang sama. Senarai tugas ini juga perlu diberi tarikh dan ditandatangani oleh pegawai yang bertanggungjawab supaya kemas kini dan berkuat kuasa serta dikaji semula dari semasa ke semasa; dan

- v) Kehendak Pekeliling Perkhidmatan Bilangan 5 Tahun 2007 dipatuhi. Selaras dengan pekeling tersebut, perancangan dan pelaksanaan pusingan kerja mengikut tempoh yang sesuai dalam pelbagai bidang tugas perlu dilaksanakan bagi membangunkan sumber manusia berpotensi serta berupaya menyumbang kepada kecemerlangan organisasi.

b) Sistem Dan Prosedur

Bagi memastikan sistem dan prosedur yang teratur telah diwujudkan, Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- i) Manual Prosedur Kerja disediakan dengan lengkap, kemas kini dan dikaji semula secara berterusan. Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bilangan 8 Tahun 1991 dan Arahan Perkhidmatan Negeri Sabah, Bab 1 adalah berkaitan;
- ii) Fail Meja bagi setiap jawatan disediakan dengan lengkap, kemas kini dan memiliki kesemua 14 ciri-ciri asas Fail Meja yang ditetapkan. Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bilangan 8 Tahun 1991 dan Arahan Perkhidmatan Negeri Sabah, Bab 1 adalah berkaitan; dan
- iii) Pemeriksaan mengejut seperti yang ditetapkan di bawah Arahan Perbendaharaan 309, Perkara 337 hingga 339 Amalan Terbaik Pengurusan Kewangan Bagi Majlis Agama Islam dan Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Bilangan 66 dijalankan secara berkala (tidak kurang dari sekali dalam enam bulan bagi Kementerian/Jabatan/Badan Berkanun Negeri dan empat kali setahun bagi Pihak Berkuasa Tempatan) terhadap peti besi, peti wang tunai, laci atau bekas-bekas lain yang diguna untuk menyimpan wang, setem atau barang-barang lain yang berharga. Hasil pemeriksaan itu hendaklah direkodkan dengan lengkap untuk memudahkan rujukan.

c) Jawatankuasa Yang Diwujudkan Dan Unit Audit Dalam

Kerajaan menetapkan pelbagai jawatankuasa berkaitan hal kewangan ditubuhkan di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri. Fungsi dan tanggungjawab jawatankuasa tersebut telah ditetapkan melalui surat pekeling, arahan dan garis panduan yang dikeluarkan dari semasa ke semasa. Bagi memastikan jawatankuasa-jawatankuasa yang telah diwujudkan berfungsi dengan berkesan, Kerajaan juga telah mengeluarkan Panduan Pengurusan Mesyuarat Dan Urusan Jawatankuasa-jawatankuasa Kerajaan melalui Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bilangan 2 Tahun 1991. Panduan ini menetapkan dengan jelas peranan Pengerusi dan urusetia dalam sesuatu mesyuarat bagi memastikan keberkesanan jawatankuasa yang telah

diwujudkan. Antara jawatankuasa/unit yang perlu diwujudkan bagi memantapkan tahap pengurusan kewangan adalah seperti berikut:

i) Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun

Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun (JPKA) ditubuhkan di setiap pusat tanggungjawab supaya dapat memantapkan lagi pengurusan kewangan dan akaun Kementerian/Jabatan/Agensi Kerajaan. Seperti yang ditetapkan dalam Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Bilangan 1 Tahun 1998, Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan seorang Pengerusi dan ahli-ahli Jawatankuasa dilantik; bermesyuarat setiap 2 bulan; membincangkan perkara yang telah ditetapkan dan mengemukakan Laporan Suku Tahun dengan lengkap kepada Kementerian Kewangan, Bahagian Belanjawan dalam tempoh yang ditetapkan.

ii) Jawatankuasa Keutuhan Pengurusan

Selaras dengan Arahan YAB Perdana Menteri No. 1 Tahun 1998 dan Siri 2 No. 1 Tahun 2000, Jawatankuasa Keutuhan Pengurusan (JKP) hendaklah ditubuhkan di peringkat Jabatan/Agensi Negeri bagi tujuan mewujudkan pentadbiran Kerajaan/Jabatan/Agensi Negeri dan perkhidmatan awam yang cekap, berdisiplin serta berintegriti. Antara lainnya, Menteri Besar/Ketua Menteri/Ketua Jabatan hendaklah melantik ahli-ahli Jawatankuasa dan mempengerusikan mesyuarat berkenaan; bermesyuarat setiap tiga bulan; membincangkan perkara yang telah ditetapkan; dan menyediakan Laporan Suku Tahun dengan lengkap untuk dikemukakan kepada pihak berkuasa berkenaan dalam tempoh yang ditetapkan.

Bagi Negeri Sabah, Arahan berkaitan masih belum dikuatkuasakan sepenuhnya. Bagaimanapun, Kerajaan Negeri ada menubuhkan Jawatankuasa tersebut yang dipengerusikan oleh Ketua Menteri Sabah, manakala ahlinya terdiri daripada Setiausaha Tetap Kementerian dan Ketua Jabatan.

iii) Unit Audit Dalam

Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 9 Tahun 2004 dan Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan, Sabah 1961 (Pindaan Tahun 2007) Bab XVII menetapkan supaya Unit Audit Dalam ditubuhkan di Jabatan/Agensi Negeri untuk membantu Ketua Jabatan memantapkan prestasi pengurusan dan memastikan pencapaian objektif organisasi secara cekap dan berhemat. Di Negeri Sabah, Pekeliling Perbendaharaan berkaitan belum dikuatkuasakan. Bagaimanapun, Kementerian Kewangan Negeri ada menubuhkan Unit Audit Dalam yang bertanggungjawab menjalankan pemeriksaan dan mengesan sebarang masalah yang berkaitan dengan kewangan dan pelaksanaan peraturan bagi tujuan penambahbaikan terhadap semua Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri.

d) Pengurusan Sumber Manusia

Bagi memastikan pengurusan kewangan dikendalikan dengan baik, setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah menguruskan sumber manusianya dengan cekap seperti menentukan bilangan jawatan dan gred yang sesuai, jawatan diisi sepenuhnya dan latihan dalam bidang kewangan diberi kepada mereka yang terlibat. Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri juga dikehendaki memberi pengiktirafan kepada kakitangannya yang cemerlang dan sebaliknya mengambil tindakan tatatertib/surcaj terhadap mereka yang didapati gagal/cuai melaksanakan tanggungjawab yang telah ditetapkan.

6.8.2 Kawalan Bajet

Bagi menentukan sama ada Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri telah menguruskan bajet dan peruntukannya dengan cekap, berhemat dan mengikut peraturan, semakan Audit telah dijalankan terhadap lima aspek utama kawalan bajet iaitu penyediaan bajet, pengagihan peruntukan, kelulusan pindah/tambah peruntukan, pemantauan kemajuan/prestasi bajet dan pelaporan mengenainya seperti berikut:

a) Penyediaan Bajet

Peraturan kewangan mengenai penyediaan bajet oleh setiap Kementerian/Jabatan dikeluarkan melalui Pekeliling Kementerian Kewangan Bilangan 6 Tahun 2007 (Cadangan Dan Pemeriksaan Anggaran Perbekalan Negeri Sabah, 2008-2009) dan Pekeliling Anggaran Perbelanjaan Pembangunan Negeri Sabah Bagi Tahun 2008-2009. Manakala bagi Agensi Negeri pula, peraturan kewangan mengenai penyediaan bajet adalah melalui Enakmen dan Arahan Kewangan masing-masing. Selain itu, Arahan Perbendaharaan 29 hingga 46 juga menetapkan peraturan penyediaan anggaran hasil dan perbelanjaan. Antara lainnya, peraturan kewangan mengenai penyediaan bajet menetapkan perkara-perkara mengenai justifikasi setiap anggaran yang disediakan, ketepatan anggaran yang disediakan, prosedur kelulusan bajet di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri serta pematuhan tempoh yang ditetapkan untuk mengemukakan bajet kepada pihak berkuasa berkenaan.

b) Pengagihan Peruntukan

Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 1 Tahun 2009 antara lainnya menetapkan bahawa Pegawai Pengawal perlu mengagihkan peruntukan kepada pemegang-pemegang waran tertentu sebaik sahaja Waran Am diterima. Mengikut Arahan Perbendaharaan 94 pula, pemegang waran peruntukan tersebut boleh mengagihkan waran peruntukan/waran peruntukan kecil kepada pegawai yang berkenaan di mana perlu. Pengagihan waran ini perlu direkodkan dengan lengkap dan kemas kini.

Bagi Negeri Sabah, agihan peruntukan adalah berdasarkan kepada Buku Anggaran Hasil Dan Perbelanjaan yang telah diluluskan melalui Dewan Undangan Negeri dan Waran Am yang ditandatangani oleh Menteri Kewangan Negeri Sabah.

c) Kelulusan Pindah/Tambahan Peruntukan

Peraturan kewangan mengenai pindah/tambah peruntukan dinyatakan melalui Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 11 Tahun 2008. Pekeliling tersebut antara lain menetapkan Waran Pindah Peruntukan hendaklah ditandatangani oleh Pegawai Pengawal sendiri atau bagi pihaknya oleh mana-mana pegawai bawahannya yang diberi kuasa secara bertulis selaras dengan kehendak Seksyen 15A(2) Akta Acara Kewangan 1957. Selain itu, Seksyen 62(4) Ordinan Kerajaan Tempatan 1961, Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Bilangan 20 dan 24 (Pindaan Tahun 2007) dan Seksyen 46, Enakmen Majlis Ugama Islam Sabah 2004 membenarkan Agensi Negeri membuat pindah/tambahan peruntukan dengan kelulusan Lembaga Pengarah/Kementerian/Yang di-Pertua Negeri. Semua pindah peruntukan hendaklah dibuat oleh Kementerian/Jabatan dalam tahun kewangan berkenaan dan semua Waran Pindah Peruntukan yang dikeluarkan hendaklah disampaikan kepada Perbendaharaan/Bendahari Negeri atau wakilnya tidak lewat dari 31 Disember bagi tahun kewangan berkenaan. Bagi Agensi Negeri pula, pindah/tambah peruntukan perlu dikemukakan kepada Kementerian/Yang di-Pertua Negeri mengikut tempoh yang ditetapkan oleh Ordinan dan Enakmen masing-masing. Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlulah sentiasa mengawasi dan mengemas kini akaun serta memastikan pindah peruntukan dikemaskinikan dalam Buku Vot supaya kawalan perbelanjaan dapat diuruskan dengan berkesan. Peraturan juga menetapkan pindahan kepada butiran yang telah dikurangkan melalui pindah peruntukan atau pengurangan kepada butiran yang telah ditambah melalui pindah peruntukan adalah tidak dibenarkan kecuali mendapat kelulusan daripada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan Sabah terlebih dahulu.

d) Pemantauan Kemajuan/Prestasi Bajet

Peraturan kewangan menghendaki Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan memantau pelaksanaan projek pembangunan dengan rapi bagi memastikan ia dilaksanakan mengikut jadual. Bagi tujuan ini, Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan hendaklah memastikan data mengenai peruntukan dan perbelanjaan projek bagi setiap tahun diisi dan sentiasa dikemas kini dalam Sistem Maklumat Projek Negeri [*State Project Information System (SPINS)*] dan memastikan perbelanjaan tidak melebihi peruntukan yang telah diluluskan.

e) Pelaporan

Pegawai Pengawal dikehendaki menyediakan beberapa jenis laporan seperti Laporan Perbelanjaan Dan Tanggungan serta Laporan Suku Tahunan. Laporan-laporan ini perlu dikemukakan kepada Setiausaha Tetap Kementerian Kewangan Sabah dalam tempoh yang ditetapkan. Bagi Ketua Jabatan yang bukan Pegawai Pengawal, laporan-laporan berkenaan akan dikemukakan kepada Pegawai Pengawal berkenaan untuk disatukan.

6.8.3 Kawalan Terimaan

Bagi menentukan sama ada segala terimaan telah dikendalikan mengikut peraturan dan diakaunkan dengan sempurna, semakan Audit telah dijalankan terhadap lima aspek utama

kawalan terimaan yang meliputi kawalan borang hasil, penerimaan wang, kemasukan pungutan ke bank, kawalan perakaunan terimaan/hasil dan penyediaan Akaun Belum Terima seperti berikut:

a) Kawalan Borang Hasil

Kawalan terhadap borang-borang hasil seperti buku resit adalah penting untuk memastikan ia tidak disalahgunakan.

b) Penerimaan Wang

Setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri perlu memastikan pegawainya yang dipertanggungjawabkan dengan urusan penerimaan wang mematuhi peraturan kewangan yang berkaitan. Semakan Audit telah dijalankan terhadap empat aspek kawalan dalaman yang ditetapkan oleh Arahan Perbendaharaan bagi penerimaan wang iaitu dari segi kebenaran/kelulusan menerima wang, ciri-ciri keselamatan semasa menerima kutipan, penerimaan melalui mel dan penerimaan wang di kaunter.

c) Kemasukan Pungutan Ke Bank

Arahan Perbendaharaan telah menetapkan peraturan mengenai kemasukan wang pungutan ke bank bagi memastikan ketepatan dan keselamatan wang berkenaan. Antaranya adalah mengenai penetapan tempoh memasukkan wang ke bank, kawalan keselamatan penghantaran wang dan penyelenggaraan rekod mengenainya, semakan oleh pegawai bertanggungjawab terhadap slip kemasukan wang ke bank dan keselamatan wang yang tidak sempat dimasukkan ke bank.

d) Kawalan Perakaunan Terimaan/Hasil

Bagi memastikan peraturan mengenai perakaunan terimaan/hasil yang ditetapkan dalam Arahan Perbendaharaan dipatuhi, semakan Audit telah dijalankan terhadap penyerahan Akaun Tunai Bulanan kepada Perbendaharaan Negeri, ketepatan penyediaan Penyata Penyesuaian Hasil Bulanan dan ketepatan Buku Tunai yang diselenggara oleh Kementerian/Jabatan. Semakan Audit turut dibuat berdasarkan peraturan kewangan yang ditetapkan di peringkat Agensi Negeri.

e) Akaun Belum Terima

Dasar dan tatacara bagi menyelenggara dan melaporkan Akaun Belum Terima (ABT) ditetapkan oleh Kerajaan melalui Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 3 Tahun 2008 dan beberapa Arahan Perbendaharaan. Antara peraturan yang ditetapkan mengenai pengurusan ABT adalah penyediaan Penyata Tunggakan Hasil atau Penyata Akaun Belum Terima yang lengkap dan kemas kini, penyerahan Penyata Akaun Belum Terima kepada Perbendaharaan Negeri/Bendahari Negeri dalam tempoh ditetapkan dan tindakan susulan diambil terhadap jumlah terimaan/hasil yang tertunggak.

6.8.4 Kawalan Perbelanjaan

Bagi menentukan sama ada semua perbelanjaan mengurus dan pembangunan telah dibuat mengikut peraturan yang ditetapkan dan diperakakan dengan tepat, semakan Audit telah dijalankan terhadap tiga aspek utama kawalan perbelanjaan iaitu perakaunan, pengurusan perolehan dan pengurusan bayaran seperti berikut:

a) Perakaunan

Bagi menentukan sejauh mana Buku Vot dan Penyata Penyesuaian Perbelanjaan diselenggarakan oleh Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri mengikut peraturan yang ditetapkan di dalam Pekeliling dan Arahan Perbendaharaan atau peraturan kewangan bagi Agensi Negeri.

b) Pengurusan Perolehan

Setiap tahun, Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri membelanjakan jutaan ringgit untuk tujuan perolehan bekalan, perkhidmatan dan kerja. Bagi menentukan sejauh mana pengurusan perolehan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri telah mematuhi peraturan yang berkaitan, semakan Audit dibuat terhadap pengurusan pembelian terus, sebut harga, tender, kontrak dan kontrak pusat.

c) Pengurusan Bayaran

Semakan Audit dijalankan terhadap kawalan dalaman bagi proses bayaran, kesempurnaan bayaran yang memerlukan kelulusan khas, penyediaan dan penyimpanan daftar/rekod pembayaran dan Daftar Bil, bayaran pukal serta panjar wang runcit.

6.8.5 Pengurusan Kumpulan Wang Amanah /Akaun Amanah Dan Deposit

Pengurusan dan kawalan terhadap Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah dan deposit adalah penting untuk menentukan ia diurus dengan teratur, mengikut Pekeliling dan Arahan Amanah yang ditetapkan serta diakaun dengan betul dan kemas kini. Semakan Audit telah dijalankan terhadap pengurusan kumpulan wang seperti berikut:

a) Pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah

Pengurusan Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah dinyatakan melalui Seksyen 9 dan 10 Akta Acara Kewangan 1957 dan Arahan Perbendaharaan Bilangan 155, 164 dan 165. Selain itu, tatacara pengurusan Akaun Amanah juga ditetapkan melalui Surat Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 18 Tahun 2001. Semakan Audit telah dijalankan terhadap pengendalian Kumpulan Wang Amanah/Akaun Amanah di Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri dari segi penyediaan dan penyerahan penyata tahunan untuk diaudit serta kesempurnaan rekod perakaunan/penyata penyesuaian akaun/transaksi akaun.

b) Pengurusan Kumpulan Wang Pinjaman

Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri perlu menguruskan kumpulan wang pinjaman dan pendahuluan diri/pelbagai mengikut Pekeliling/Surat Pekeliling yang berkaitan seperti berikut:

- i) Pinjaman kenderaan hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam Surat Pekeliling Jabatan Bendahari Negeri Sabah Bilangan 4 Tahun 1997 dan Pekeliling Jabatan Bendahari Negeri Sabah Bilangan 7 Tahun 1993;
- ii) Pinjaman komputer hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Bilangan FC.104/90/115 bertarikh 9 April 1990 dan FC. 104/90/126 bertarikh 2 Julai 1996;
- iii) Pendahuluan diri hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam Surat Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 2 Tahun 1993; dan
- iv) Pendahuluan pelbagai hendaklah diuruskan berdasarkan peraturan yang ditetapkan dalam Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 13 Tahun 1990.

c) Pengurusan Akaun Deposit

Tatacara dan pengurusan akaun deposit ditetapkan melalui Arahan Perbendaharaan 156 hingga 163.

6.8.6 Pengurusan Aset Dan Stor

Aset yang diperoleh untuk kegunaan pejabat perlu direkodkan, dikawal dan dipantau dengan sempurna bagi mengelakkan dari berlakunya pembaziran dan penyalahgunaannya. Kerajaan Negeri Sabah belum menerima pakai Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 5 Tahun 2007 mengenai Tatacara Pengurusan Aset Alih Kerajaan. Sehubungan itu, semakan Audit telah dijalankan untuk menilai tahap pematuhan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri berdasarkan kepada peraturan-peraturan yang ditetapkan dalam Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri/Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri/Pekeliling Perbendaharaan yang berkenaan dan Tatacara Pengurusan Stor berhubung dengan perkara-perkara berikut:

a) Penerimaan

Mengikut Tatacara Pengurusan Stor, seorang Pegawai Stor atau Pegawai Penerima hendaklah diberi kuasa untuk menerima dan mengesahkan aset yang diperolehi. Antara lainnya, tanggungjawab seseorang Pegawai Stor atau Pegawai Penerima adalah memastikan aset/bekalan pejabat diterima menepati spesifikasi, kualiti dan kuantiti yang telah ditetapkan sebelum mengesahkan penerimaannya. Bagi pembelian secara kontrak, aset hendaklah diterima berserta satu nota atau sijil yang menjamin mutu aset menepati penentuan seperti yang telah dipersetujui dalam perjanjian pembelian. Selain itu, Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Bilangan 3 Tahun 1993 menetapkan supaya aset tersebut direkodkan mengikut kategori aset ke Daftar Harta Modal (KEW 312), Daftar Inventori (KEW 313) dan Daftar Stok Bekalan Pejabat (KEW 314).

b) Pendaftaran

Aset perlu didaftarkan sebaik sahaja pengesahan penerimaan aset telah dibuat oleh Pegawai Penerima. Aset tersebut perlu dilabelkan dengan tanda Hak Milik Kerajaan dan diberi nombor siri pendaftaran. Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Bilangan 3 Tahun 1993 dan Tatacara Pengurusan Stor adalah berkaitan.

c) Penggunaan, Penyimpanan Dan Pemeriksaan Aset

Bagi memastikan penggunaan, penyimpanan dan pemeriksaan aset diurus dengan baik, setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan peraturan-peraturan seperti yang ditetapkan dalam Pekeliling Perbendaharaan dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah yang berkenaan dipatuhi:

- i) Aset digunakan hanya bagi tujuan rasmi sahaja dan mengikut tujuan asal perolehannya. Setiap aset hendaklah dikendalikan oleh pegawai yang mahir dan berkeelayakan, pengeluaran/penggunaannya direkodkan dengan teratur serta kerosakan aset dilaporkan dengan menggunakan borang yang ditetapkan. Aset juga perlu disimpan di tempat yang selamat dan sesuai serta sentiasa di bawah kawalan pegawai yang bertanggungjawab;
- ii) Pegawai Pemeriksa/Lembaga Verifikasi Stok dilantik secara bertulis. Pemeriksaan aset dilaksanakan sekurang-kurangnya satu kali setahun dan verifikasi stok dilaksanakan mengikut tempoh yang ditetapkan. Laporan Pemeriksaan Aset dan Verifikasi Stok disediakan dengan lengkap dan dikemukakan kepada Ketua Jabatan dan seterusnya kepada Pegawai Kewangan Negeri/Ketua Audit Negara atau wakilnya di mana berkenaan;
- iii) Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 2 Tahun 1980 menetapkan penggunaan kenderaan Jabatan dikawal dengan melantik seorang Pegawai Pengangkutan yang bertanggungjawab meluluskan kegunaan kenderaan dan menyediakan fail sejarah bagi setiap kenderaan, menyelenggara Buku Log dengan lengkap dan kemas kini; dan
- iv) Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 2 Tahun 1996 dan Pekeliling Perkhidmatan Negeri Sabah Bilangan 11 Tahun 2005 pula menetapkan penggunaan kenderaan pegawai Gred JUSA/Ketua Organisasi perlu dikawal dengan teratur di mana pembelian minyak setahun tidak melebihi had yang ditetapkan/diluluskan.

d) Penyenggaraan Aset

Bagi memastikan aset disenggarakan dengan baik, setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- i) Satu program penyenggaraan untuk semua jenis mesin dan alat lain diadakan. Semua peralatan dan mesin pejabat dijaga, dibersihkan dan disenggara dari semasa ke semasa dan peraturan berkenaan penyenggaraan peralatan dan mesin diadakan. Jika berlaku kerosakan pada peralatan dan mesin, tindakan segera

membaikinya hendaklah diambil. Arahan Perbendaharaan 290 dan Arahan Perkhidmatan Negeri Sabah, Bab 4, Perkara 16 dan 21 adalah berkaitan; dan

- ii) Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 2 Tahun 1980 dan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Sabah Bilangan 3 Tahun 2008 hendaklah dipatuhi. Pekeliling ini menetapkan kenderaan perlu disenggara secara berjadual, manakala kos penyenggaraan dan pembaikan perlu direkod dalam fail kenderaan serta Daftar Harta Modal. Kenderaan juga hendaklah disimpan dengan selamat. Selain itu, Jabatan Kerja Raya bertanggungjawab sebagai pusat bagi menyenggara semua kenderaan milik Kerajaan Negeri.

e) Pelupusan

Bagi memastikan pelupusan aset diuruskan dengan teratur dan selaras dengan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Sabah Bilangan 2 Tahun 2007, setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- i) Lembaga Pemeriksa dilantik. Lembaga Pemeriksa perlu menyediakan jadual pemeriksaan dan memberitahu Jabatan untuk membuat persediaan. Laporan Lembaga Pemeriksa hendaklah disediakan dan ditandatangani. Lembaga Pemeriksa juga perlu mengesyorkan kaedah pelupusan yang sesuai; dan
- ii) Kaedah pelupusan aset dibuat dengan teratur dan dilaksanakan dalam tempoh tiga bulan dari tarikh surat kelulusan dikeluarkan. Sijil Pelupusan Aset disediakan dan dikemukakan kepada pihak yang meluluskannya. Seterusnya, rekod aset yang telah dilupuskan itu perlu dikemaskinikan.

f) Kehilangan Dan Hapus Kira

Bagi memastikan kehilangan dan hapus kira aset diuruskan dengan teratur serta selaras dengan Surat Pekeliling Kementerian Kewangan Negeri Bilangan 3 Tahun 1991 dan Arahan Perbendaharaan 315 hingga 317, setiap Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri hendaklah memastikan:

- i) Kehilangan aset dilaporkan kepada Ketua Jabatan dengan serta merta dan laporan Polis dibuat dalam tempoh 24 jam dari waktu kehilangan. Ketua Pejabat menyediakan Laporan Awal dan dikemukakan kepada Pegawai Pengawal dan Pegawai Kewangan Negeri dalam tempoh dua hari bekerja. Sesalinan Laporan Awal dikemukakan kepada Pegawai Pengawal, Pegawai Kewangan Negeri dan Ketua Audit Negara atau wakil tempatan Ketua Audit Negara; dan
- ii) Jawatankuasa Penyiasat dilantik secara bertulis oleh Pegawai Pengawal dalam tempoh dua minggu dari tarikh Laporan Awal disediakan. Laporan Akhir disediakan dalam tempoh dua bulan dari tarikh lantikan Jawatankuasa tersebut walaupun Laporan Hasil Penyiasatan Polis belum diperolehi. Laporan Akhir yang lengkap hendaklah dikemukakan kepada pihak yang menerima Laporan Awal. Laporan ini perlu dikemukakan dalam tempoh empat bulan dari tarikh Laporan Awal dihantar.

6.8.7 Pengurusan Pelaburan

Pelaburan merupakan tindakan melabur dana bagi satu tempoh untuk memperoleh kadar pulangan yang dikehendaki dengan menyedari sepenuhnya risiko yang terbabit. Pelaburan yang dibuat hendaklah mengikut peraturan yang berkaitan. Rekod perlu diselenggara dengan lengkap dan kemas kini bagi memudahkan kawalan dan pemantauan. Antara elemen kawalan yang perlu diwujudkan adalah penubuhan Jawatankuasa Pelaburan yang berfungsi menguruskan pelaburan. Antara perkara yang perlu diberi perhatian adalah kuasa melabur, had pelaburan, sasaran pelaburan dan pemantauan pelaburan. Seksyen 54, Ordinan Kerajaan Tempatan 1961, Seksyen 2, Enakmen No.5 Tahun 1986, Seksyen 83(c), Enakmen Pentadbiran Undang-Undang Islam 1992 dan Seksyen 18(1), Enakmen Perbadanan Baitulmal 1998 adalah berkaitan.

6.8.8 Pengurusan Pinjaman

Pinjaman dibuat bagi membiayai pelbagai projek untuk pembangunan ekonomi Negeri, menampung perbelanjaan dan meningkatkan taraf pembangunan serta kemajuan penduduk. Pinjaman tersebut hendaklah digunakan mengikut maksud pinjaman dimohon. Antara perkara yang perlu diberi perhatian adalah kuasa untuk meminjam, penyelenggaraan rekod pinjaman yang lengkap dan kemas kini, perjanjian pinjaman disediakan dan mekanisme kawalan serta pemantauan pinjaman. Seksyen 28(1), Enakmen No. 21 Tahun 1981, Seksyen 9(1), Enakmen Pentadbiran Undang-Undang Islam 1992 dan Seksyen 22, Enakmen Perbadanan Baitulmal 1998 adalah berkaitan.

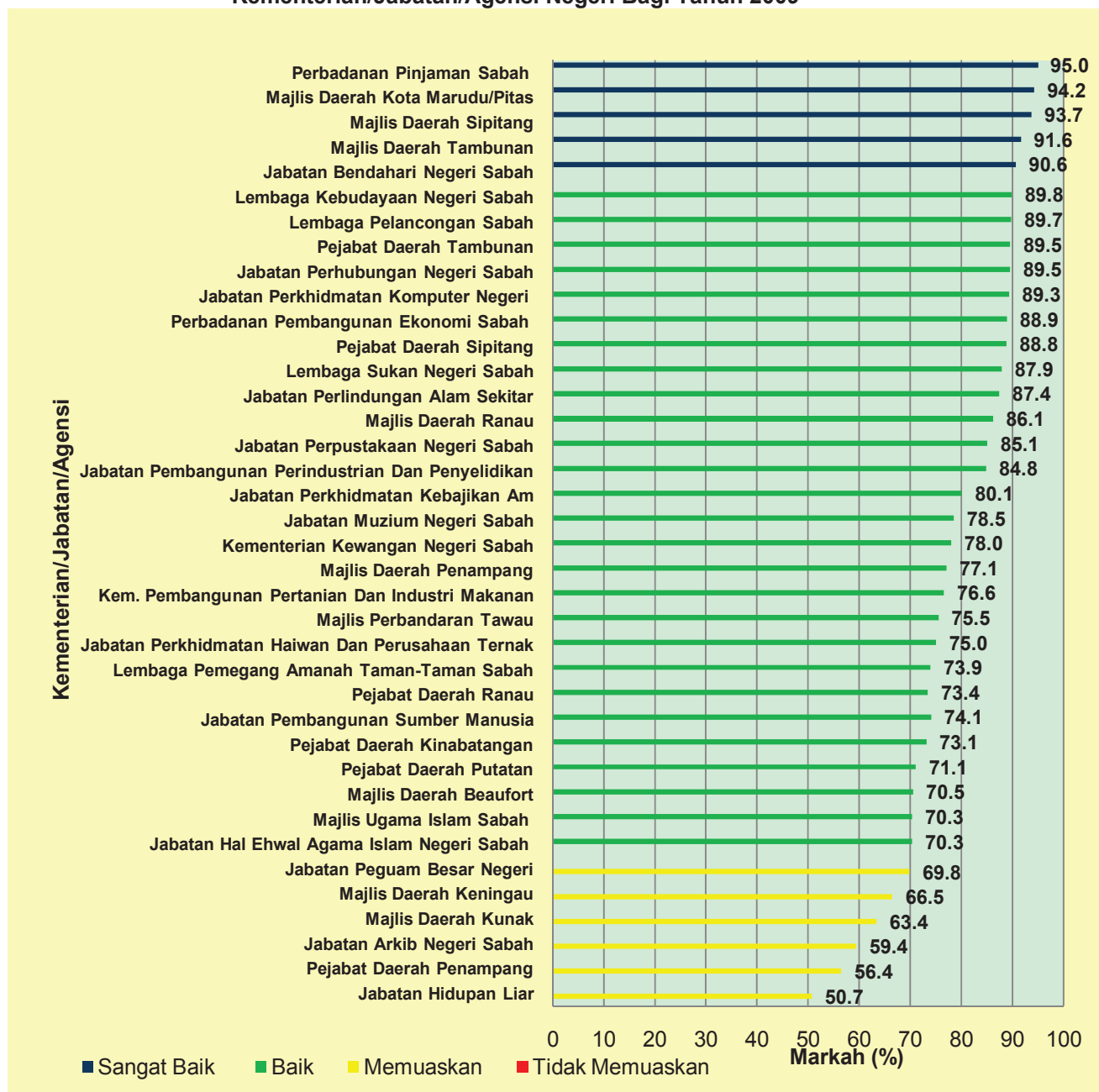
6.8.9 Penyata Kewangan

Kerajaan Negeri Sabah telah mengarahkan supaya Penyata Kewangan Tahunan Agensi Negeri disediakan dan dikemukakan kepada Ketua Audit Negara pada atau sebelum 30 April setiap tahun. Ini membolehkan penyata kewangan dan laporan tahunan Agensi Negeri dibentangkan di Dewan Undangan Negeri pada tahun yang sama dan tidak lewat dari 31 Disember setiap tahun. Di samping itu, pembentangan awal membolehkan *stakeholders* menilai prestasi Agensi Negeri yang lebih jelas, lengkap dan relevan.

6.9 TAHAP PENCAPAIAN PENGURUSAN KEWANGAN KEMENTERIAN/JABATAN/ AGENSI NEGERI

Hasil daripada pengauditan yang telah dijalankan mendapati prestasi pengurusan kewangan di lima Jabatan/Agensi Negeri adalah pada tahap sangat baik dengan diberi penarafan empat bintang. Sementara itu, prestasi pengurusan kewangan di 27 Kementerian/Jabatan/Agensi pula adalah baik dengan diberi penarafan tiga bintang. Sebanyak enam Jabatan/Agensi Negeri pula menunjukkan pengurusan kewangan yang memuaskan dengan mendapat penarafan dua bintang. Tahap prestasi pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri adalah seperti di **Carta 6.1**.

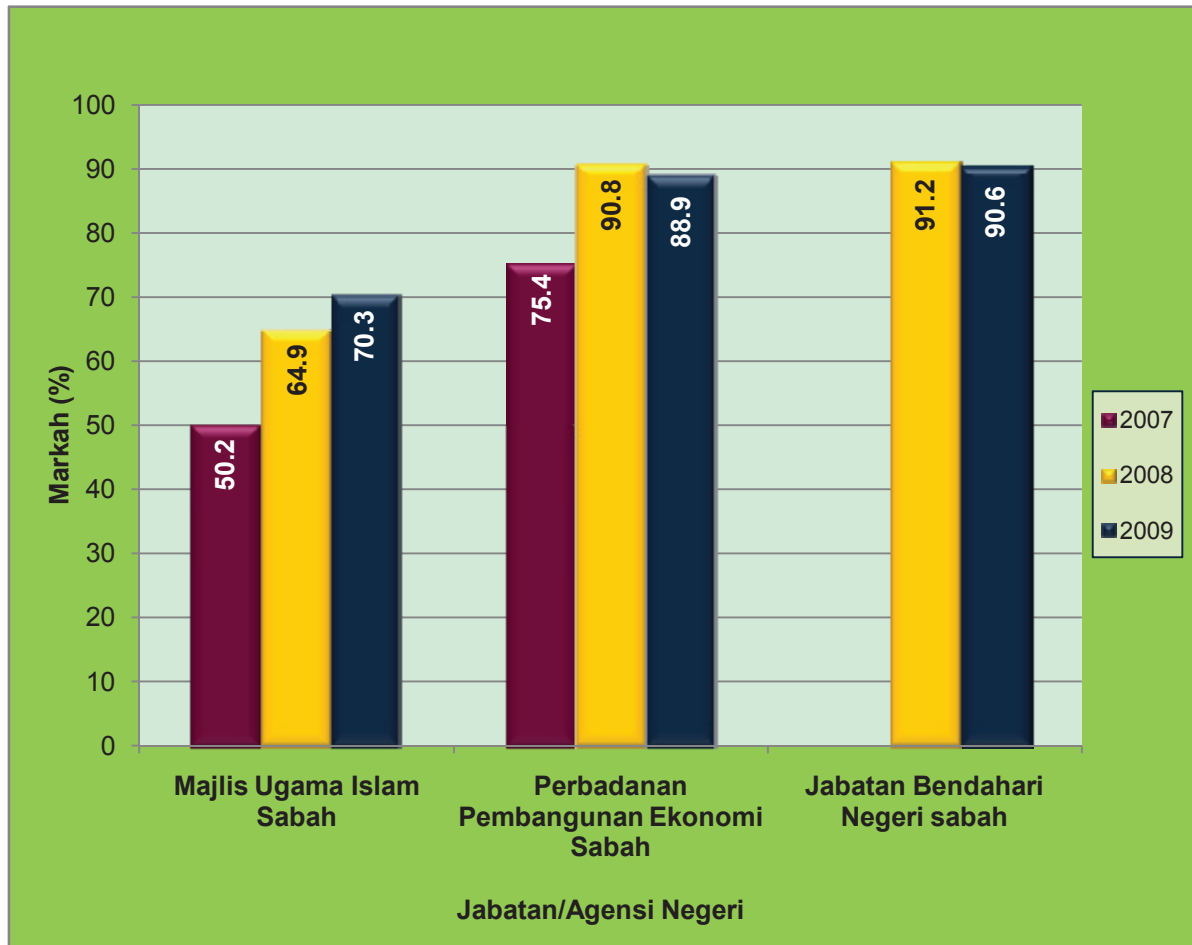
Carta 6.1
Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti
Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri Bagi Tahun 2009

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

Kedudukan tahap prestasi bagi Jabatan Bendahari Negeri, Perbadanan Ekonomi Negeri Sabah dan Majlis Ugama Islam Sabah yang diaudit setiap tahun pula ditunjukkan di **Carta 6.2**. Jabatan Bendahari Negeri didapati masih mengekalkan tahap pengurusan kewangan yang sangat baik dengan mendapat penarafan empat bintang. Majlis Ugama Islam Sabah pula menunjukkan prestasi pengurusan kewangan yang lebih baik di mana pada tahun 2009, prestasinya telah meningkat kepada baik dengan mendapat penarafan tiga bintang. Bagaimanapun, Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah menunjukkan prestasi yang menurun dengan mendapat penarafan tiga bintang berbanding empat bintang pada tahun 2008.

Carta 6.2
Tahap Prestasi Pengurusan Kewangan Berdasarkan Indeks Akauntabiliti
Jabatan Bendahari Negeri Sabah, Perbadanan Pembangunan
Ekonomi Sabah Dan Majlis Ugama Islam Sabah
Bagi Tahun 2007 Hingga 2009

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

6.10 RUMUSAN DAN SYOR AUDIT

Secara umumnya, pencapaian pengurusan kewangan pada tahun 2009 adalah bertambah baik berbanding tahun 2008. Pada tahun 2009, Pengauditan Pengurusan Kewangan telah dijalankan di 38 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri. Lima Jabatan/Agensi telah mencapai tahap pengurusan yang sangat baik, manakala 27 mencapai tahap baik dan enam Jabatan/Agensi mencapai tahap memuaskan. Analisis Audit mendapati masih berlaku ketidakpatuhan kepada prosidur/tatacara pengurusan kewangan yang ditetapkan. Perkara ini boleh diatasi sekiranya Pegawai Pengawal memperbetulkan kelemahan-kelemahan yang telah dibangkitkan oleh pihak Audit. Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri juga disaran mengambil tindakan *preventive* bagi memastikan kelemahan yang sama tidak berulang. Bagi memantapkan lagi prestasi pengurusan kewangan, pertimbangan perlu diberi terhadap perkara-perkara berikut:

- a) Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan hendaklah memantapkan sistem dan prosedur bagi membantu Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri terutamanya Manual Prosedur Kerja, Fail Meja serta pemeriksaan mengejut diwujudkan dan dilaksanakan dengan teratur, lengkap dan kemas kini;
- b) Di peringkat Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri, Jawatankuasa Pengurusan Kewangan Dan Akaun antara lainnya telah dipertanggungjawabkan untuk membincangkan isu-isu yang dibangkitkan oleh pihak Audit. Oleh itu, adalah disyorkan Jawatankuasa Audit ditubuhkan untuk memantau dan menangani perkara yang dibangkitkan oleh pihak Audit;
- c) Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan hendaklah memastikan jawatankuasa-jawatankuasa yang telah diwujudkan berfungsi dengan berkesan dengan mematuhi Panduan Pengurusan Mesyuarat Dan Urusan Jawatankuasa-jawatankuasa Kerajaan yang dikeluarkan melalui Pekeliling Kemajuan Pentadbiran Awam Bilangan 2 Tahun 1991;
- d) Memandangkan pengauditan terhadap pengurusan kewangan yang dijalankan oleh Jabatan Audit Negara bagi tujuan memberi penarafan adalah terhad kepada 38 Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri sahaja, Pegawai Kewangan Negeri perlu mengarahkan Unit Audit Dalam menjalankan pengauditan di Kementerian/Jabatan yang lain untuk memastikan sama ada kelemahan yang sama juga tidak berlaku di pejabat berkenaan;
- e) Pegawai Kewangan Negeri perlu memastikan UAD berfungsi dengan lebih cekap dan berkesan. Bagi tujuan ini, Pegawai Kewangan Negeri hendaklah memastikan UAD mempunyai kakitangan yang mencukupi dari segi bilangan, gred dan kepakaran. UAD hendaklah diberi kebebasan untuk melaksanakan pengauditan dan melaporkan penemuannya. Setiap proses kerja pengauditan mesti mempunyai mekanisme yang boleh menjamin kualiti dan integritinya;
- f) Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlu memastikan segala terimaan dikendalikan mengikut peraturan terutamanya dari segi kawalan borang hasil dan penerimaan wang serta seterusnya mengambil tindakan yang proaktif untuk mengurangkan tunggakan hasil;
- g) Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlu memastikan peraturan berkaitan pengurusan perolehan sentiasa dipatuhi untuk mengelakkan perolehan yang dipecah kecil dan di luar aturan;
- h) Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan disyorkan untuk menerima pakai Pekeliling Perbendaharaan Bilangan 5 Tahun 2007 mengenai Pengurusan Aset Alih Kerajaan agar Jawatankuasa Pengurusan Aset Alih Kerajaan dapat ditubuhkan dan pengurusan aset dilaksanakan dengan lebih teratur dan kemas kini;
- i) Bagi memperbaiki tahap pengurusan kewangan, penglibatan Pegawai Pengawal/Ketua Jabatan perlu dipertingkatkan. Mereka perlu terlibat secara *hands on* dalam urusan tersebut;
- j) Tindakan surcaj dikenakan terhadap mereka yang gagal memungut hasil/membuat bayaran yang tidak teratur. Surcaj juga patut diambil terhadap Ketua Jabatan/Bahagian yang gagal mengambil tindakan terhadap pegawai bawahan yang cuai/gagal melaksanakan tanggungjawab; dan

- k) Agensi Negeri hendaklah mengemukakan penyata kewangan mengikut Enakmen Agensi dan arahan kewangan Kerajaan Negeri serta mematuhi standard perakaunan antarabangsa yang diterima pakai untuk menjamin wujudnya integriti dan akauntabiliti.

7. PEMERIKSAAN AUDIT MENGEJUT

7.1 PENDAHULUAN

Arahan Perbendaharaan 309 menetapkan Ketua Jabatan hendaklah memastikan pegawai yang dipertanggungjawabkan telah menyimpan wang awam, setem atau barangan berharga yang lain. Ketua Jabatan juga hendaklah memastikan rekod mengenainya diselenggara dengan lengkap, kemas kini, dan diperiksa oleh pegawai kanan secara berkala. Untuk menentukan sejauh mana peraturan ini dipatuhi, Jabatan Audit Negara telah menjalankan pemeriksaan mengejut di tiga Jabatan Negeri iaitu Pejabat Pemungut Hasil Tanah Kudat, Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah Cawangan Tawau dan Pusat Zakat Sabah (MUIS) Kota Kinabalu.

7.2 PENEMUAN AUDIT

a) Pejabat Pemungut Hasil Tanah Kudat

- i) Terimaan melalui mel sejumlah RM100 lewat sembilan hari diserahkan kepada Pegawai Pengawal menyebabkan resit rasmi lewat dikeluarkan.
- ii) Daftar Bil tidak kemas kini dan tidak disemak oleh Pegawai Pengawal.
- iii) Setem tidak diselenggara dengan baik seperti berikut:
 - Daftar setem ada diselenggara tetapi tidak lengkap di mana ruang terhadap jumlah setem dibeli dan tandatangan pemohon tidak disediakan;
 - Penyesuaian setem hanya dilakukan apabila terdapat penggunaan setem;
 - Tiada pemantauan dilakukan oleh pegawai penyelia terhadap penggunaan setem; dan
 - Setem tidak disimpan di tempat yang selamat dan berkunci sebaliknya hanya disimpan di bawah meja pegawai.

b) Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah Cawangan Tawau

- i) Buku Tunai tidak dikemas kini dan tidak disemak oleh pegawai penyelia dengan menurunkan tandatangan ringkas.
- ii) Tiada pembahagian tugas antara pegawai yang merekod terimaan ke Buku Tunai dengan pegawai yang menerima wang.
- iii) Pungutan lewat dibankkan dalam tempoh dua hingga empat hari.

c) Pusat Zakat Sabah (MUIS), Kota Kinabalu

- i) Buku Tunai di kemas kini setakat 30 November 2009.
- ii) Semakan terhadap buku tunai oleh pegawai penyelia hanya dibuat setakat bulan Ogos 2009.

- iii) Wang tunai sejumlah RM60,000 yang belum diagihkan kepada penerima tidak dikembalikan/dimasukkan ke bank melebihi 21 hari daripada tempoh yang ditetapkan.

7.3 Ketua Jabatan/Pejabat yang berkenaan telah dimaklumkan tentang perkara yang dibangkitkan dan mereka telah diminta untuk mengambil tindakan pembetulan dengan sewajarnya.

BAHAGIAN V

**PENYERAHAN, PENGESAHAN, PEMBENTANGAN
PENYATA KEWANGAN DAN PRESTASI KEWANGAN
AGENSI NEGERI**

8. PENDAHULUAN

Bahagian ini melaporkan status penyerahan, pengesahan dan pembentangan penyata kewangan Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan Pihak Berkuasa Tempatan.

8.1 PENGAUDITAN PENYATA KEWANGAN

8.1.1 Ketua Audit Negara bertanggungjawab melaksanakan pengauditan terhadap 41 Agensi Negeri iaitu 17 Badan Berkanun Negeri, satu Majlis Ugama Islam Sabah, satu Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan 22 Pihak Berkuasa Tempatan di Negeri Sabah selaras dengan kehendak Akta Audit, 1957. Daripada jumlah tersebut, pengauditan bagi 17 Badan Berkanun Negeri dan 21 Pihak Berkuasa Tempatan telah dijalankan oleh Firma Audit Swasta bagi pihak Ketua Audit Negara. Lantikan Firma Audit Swasta itu adalah selaras dengan peruntukan Seksyen 7(3) Akta Audit 1957, yang memberi kuasa kepada Ketua Audit Negara melantik pihak yang berkebolehan untuk menjalankan pengauditan bagi pihak beliau. Manakala pengauditan penyata kewangan Majlis Ugama Islam Sabah, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan Majlis Daerah Kunak dijalankan oleh Jabatan Audit Negara sendiri.

9. KEDUDUKAN PENYERAHAN PENYATA KEWANGAN

9.1 Mengikut undang-undang tubuh Badan Berkanun Negeri berkenaan, Enakmen Badan-badan Berkanun (Peruntukan-peruntukan Tambahan) 1997 dan Ordinan Kerajaan Tempatan 1961 (Sabah No. 11 Tahun 1961), penyata kewangan Badan Berkanun Negeri, Pihak Berkuasa Tempatan, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan Majlis Ugama Islam Sabah hendaklah diaudit oleh Ketua Audit Negara. Penyata Akaun Tahunan Badan Berkanun Negeri dikehendaki dikemukakan kepada Jabatan Audit Negara dalam tempoh tujuh bulan selepas penutupan akaun tahunan. Manakala Penyata Akaun Tahunan Pihak Berkuasa Tempatan pula perlu dikemukakan selewat-lewatnya pada 30 April tahun berikutnya. Sehingga 31 Mei 2010, sebanyak 18 penyata kewangan Badan Berkanun Negeri, satu penyata kewangan Majlis Ugama Islam Sabah dan lapan penyata kewangan Pihak Berkuasa Tempatan bagi tahun berakhir 31 Disember 2008 dan 31 Disember 2009 belum diserahkan untuk pengauditan. Butiran lanjut kedudukan penyerahan dan pengauditan penyata kewangan Agensi setakat 31 Mei 2010 adalah seperti di **Jadual 8.1** dan **Jadual 8.2**.

Jadual 8.1
Kedudukan Penyerahan Dan Pengauditan Penyata Kewangan Tahunan
Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah Dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah
Setakat 31 Mei 2010

Bil.	Akaun	Penyata Terakhir Disahkan	Penyata Sedang Diaudit	Penyata Belum Serah	
				Tahun	Bil.
1.	Perbadanan Pinjaman Sabah	2009	-	-	-
2.	Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah	2008	2009	-	-
3.	Yayasan Tun Fuad	2008	-	2009	1
4.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	2008	-	2009	1
5.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	2008	-	2009	1
6.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	2008	-	2009	1
7.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	2008	-	2009	1
8.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	2008	-	2009	1
9.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	2008	-	2009	1
10.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	2008	-	2009	1
11.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	2008	-	2009	1
12.	Lembaga Pelancongan Sabah	2008	-	2009	1
13.	Korporasi Pembangunan Desa Sabah	2008	-	2009	1
14.	Lembaga Industri Getah Sabah	2008	-	2009	1
15.	Majlis Ugama Islam Sabah	2008	-	2009	1
16.	Taman-Taman Sabah	2008	-	2009	1
17.	Yayasan Sabah	2008	-	2009	1
18.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	2008	-	2009	1
19.	Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah	Mula Beroperasi Pada Tahun 2009		2009	1
20.	Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah	2007	-	2008 - 2009	2
21.	Kumpulan Wang Amanah Warisan Negeri Sabah	Belum Beroperasi			
Jumlah					19

Nota: Seksyen 4(1) Enakmen Badan Berkanun (Peruntukan Tambahan 1997), Penyata Kewangan hendaklah diserahkan untuk diaudit sebelum 31 Julai tahun berikutnya

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

Jadual 8.2
Kedudukan Penyerahan Dan Pengauditan Penyata Kewangan Tahunan
Pihak Berkuasa Tempatan Setakat 31 Mei 2010

Bil.	Akaun	Penyata Terakhir Disahkan	Penyata Sedang Diaudit	Penyata Belum Serah	
				Tahun	Bil.
1.	Majlis Daerah Sipitang	2009	-	-	-
2.	Majlis Daerah Tenom	2009	-	-	-
3.	Majlis Daerah Kota Belud	2009	-	-	-
4.	Majlis Daerah Kuala Penyu	2009	-	-	-
5.	Majlis Daerah Tambunan	2009	-	-	-
6.	Majlis Daerah Beaufort	2009	-	-	-
7.	Majlis Daerah Papar	2009	-	-	-
8.	Majlis Daerah Semporna	2009	-	-	-
9.	Majlis Daerah Kota Marudu/Pitas	2008	2009	-	-
10.	Majlis Perbandaran Tawau	2008	2009	-	-
11.	Lembaga Bandaran Kudat	2008	2009	-	-
12.	Majlis Daerah Ranau	2008	2009	-	-
13.	Majlis Perbandaran Sandakan	2008	2009	-	-
14.	Majlis Daerah Kinabatangan	2008	2009	-	-
15.	Majlis Daerah Penampang	2008	2009	-	-
16.	Majlis Daerah Tuaran	2008	-	2009	1
17.	Majlis Daerah Beluran	2008	-	2009	1
18.	Majlis Daerah Keningau	2008	-	2009	1

Bil.	Akaun	Penyata Terakhir Disahkan	Penyata Sedang Diaudit	Penyata Belum Serah	
				Tahun	Bil.
19.	Majlis Daerah Kunak	2008	-	2009	1
20.	Majlis Daerah Lahad Datu	2007	2008	2009	1
21.	Majlis Daerah Nabawan	2007	2008	2009	1
22.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	2007	-	2008 - 2009	2
Jumlah					8

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

9.2 Kelewatan penyerahan penyata kewangan Badan Berkanun Negeri adalah berpunca daripada masalah lewat menerima penyata kewangan yang beraudit daripada syarikat subsidiari bagi tujuan penyediaan penyata kewangan yang disatukan. Masalah penyatuan penyata kewangan tersebut perlu diatasi dengan segera agar kelewatan penyerahan penyata kewangan dapat diselesaikan. Bagi Pihak Berkuasa Tempatan, kelewatan penyerahan penyata kewangan lazimnya disebabkan oleh masalah kekurangan kakitangan yang berkemahiran dalam penyediaan penyata kewangan.

10. PENGESAHAN PENYATA KEWANGAN

Pengauditan penyata kewangan Agensi Negeri dijalankan untuk memberi pendapat sama ada penyata kewangan Agensi menggambarkan kedudukan yang benar dan saksama serta rekod perakaunan yang berkaitan telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini. Pendapat yang dikeluarkan terhadap penyata kewangan adalah dijelaskan melalui persijilan iaitu sama ada Sijil Tanpa Teguran, Berteguran, Bertentangan atau Penafian. Kedudukan persijilan penyata kewangan bagi Agensi di Negeri Sabah adalah seperti berikut:

10.1 Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah Dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah

Sehingga 31 Mei 2010, sejumlah 24 penyata kewangan bagi Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah telah disijilkan yang melibatkan 19 Sijil Tanpa Teguran dan lima Sijil Berteguran. Perkara yang dibangkitkan dalam Sijil Berteguran antaranya adalah seperti berikut:

- a) Penyata kewangan kumpulan tidak disediakan;
- b) Baki tunai dan bank tidak dapat disahkan;
- c) Nilai harta tetap di penyata kewangan tidak menunjukkan gambaran yang sebenar;
- d) Pelaburan dalam syarikat bersekutu tidak dapat disahkan;
- e) Pendahuluan kepada syarikat subsidiari yang belum diselesaikan dan syarikat tersebut tidak lagi beroperasi;
- f) Peruntukan hutang ragu tidak dibuat;
- g) Status hak milik tanah belum didaftarkan atas nama Agensi;
- h) Kurang peruntukan rosot nilai pelaburan;
- i) Perbezaan amaun pemiutang antara Agensi dan kumpulan;
- j) Perbezaan kos pembangunan hartanah antara Agensi dan kumpulan;

- k) Perbelanjaan semasa syarikat subsidiari ditanggung oleh Agensi; dan
- l) Penyata kewangan syarikat subsidiari tidak dikemukakan kepada juruaudit syarikat untuk pengauditan.

Butiran lengkap kedudukan persijilan penyata kewangan Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah sehingga 31 Mei 2010 adalah seperti di **Jadual 8.3**.

Jadual 8.3
Kedudukan Persijilan Terhadap Penyata Kewangan Tahunan Badan Berkanun Negeri,
Majlis Ugama Islam Sabah Dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah
Setakat 31 Mei 2010

Bil.	Nama Agensi	Penyata Kewangan			Jenis Sijil
		Tahun	Bil.	Tarikh	
1.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	2008	1	11.11.2009	Tanpa Teguran
2.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	2008	1	26.10.2009	Tanpa Teguran
3.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	2008	1	20.10.2009	Tanpa Teguran
4.	Perbadanan Pinjaman Sabah	2008	1	07.05.2009	Tanpa Teguran
5.	Lembaga Pelancongan Sabah	2008	1	28.07.2009	Tanpa Teguran
6.	Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah	2008	1	02.09.2009	Tanpa Teguran
7.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	2008	1	17.11.2009	Tanpa Teguran
8.	Lembaga Industri Getah Sabah	2007	1	26.06.2009	Tanpa Teguran
		2008	1	22.03.2010	Tanpa Teguran
9.	Taman-Taman Sabah	2007	1	16.06.2009	Tanpa Teguran
		2008	1	17.03.2010	Tanpa Teguran
10.	Yayasan Sabah	2007	1	18.06.2009	Tanpa Teguran
		2008	1	16.03.2010	Tanpa Teguran
11.	Yayasan Tun Fuad	2008	1	16.04.2009	Tanpa Teguran
12.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	2008	1	22.10.2009	Tanpa Teguran
13.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	2008	1	13.11.2009	Tanpa Teguran
14.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	2007	1	20.10.2009	Tanpa Teguran
		2008	1	25.01.2010	Tanpa Teguran
15.	Korporasi Pembangunan Desa Sabah	2007	1	07.05.2009	Tanpa Teguran
		2008	1	11.02.2010	Berteguran
16.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Negeri Sabah	2008	1	22.01.2010	Berteguran
17.	Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah	2007	1	01.07.2009	Berteguran
18.	Majlis Ugama Islam Sabah	2008	1	06.10.2009	Berteguran
19.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	2008	1	06.10.2009	Berteguran
20.	Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah	<i>Mula Beroperasi Pada Tahun 2009</i>			
21.	Kumpulan Wang Amanah Warisan Negeri Sabah	<i>Belum Beroperasi</i>			
Jumlah			24		

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

10.2 Pihak Berkuasa Tempatan

a) Persijilan Penyata Kewangan

Sehingga 31 Mei 2010, sebanyak 29 penyata kewangan Pihak Berkuasa Tempatan telah disijilkan yang melibatkan 26 Sijil Tanpa Teguran dan tiga Sijil Berteguran. Perkara yang dibangkitkan dalam Sijil Berteguran adalah baki bantuan khas Kerajaan Negeri digunakan untuk tujuan lain, baki bank tidak dapat disahkan kerana Penyata Penyesuaian Bank tidak disediakan dan bantuan modal berkurang nyata. Butiran lengkap kedudukan persijilan penyata kewangan Pihak Berkuasa Tempatan adalah seperti di **Jadual 8.4**.

Jadual 8.4
Kedudukan Persijilan Penyata Kewangan Tahunan
Pihak Berkuasa Tempatan Setakat 31 Mei 2010

Bil.	Nama Agensi	Penyata Kewangan			Jenis Sijil
		Tahun	Bil.	Tarikh	
1.	Majlis Daerah Kota Marudu/Pitas	2008	1	30.04.2009	Tanpa Teguran
2.	Majlis Daerah Sipitang	2009	1	20.04.2010	Tanpa Teguran
3.	Majlis Daerah Tenom	2009	1	21.04.2010	Tanpa Teguran
4.	Majlis Perbandaran Sandakan	2008	1	29.10.2009	Tanpa Teguran
5.	Majlis Perbandaran Tawau	2008	1	15.07.2009	Tanpa Teguran
6.	Lembaga Bandaran Kudat	2008	1	29.07.2009	Tanpa Teguran
7.	Majlis Daerah Beaufort	2008	1	15.07.2009	Tanpa Teguran
		2009	1	20.05.2010	Tanpa Teguran
8.	Majlis Daerah Beluran	2008	1	24.02.2010	Tanpa Teguran
9.	Majlis Daerah Kinabatangan	2008	1	28.01.2010	Tanpa Teguran
10.	Majlis Daerah Kota Belud	2008	1	19.06.2009	Tanpa Teguran
		2009	1	22.04.2010	Tanpa Teguran
11.	Majlis Daerah Kuala Penyu	2008	1	29.07.2009	Tanpa Teguran
		2009	1	21.04.2010	Tanpa Teguran
12.	Majlis Daerah Kunak	2008	1	28.08.2009	Tanpa Teguran
13.	Majlis Daerah Lahad Datu	2007	1	16.04.2009	Tanpa Teguran
14.	Majlis Daerah Papar	2008	1	26.08.2009	Tanpa Teguran
		2009	1	12.05.2010	Tanpa Teguran
15.	Majlis Daerah Penampang	2008	1	15.07.2009	Tanpa Teguran
16.	Majlis Daerah Ranau	2008	1	03.08.2009	Tanpa Teguran
17.	Majlis Daerah Semporna	2008	1	29.05.2009	Tanpa Teguran
		2009	1	20.05.2010	Tanpa Teguran
18.	Majlis Daerah Tambunan	2008	1	19.06.2009	Tanpa Teguran
		2009	1	23.04.2010	Tanpa Teguran
19.	Majlis Daerah Nabawan	2007	1	28.04.2009	Tanpa Teguran
20.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	2007	1	15.07.2009	Tanpa Teguran
21.	Majlis Daerah Keningau	2008	1	17.02.2010	Berteguran
22.	Majlis Daerah Tuaran	2007	1	07.07.2009	Berteguran
		2008	1	19.05.2010	Berteguran
Jumlah			29		

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

b) Asas Penyediaan Penyata Kewangan

Pada masa ini, penyata kewangan Pihak Berkuasa Tempatan disediakan mengikut asas penerimaan dan pembayaran tunai. Menurut asas ini, hasil dan harta berkaitan diiktiraf semasa diterima dan bukan semasa diperolehi, manakala perbelanjaan diiktiraf semasa

dibayar dan bukan semasa dilakukan. Penggunaan asas perakaunan tunai ini dibenarkan di bawah Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Negeri Sabah 1961 Bilangan 273 (*Appendix T*). Bagaimanapun, penggunaan asas tunai ini menyebabkan kelemahan-kelemahan berikut:

- i) Kedudukan aset tetap dari segi penambahan atau pengurangan serta susut nilai tidak diambil kira;
- ii) Prestasi kutipan hasil dan perbelanjaan secara menyeluruh tidak dapat dinilai kerana hasil dan perbelanjaan terakru tidak didedahkan;
- iii) Penilaian terhadap liabiliti Pihak Berkuasa Tempatan tidak dapat dibuat kerana liabiliti semasa dan liabiliti jangka panjang tidak diambil kira di dalam Penyata Harta Dan Tanggungan; dan
- iv) Polisi perakaunan dan nota kepada akaun tidak disediakan dengan lengkap yang menjelaskan butiran di penyata kewangan.

Bagi membolehkan penilaian yang tepat terhadap keberkesanan pengurusan dan prestasi kewangan Pihak Berkuasa Tempatan, penyata kewangan perlu disediakan mengikut asas akruan. Di samping itu, perubahan ini amat penting dan relevan dengan perkembangan perakaunan global masa kini. Sistem perakaunan yang diterima umum berdasarkan piawaian antarabangsa adalah asas akruan, manakala sistem pelaporan penyata kewangan adalah mengikut *Financial Reporting Standards (FRS)* dan bagi entiti kecil menggunakan *Public Entity Reporting Standards (PERS)*. Justeru selaras dengan perkembangan ini, Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan Negeri serta Pihak Berkuasa Tempatan sendiri perlu mengambil inisiatif untuk mengguna pakai pelaporan kewangan antarabangsa.

Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan Negeri harus mempertimbangkan secara serius untuk meminda Arahan Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Bilangan 273 (*Paragraph 3 of Appendix T*) supaya penyata kewangan Pihak Berkuasa Tempatan disediakan mengikut asas akruan dan mengambil inisiatif membantu Pihak Berkuasa Tempatan dengan menganjurkan kursus dan latihan berkaitan penyediaan rekod-rekod kewangan/penyata kewangan berasaskan akruan. Kementerian Kerajaan Tempatan Dan Perumahan Negeri juga boleh mempertimbangkan untuk menyediakan peruntukan bagi membiayai pembangunan perisian sistem perakaunan akruan yang seragam untuk kegunaan semua Pihak Berkuasa Tempatan. Pihak Berkuasa Tempatan pula hendaklah komited untuk menjayakan peralihan asas penyediaan penyata kewangan ini dengan sentiasa mengemaskinikan rekod-rekod kewangan dan berusaha mempelajari kaedah penyediaan penyata kewangan berasaskan akruan. Sebagai permulaan, Pihak Berkuasa Tempatan boleh mempertimbangkan untuk melantik firma perakaunan swasta untuk menyediakan penyata kewangan berasaskan akruan.

11. PEMBENTANGAN PENYATA KEWANGAN

Mengikut Enakmen Badan-badan Berkanun (Peruntukan-peruntukan Tambahan) 1997 dan Ordinan Kerajaan Tempatan 1961, penyata kewangan Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan yang telah diaudit hendaklah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri. Sebanyak 37 penyata kewangan bagi 24 Agensi Negeri yang telah disahkan sehingga 31 Mei 2010 belum dibentangkan. Butiran lanjut seperti di **Jadual 8.5** dan **Jadual 8.6**.

Jadual 8.5
Kedudukan Pembentangan Penyata Kewangan Badan Berkanun Negeri,
Majlis Agama Islam Dan Perbadanan Baitulmal Negeri Setakat 31 Mei 2010

Bil.	Akaun	Penyata Terakhir Disahkan	Penyata Terakhir Dibentang	Penyata Belum Dibentangkan	
				Tahun	Bil.
1.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	2008	2008	-	-
2.	Perbadanan Pinjaman Sabah	2008	2008	-	-
3.	Yayasan Tun Fuad	2008	2008	-	-
4.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	2008	2008	-	-
5.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	2008	2008	-	-
6.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	2008	2008	-	-
7.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	2008	2008	-	-
8.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	2008	2008	-	-
9.	Lembaga Pelancongan Sabah	2008	2008	-	-
10.	Kumpulan Wang Penanaman Semula Getah Sabah	2007	2007	-	-
11.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	2008	2007	2008	1
12.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	2008	2007	2008	1
13.	Korporasi Pembangunan Desa Sabah	2008	2007	2008	1
14.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Negeri Sabah	2008	2007	2008	1
15.	Taman-Taman Sabah	2008	2007	2008	1
16.	Yayasan Sabah	2008	2007	2008	1
17.	Lembaga Industri Getah Sabah	2008	2007	2008	1
18.	Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah	2008	2008	2005-2007	3
19.	Majlis Ugama Islam Sabah	2008	2008	2002-2005	4
20.	Pihak Berkuasa Pembangunan Ekonomi Dan Pelaburan Sabah	<i>Mula Beroperasi Pada Tahun 2009</i>			
21.	Kumpulan Wang Amanah Warisan Negeri Sabah	<i>Belum Beroperasi</i>			
Jumlah					14

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

Jadual 8.6
Kedudukan Pembentangan Penyata Kewangan
Pihak Berkuasa Tempatan Setakat 31 Mei 2010

Bil.	Akaun	Penyata Terakhir Disahkan	Penyata Terakhir Dibentang	Penyata Belum Dibentangkan	
				Tahun	Bil.
1.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	2007	2007	-	-
2.	Majlis Perbandaran Tawau	2008	2008	-	-
3.	Majlis Daerah Ranau	2008	2008	-	-
4.	Majlis Daerah Lahad Datu	2007	2007	-	-
5.	Majlis Daerah Penampang	2008	2008	-	-

Bil.	Akaun	Penyata Terakhir Disahkan	Penyata Terakhir Dibentang	Penyata Belum Dibentangkan	
				Tahun	Bil.
6.	Majlis Daerah Kota Marudu/Pitas	2008	2008	-	-
7.	Majlis Daerah Nabawan	2007	2007	-	-
8.	Majlis Daerah Beaufort	2009	2008	2009	1
9.	Majlis Daerah Papar	2009	2008	2009	1
10.	Majlis Daerah Semporna	2009	2008	2009	1
11.	Majlis Perbandaran Sandakan	2008	2006	2007	1
12.	Lembaga Bandaran Kudat	2008	2007	2008	1
13.	Majlis Daerah Sipitang	2009	2008	2009	1
14.	Majlis Daerah Kunak	2008	2007	2008	1
15.	Majlis Daerah Tuaran	2008	2006	2007 dan 2008	2
16.	Majlis Daerah Kinabatangan	2008	2006	2007 dan 2008	2
17.	Majlis Daerah Kota Belud	2009	2007	2008 dan 2009	2
18.	Majlis Daerah Kuala Penyu	2009	2007	2008 dan 2009	2
19.	Majlis Daerah Tambunan	2009	2007	2008 dan 2009	2
20.	Majlis Daerah Beluran	2008	2006	2007 dan 2008	2
21.	Majlis Daerah Keningau	2008	2006	2007 dan 2008	2
22.	Majlis Daerah Tenom	2009	2007	2008 dan 2009	2
Jumlah					23

Sumber: Rekod Jabatan Audit Negara

12. PRESTASI PENYATA KEWANGAN

12.1 Analisis Kedudukan Kewangan

Sehingga 31 Mei 2010, penyata kewangan bagi 16 Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah, Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dan 19 Pihak Berkuasa Tempatan bagi tahun berakhir 31 Disember 2008 telah disahkan. Pada tahun berakhir 2008, sebanyak 10 Badan Berkanun Negeri dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah telah berjaya mengurangkan perbelanjaan dengan mempunyai surplus pendapatan. Sebanyak 14 Badan Berkanun Negeri, Majlis Ugama Islam Sabah dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah dapat menampung liabiliti semasa dan mengakhiri tahun kewangan dengan lebih harta bersih semasa. Sementara itu, sebanyak 10 Pihak Berkuasa Tempatan mengakhiri tahun kewangan 2008 dengan lebih pendapatan, manakala 9 Pihak Berkuasa Tempatan lagi mengalami kurangan/defisit. Namun begitu, sebanyak 18 Pihak Berkuasa Tempatan jumlah aset semasanya dapat menampung liabiliti semasa sementara satu yang lain mengalami kurangan harta semasa. Butiran lengkap adalah seperti di **Jadual 8.7** dan **Jadual 8.8**.

Jadual 8.7
Prestasi Kewangan Badan Berkanun Negeri, Majlis Agama Islam
Dan Perbadanan Baitulmal Negeri Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2008

Bil.	Nama Agensi	Pensyata Pendapatan			Lembaran Imbangan		
		Hasil	Perbelanjaan	Surplus/ (Defisit)	Aset Semasa	Liabiliti Semasa	Harta/ (Liabiliti) Bersih Semasa
		(RM Juta)	(RM Juta)	(RM Juta)	(RM Juta)	(RM Juta)	(RM Juta)
1.	Majlis Ugama Islam Sabah	28.72	30.98	(2.26)	49.06	6.92	42.14
2.	Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah	1.31	1.19	0.12	3.88	0.29	3.59

Bil.	Nama Agensi	Penyata Pendapatan			Lembaran Imbangan		
		Hasil (RM Juta)	Perbelan- jaan (RM Juta)	Surplus/ (Defisit) (RM Juta)	Aset Semasa (RM Juta)	Liabiliti Semasa (RM Juta)	Harta/ (Liabiliti) Bersih Semasa (RM Juta)
3.	Korporasi Kemajuan Perikanan Dan Nelayan Sabah	17.16	9.15	8.01	61.70	132.27	(70.57)
4.	Yayasan Tun Fuad	0.39	0.05	0.34	12.86	0.00	12.86
5.	Lembaga Kemajuan Tanah Negeri Sabah	263.84	235.27	28.57	166.86	92.70	74.16
6.	Lembaga Sukan Negeri Sabah	15.38	15.49	(0.11)	6.96	3.19	3.77
7.	Lembaga Kebudayaan Negeri Sabah	7.14	7.35	(0.21)	2.53	0.35	2.18
8.	Lembaga Kemajuan Perhutanan Negeri Sabah	8.38	14.70	(6.32)	15.78	8.33	7.45
9.	Lembaga Pelabuhan-Pelabuhan Sabah	27.16	28.90	(1.74)	371.21	53.81	317.40
10.	Majlis Perkhidmatan Masyarakat Sabah	1.98	1.91	0.07	2.28	0.30	1.98
11.	Perbadanan Pinjaman Sabah	106.47	81.28	25.19	1,248.44	1,139.64	108.80
12.	Perbadanan Pembangunan Ekonomi Sabah	675.35	644.90	30.45	564.98	503.72	61.26
13.	Lembaga Pelancongan Sabah	32.49	27.32	5.17	52.92	4.24	48.68
14.	Lembaga Industri Getah Sabah	509.63	579.48	(69.85)	107.34	147.63	(40.29)
15.	Yayasan Sabah	1,431.47	1,280.32	151.15	1,852.69	301.98	1,550.71
16.	Lembaga Pembangunan Perumahan Dan Bandar	21.16	17.52	3.64	129.68	96.23	33.45
17.	Korporasi Pembangunan Desa	84.59	64.03	20.56	34.69	12.20	22.49
18.	Taman-Taman Sabah	29.13	29.73	(0.60)	29.83	2.54	27.29

Sumber: Penyata Kewangan Badan Berkanun Negeri Dan Perbadanan Baitulmal Negeri Sabah

Jadual 8.8
Prestasi Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan Bagi Tahun Berakhir 31 Disember 2008

Bil.	Nama Agensi	Penyata Pendapatan			Lembaran Imbangan		
		Hasil (RM Juta)	Perbe- lanjaan (RM Juta)	Surplus/ (Defisit) (RM Juta)	Aset Semasa (RM Juta)	Liabiliti Semasa (RM Juta)	Harta/ (Liabiliti) Bersih Semasa (RM Juta)
1.	Majlis Perbandaran Sandakan	41.45	39.07	2.38	5.50	81.87	(76.37)
2.	Majlis Perbandaran Tawau	25.49	34.73	(9.24)	26.29	3.61	22.68
3.	Lembaga Bandaran Kudat	4.81	4.50	0.31	4.14	1.71	2.43
4.	Majlis Daerah Beaufort	3.64	3.46	0.18	3.03	0.02	3.01
5.	Majlis Daerah Beluran	1.79	1.63	0.16	4.18	1.73	2.45

Bil.	Nama Agensi	Penyata Pendapatan			Lembaran Imbangan		
		Hasil (RM Juta)	Perbe- lanjaan (RM Juta)	Surplus/ (Defisit) (RM Juta)	Aset Semasa (RM Juta)	Liabiliti Semasa (RM Juta)	Harta/ (Liabiliti) Bersih Semasa (RM Juta)
6.	Majlis Daerah Keningau	4.49	6.97	(2.48)	1.56	0.94	0.62
7.	Majlis Daerah Kinabatangan	4.59	4.09	0.50	2.51	0.49	2.02
8.	Majlis Daerah Kota Belud	1.79	3.60	(1.81)	4.09	1.92	2.17
9.	Majlis Daerah Kota Marudu/Pitas	2.46	2.58	(0.12)	0.88	0.49	0.39
10.	Majlis Daerah Kuala Penyu	1.39	1.33	0.06	0.18	0.08	0.10
11.	Majlis Daerah Kunak	1.33	1.41	(0.08)	0.20	0.08	0.12
12.	Majlis Daerah Papar	3.74	4.09	(0.35)	1.73	1.12	0.61
13.	Majlis Daerah Penampang	15.56	18.94	(3.38)	21.18	0.33	20.85
14.	Majlis Daerah Ranau	2.13	2.06	0.07	1.50	0.04	1.46
15.	Majlis Daerah Sipitang	2.19	1.96	0.23	3.00	0.06	2.94
16.	Majlis Daerah Semporna	8.36	5.52	2.84	4.89	0.11	4.78
17.	Majlis Daerah Tambunan	0.79	1.49	(0.70)	0.34	0.06	0.28
18.	Majlis Daerah Tenom	1.97	2.72	(0.75)	1.13	0.20	0.93
19.	Majlis Daerah Tuaran	7.77	5.46	2.31	4.54	0.84	3.70

Sumber: Penyata Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan

12.2 Analisis Tunggakan Cukai Perkara Am

Analisis Tunggakan Hasil Cukai Perkara Am adalah disedia berdasarkan Penyata Tunggakan Cukai Perkara Am dan Penyata Kewangan bagi tahun 2008 yang telah disahkan. Secara keseluruhan, Tunggakan Hasil Cukai Perkara Am Pihak Berkuasa Tempatan meningkat sejumlah RM12.55 juta iaitu daripada tunggakan sejumlah RM42.2 juta pada tahun 2007 menjadi RM54.75 juta pada tahun 2008. Hasil analisis tersebut mendapati 6 Pihak Berkuasa Tempatan mencatat penurunan dalam Tunggakan Cukai Perkara Am pada tahun 2008. Manakala 11 Pihak Berkuasa Tempatan yang lain telah mencatatkan pertambahan dalam Tunggakan Hasil Cukai Perkara Am. Peningkatan Cukai Perkara Am antara lainnya disebabkan oleh masalah kekurangan kakitangan untuk melaksanakan aktiviti penguatkuasaan terhadap pembayar cukai yang tidak membuat bayaran dan penambahan bilangan bangunan dalam kawasan perkadaran. Berdasarkan kepada analisis ini juga menunjukkan tunggakan hasil Cukai Perkara Am Majlis Perbandaran Tawau mencatat peningkatan paling tinggi iaitu daripada RM9.24 juta pada tahun 2007 menjadi RM19.67 juta pada tahun 2008. Majlis Daerah Kinabatangan dan Majlis Daerah Beluran pula belum mengenakan Cukai Perkara Am pada tahun 2007 dan 2008. Butiran lanjut dinyatakan seperti di **Jadual 8.9**.

Jadual 8.9
Analisis Tunggakan Hasil Cukai Perkara Am Pada Tahun 2007 Dan 2008

Bil.	Nama Agensi Pihak Berkuasa Tempatan	Tahun		Peningkatan/ (Penurunan) (RM Juta)
		2007 (RM Juta)	2008 (RM Juta)	
1	Majlis Perbandaran Tawau	9.24	19.67	10.43
2	Majlis Daerah Papar	2.54	3.25	0.71
3	Majlis Perbandaran Sandakan	11.99	12.67	0.68
4	Majlis Daerah Penampang	8.3	8.82	0.52
5	Majlis Daerah Tuaran	0.05	0.53	0.48
6	Majlis Daerah Beaufort	1.19	1.64	0.45
7	Majlis Daerah Ranau	0.51	0.67	0.16
8	Majlis Daerah Tenom	0.88	0.92	0.04
9	Lembaga Bandaran Kudat	1.13	1.16	0.03
10	Majlis Daerah Kota Belud	0.25	0.28	0.03
11	Majlis Daerah Semporna	0.35	0.38	0.03
12	Majlis Daerah Kota Marudu/Pitas	0.48	0.47	(0.01)
13	Majlis Daerah Tambunan	0.13	0.12	(0.01)
14	Majlis Daerah Kuala Penyu	0.12	0.10	(0.02)
15	Majlis Daerah Sipitang	0.07	0.05	(0.02)
16	Majlis Daerah Kunak	0.23	0.18	(0.05)
17	Majlis Daerah Keningau	4.74	3.84	(0.9)
Jumlah		42.20	54.75	12.55

Sumber: Penyata Kewangan Pihak Berkuasa Tempatan

13. RUMUSAN DAN SYOR AUDIT

Secara keseluruhannya, prestasi penyerahan penyata kewangan Badan Berkanun Negeri dan Pihak Berkuasa Tempatan adalah memuaskan. Dalam aspek persijilan penyata kewangan, Agensi yang telah diberi Sijil Berteguran hendaklah meningkatkan prestasi pengurusan kewangan dan perakaunan Agensi selaras dengan standard perakaunan dan peraturan kewangan yang diluluskan. Selain itu, tunggakan hasil Cukai Perkara Am masih tinggi dan Pihak Berkuasa Tempatan hendaklah mengambil tindakan yang lebih tegas untuk mengutip tunggakan hasil cukai.

BAHAGIAN VI

PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA DAN MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

BAHAGIAN VI

PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA DAN MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

14. PEMBENTANGAN LAPORAN KETUA AUDIT NEGARA MENGENAI PENYATA KEWANGAN KERAJAAN NEGERI

Mengikut Seksyen 16(2) Akta Acara Kewangan 1957, Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri hendaklah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri. Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun 2008 telah dibentangkan di Dewan Undangan Negeri pada 16 November 2009.

15. MESYUARAT JAWATANKUASA KIRA-KIRA WANG AWAM NEGERI

Pada tahun 2009, Jawatankuasa Kira-kira Wang Awam Negeri telah mengadakan dua kali mesyuarat iaitu pada 19 Mac 2009 dan 19 hingga 20 Mei 2009 untuk membincangkan isu-isu Laporan Ketua Audit Negara mengenai Aktiviti Dan Kajian Khas Kementerian Jabatan/Agensi Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun 2006 dan 2007. Laporan Ketua Audit Negara mengenai Aktiviti Kementerian/Jabatan/Agensi Dan Pengurusan Syarikat bagi tahun 2008 pula telah dibincangkan pada 29 dan 30 Mac 2010. Mesyuarat tersebut turut membincangkan isu berkaitan Laporan Ketua Audit Negara mengenai Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Dan Pengurusan Kewangan Jabatan/Agensi bagi tahun 2007.

PENUTUP

Pelaksanaan Indeks Akauntabiliti Pengurusan Kewangan yang dilaksanakan buat kali ketiga pada tahun 2009 telah menunjukkan prestasi pengurusan kewangan Kementerian/Jabatan/Agensi Negeri yang bertambah baik namun masih berlaku beberapa kelemahan seperti yang dilaporkan.

Kelemahan dalam pengurusan kewangan yang dilaporkan dalam Laporan ini menggambarkan bahawa tahap akauntabiliti pengurusan wang awam masih perlu dipertingkatkan lagi. Langkah pembetulan perlu diambil bagi memastikan wujudnya akauntabiliti dan integriti dalam pengurusan kewangan.

Antara faktor utama yang menyebabkan wujudnya kelemahan pengurusan kewangan adalah ketiadaan penyeliaan yang rapi dan latihan yang bersesuaian tidak diberi kepada pegawai. Oleh itu, adalah disyorkan Pegawai Pengawal yang terlibat mematuhi standard perakaunan dan prosedur kewangan, memantau kerja yang dilaksanakan oleh pegawai bawahan dan menyediakan prosedur kerja yang lengkap.

Memandangkan pengauditan yang dijalankan oleh Jabatan Audit Negara adalah berdasarkan persampelan dan skop tertentu, Pegawai Pengawal yang terlibat juga perlu mengaturkan supaya pemeriksaan secara menyeluruh dijalankan untuk menentukan sama ada kelemahan yang sama juga berlaku di bahagian lain yang tidak diaudit dan seterusnya mengambil tindakan pembetulan.

JABATAN AUDIT NEGARA

Putrajaya

9 Julai 2010

LAMPIRAN

**SIJIL KETUA AUDIT NEGARA
MENGENAI PENYATA KEWANGAN
KERAJAAN NEGERI SABAH
BAGI TAHUN BERAKHIR 31 DISEMBER 2009**

Penyata Kewangan Kerajaan Negeri Sabah bagi tahun berakhir 31 Disember 2009 telah diaudit atas arahan saya selaras dengan Akta Audit 1957. Pihak pengurusan Kerajaan Negeri adalah bertanggungjawab terhadap Penyata Kewangan ini dan tanggungjawab saya adalah mengaudit dan memberi pendapat terhadap Penyata Kewangan tersebut. Pengauditan telah dilaksanakan dengan berpandukan piawaian pengauditan yang diluluskan.

Pada pendapat saya, Penyata Kewangan ini memberi gambaran yang benar dan saksama mengenai kedudukan kewangan Kerajaan Negeri Sabah pada 31 Disember 2009; hasil operasi serta aliran tunainya bagi tahun tersebut berdasarkan piawaian perakaunan yang diluluskan. Rekod perakaunannya telah diselenggarakan dengan teratur dan kemas kini.

(TAN SRI DATO' SETIA HAJI AMBRIN BIN BUANG)

~~Ketua Audit Negara~~
Malaysia.

**Putrajaya
9 Julai 2010**

LEMBARAN IMBANGAN
seperti pada 31 Disember 2009

<u>Penyata</u>		<u>Nota</u>	<u>2009</u>	<u>2008</u>
			RM	RM
WANG AWAM				
A	WANGTUNAI	8	73,340,465	87,290,862
B	PELABURAN	9	2,248,224,497	1,986,574,497
			<u>2,321,564,962</u>	<u>2,053,865,359</u>
DIPEGANG BAGI: KUMPULANWANG DISATUKAN				
C	AKAUN HASIL DISATUKAN	10	2,594,032,623	2,407,438,021
D	AKAUN PINJAMAN DISATUKAN	11	-	-
E	AKAUN AMANAH DISATUKAN	12	(272,467,661)	(353,572,662)
			<u>2,321,564,962</u>	<u>2,053,865,359</u>

Lembaran imbalan ini hendaklah dibaca bersama dengan penyata dan nota yang dilampirkan.

CHUT NGAT NGO
Bendahari Negeri Sabah

15 April 2010

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD. TAHIR
Setiausaha Tetap
Kementerian Kewangan Sabah

15 April 2010

PENYATA PENERIMAAN DAN PEMBAYARAN WANGTUNAI
seperti pada 31 Disember 2009

	<u>Nota</u> 13.	<u>2009</u> RM	<u>2008</u> RM
TERIMAAN			
Hasil	Penyata C1		
Hasil Cukai	1,003,881,448.31		1,370,952,519.54
Hasil Bukan Cukai	1,753,096,677.74		1,651,454,918.61
Terimaan Bukan Hasil	292,895,661.95	3,049,875,788.00	3,18,903,175.65
			3,341,310,613.80
Pinjaman	Penyata E1a		
Wang Pinjaman Persekutuan	204,861,178.00	204,861,178.00	536,770,923.00
			536,770,923.00
Terimaan Lain	Penyata E/Efa		
Terimaan Amanah	190,896,816.10		75,037,419.36
Bayaran Balik Pemberian Persekutuan	77,626,335.41		35,655,011.63
Hasil Pembangunan Yang Lain	54,846,930.00	323,369,881.51	55,412,054.55
			166,104,485.54
Jumlah Terimaan		3,578,106,847.51	4,044,186,022.34
BAYARAN			
Perbelanjaan Mengurus	Penyata C2		
Emolument	549,379,210.39		556,925,000.67
Perkhidmatan dan Bekalan	792,205,470.36		862,746,457.27
Aset	270,938,430.76		363,252,665.67
Pemberian dan Kenaan Bayaran Tetap	349,637,655.62		275,239,355.47
Perbelanjaan-Perbelanjaan Lain	270,703,196.29	2,232,863,963.42	156,910,250.08
			2,215,073,729.16
Perbelanjaan Pembangunan	Penyata E1		
Langsung	827,264,880.42		762,851,589.68
Pinjaman	204,861,178.00	1,032,126,058.42	536,770,923.00
			1,299,622,512.68
Perbelanjaan Modal	Penyata B		
Pembelian Instrumen Kewangan	281,650,000.00	281,650,000.00	469,000,000.00
			469,000,000.00
Bayaran Balik Pinjaman	Penyata C2		
Pinjaman Dalam Negeri	45,417,222.58		38,752,818.45
Pinjaman Luar Negeri	-	45,417,222.58	-
			38,752,818.45
Jumlah Bayaran		3,592,057,244.42	4,022,449,060.29
Tambahan/(Kurangan) Wangtunai		(13,950,396.91)	21,736,962.05
Wangtunai Pada 01 Januari	Penyata A	87,290,862.07	65,553,900.02
Tambah/(Kurang) Wangtunai		(13,950,396.91)	21,736,962.05
WANGTUNAI PADA 31 DISEMBER		73,340,465.16	87,290,862.07

Penyata Penerimaan dan Pembayaran Wangtunai ini hendaklah dibaca bersama dengan penyata dan nota yang dilampirkan.

CHUI NGIET NGO
Bendahari Negeri Sabah

15 April 2010

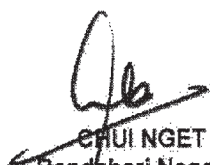

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD. TAHIR
Setiausaha Tetap
Kementerian Kewangan Sabah

15 April 2010

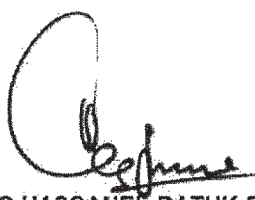
PENYATA AKAUN MEMORANDUM
seperti pada 31 Disember 2009

<u>Penyata</u>	<u>Nota</u>	<u>2009</u>	<u>2008</u>
		RM	RM
ASET			
F1 PINJAMAN BOLEH DITUNTUT	14a	1,573,151,641	1,649,512,434
F2 PELABURAN	14b	3,326,175,967	3,173,693,597
F3 TUNGGAKAN HASIL	14c	487,139,204	460,106,971
TANGGUNGAN			
G1 HUTANG AWAM	15a	2,376,262,538	2,354,520,671

Penyata Akaun Memorandum ini hendaklah dibaca bersama dengan penyata dan nota yang dilampirkan.

CHUI NGET NGO
Bendahari Negeri Sabah

15 April 2010

DATUK PG HASSANEL DATUK PG HJ MOHD TAHIR
Setiausaha Tetap
Kementerian Kewangan Sabah

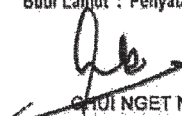
15 April 2010

C PENYATA AKAUN HASIL YANG DISATUKAN

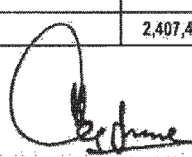
bagi tahun berakhir 31 Disember 2009

Perihal	2009			2008	
	Anggaran Disemak RM	Sebenar		Sebenar	
		RM	% Anggaran	RM	% Anggaran
Baki Pada 1 Januari		2,407,438,020.79		1,769,953,954.60	
C1 HASIL					
Hasil Cukai	850,540,000.00	1,003,881,448.31	118.03	1,370,952,519.54	123.93
Hasil Bukan Cukai	1,582,394,330.00	1,753,098,677.74	110.79	1,651,454,918.61	110.47
Terimaan Bukan Hasil	274,885,010.00	292,895,661.95	106.55	318,903,175.65	108.27
JUMLAH HASIL	2,707,819,340.00	3,049,875,788.00	112.63	3,341,310,613.80	115.39
C2 PERBELANJAAN MENURUS					
Emoluman	580,348,855.00	549,379,210.39	94.66	556,925,000.67	92.32
Perkhidmatan dan Bekalan	903,808,242.00	792,206,470.36	87.65	862,746,457.27	90.71
Aset	316,387,615.00	270,938,430.76	85.63	363,252,665.67	87.78
Pemberian dan Kenaan Bayaran Tetap	503,793,678.00	395,054,878.20	78.42	313,992,173.92	87.52
Perbelanjaan-perbelanjaan Lain	321,136,970.00	270,703,196.29	84.29	156,910,250.08	95.83
Perbelanjaan Mengurus (Tanpa Pindahan)	2,625,475,360.00	2,278,281,186.00	86.78	2,253,826,547.61	90.48
Pindahan Lebihan Hasil dari Perbelanjaan Mengurus		585,000,000.00		450,000,000.00	
Jumlah Perbelanjaan Mengurus		2,863,281,186.00		2,703,826,547.61	
Lebihan/(Kurangan) Bagi Tahun (C1-C2)		186,594,602.00		637,484,066.19	
BAKI PADA 31 DISEMBER		2,594,032,622.79		2,407,438,020.79	

Butir Lanjut : Penyata C1 dan C2

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD. TAHIR
 Setiausaha Tetap
 Kementerian Kewangan Sabah

15 April 2010

DATUK PG. HASSANEL DATUK PG. HAJI MOHD. TAHIR
 Setiausaha Tetap
 Kementerian Kewangan Sabah

15 April 2010

NOTA KEPADA AKAUN AWAM NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2009

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Akaun Awam Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

DASAR DAN KAEDAH PERAKAUNAN KERAJAAN NEGERI YANG PENTING

1. Dasar Perakaunan

Dasar Perakaunan adalah tertakluk kepada undang-undang dan peraturan yang berkaitan dengan pengurusan perakaunan dan kewangan Kerajaan Negeri.

2. Asas Perakaunan

Akaun Awam Negeri disediakan berasaskan tunai ubahsuai.

3. Kaedah Perakaunan

Kaedah Perakaunan Kerajaan Negeri adalah berasaskan kepada Perlembagaan Negeri, iaitu:-

- a. Segala hasil atau wang yang diperolehi atau diterima yang seumpamanya hendaklah dimasukkan ke dalam Kumpulanwang Negeri Disatukan (Fasal 29 Perlembagaan Negeri); dan
- b. Tiada wang kecuali perbelanjaan tanggungan tertentu, boleh dikeluarkan dari Kumpulanwang Negeri Disatukan melainkan diperuntukkan atau dibenarkan dengan cara lain oleh Dewan Undangan Negeri.

4. Pembentangan Akaun Awam Negeri

Penyata-penyata Akaun Awam yang disediakan adalah mengikut kehendak Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak) Seksyen 16(1) seperti berikut:-

- a. Akaun Hasil Disatukan.
- b. Akaun Pinjaman Disatukan.
- c. Akaun Amanah Disatukan.
- d. Kumpulanwang lain di bawah Seksyen 10.

NOTA KEPADA AKAUN AWAM NEGERI SABAH
Bagi tahun berakhir 31 Disember 2009

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Akaun Awam Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

e. Akaun Memorandum yang terdiri daripada penyata aset dan tanggungan.

Persembahan Penyata Kewangan adalah selaras dengan format Akaun Awam Persekutuan.

5. Entiti Perakaunan

Entiti Perakaunan adalah terdiri daripada semua Kementerian dan Jabatan Kerajaan Negeri.

6. Tahun Kewangan

Tahun Kewangan adalah untuk suatu tempoh dua belas bulan yang berakhir 31 Disember setiap tahun seperti mana yang diperuntukkan oleh Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak).

7. Urusniaga dalam Matawang Asing

Urusniaga dilaksanakan dalam matawang asing diakaunkan berdasarkan nilai setara dalam Ringgit Malaysia yang sebenar pada kadar pertukaran yang berkuatkuasa pada masa pertukaran dibuat. Urusniaga lain yang dilaksana dalam matawang asing diterjemahkan ke Ringgit Malaysia atas kadar piawai yang ditetapkan oleh Akauntan Negara. Keuntungan dan kerugian akibat terjemahan matawang asing diselaraskan kepada akaun hasil.

LEMBARAN IMBANGAN

8. Wangtunai

Wangtunai adalah terdiri daripada Wangtunai Dalam Tangan, Wangtunai Dalam Perjalanan dan Wangtunai Dalam Bank.

9. Pelaburan

Pelaburan yang dilaporkan di dalam Lembaran Imbangan adalah pelaburan yang dibuat daripada lebihan Kumpulanwang Disatukan. Pelaburan diambil kira pada nilai buku.

NOTA KEPADA AKAUN AWAM NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2009

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Akaun Awam Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

10. Akaun Hasil Disatukan

a. Akaun Hasil

Kutipan Hasil diakaunkan berdasarkan asas tunai dengan mengambil kira jumlah kasar hasil yang diterima.

b. Perbelanjaan Mengurus

Perbelanjaan Mengurus yang terdiri daripada perbelanjaan bagi maksud Tanggungan dan Bekalan adalah merupakan semua kenaan kepada peruntukan Anggaran bagi bayaran seperti berikut:-

- i. Gaji-gaji, barang-barang dan perkhidmatan;
- ii. Pindahan seperti caruman kepada Kumpulanwang Pembangunan dan Kumpulanwang Pinjaman; dan
- iii. Pemberian kepada Badan Berkanun dan Pihak Berkuasa Tempatan.

Perbelanjaan bagi Maksud Tanggungan terdiri daripada perbelanjaan yang dikenakan ke atas Kumpulanwang Disatukan mengikut undang-undang Negeri.

11. Akaun Pinjaman Disatukan

Pinjaman yang diperolehi oleh Kerajaan Negeri adalah daripada Kerajaan Persekutuan di bawah undang-undang Negeri. Terimaan daripada pinjaman dipindah kepada Hasil Pembangunan dan Hasil Disatukan bergantung kepada tujuan pinjaman tersebut. Hutang Awam seperti yang dilaporkan dalam Penyata Memorandum terdiri daripada baki belum selesai.

NOTA KEPADA AKAUN AWAM NEGERI SABAH Bagi tahun berakhir 31 Disember 2009

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Akaun Awam Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

12. Akaun Amanah Disatukan

a. Kumpulanwang Pembangunan

Ditubuhkan di bawah Akta Kumpulanwang Pembangunan. Terimaan bagi kumpulanwang ini adalah terdiri daripada Pinjaman daripada Kerajaan Persekutuan, Caruman Negeri daripada Anggaran Perbekalan, Pemberian Persekutuan, Pemberian Balik (imbuhan balik) daripada Kerajaan Persekutuan bagi projek-projek pembangunan dan bayaran balik pinjaman mengikut Seksyen 2(c) Akta Kumpulanwang Pembangunan No.70 (1966). Perbelanjaan daripada Kumpulanwang ini merangkumi perbelanjaan langsung pinjaman dan imbuhan balik.

b. Pelbagai Kumpulanwang Amanah Kerajaan

Ditubuhkan mengikut peruntukan di bawah Seksyen 10 Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak) bagi maksud tertentu selaras dengan Akta Prosedur Kewangan. Kumpulanwang ini bercorak Kumpulanwang Pusingan yang diwujudkan daripada wang yang diluluskan oleh Dewan Undangan Negeri untuk dikeluarkan dari Kumpulanwang Negeri Disatukan.

c. Akaun Kena Bayar

Akaun Kena Bayar merupakan jumlah yang dipertanggungkan oleh Kerajaan Negeri sehingga 31 Disember 2009 dimana bayarannya dibuat dalam bulan Januari tahun 2010.

d. Akaun Amanah Kumpulanwang Khas

Ditubuhkan mengikut peruntukan di bawah Seksyen 9 Akta Prosedur Kewangan 1957 (Disemak). Kumpulanwang ini diamanahkan kepada Kerajaan untuk maksud tertentu dan dilaburkan dalam Simpanan Tetap.

NOTA KEPADA AKAUN AWAM NEGERI SABAH
Bagi tahun berakhir 31 Disember 2009

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Akaun Awam Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

e. Akaun Wang Amanah Pelbagai

Wang Amanah ini yang diamanahkan kepada Kerajaan bagi maksud tertentu dan Akaun Amanah ini akan ditutup sebaik sahaja maksudnya telah dicapai.

f. Wang Deposit

Akaun Wang Deposit mengakaunkan wang yang diterima khusus bagi sesuatu maksud di bawah undang-undang tertentu atau mengikut perjanjian dan wang yang diterima secara potongan daripada gaji kakitangan Kerajaan Negeri di bawah undang-undang tertentu atau mengikut arahan daripada Kementerian Kewangan Negeri. Wang yang diterima daripada orang awam akan dipegang untuk jangka masa tertentu dan akan dibayar kembali atau dijadikan hasil apabila ianya tidak dikehendaki lagi. Bagi wang yang diterima dari potongan gaji, ianya akan dibayar daripada Akaun Wang Deposit mengikut undang-undang tertentu atau arahan Kementerian Kewangan Negeri.

PENYATA PENERIMAAN DAN PEMBAYARAN WANGTUNAI

13. Penyata Penerimaan dan Pembayaran Wangtunai

Semua penerimaan dan pembayaran wangtunai ditunjukkan dalam penyata ini. Terimaan wangtunai terdiri daripada terimaan hasil, pinjaman dan terimaan lain. Bayaran wangtunai terdiri daripada bayaran perbelanjaan mengurus, pembangunan, modal dan bayaran balik pinjaman.

AKAUN MEMORANDUM

14. Akaun Memorandum - Aset

Perolehan Aset yang dikenakan kepada perbelanjaan mengurus dan pembangunan mengikut asas tunai, seperti pelaburan, hutang boleh dituntut dan tunggakan hasil tidak dilaporkan sebagai aset di dalam Lembaran Imbangan.

NOTA KEPADA AKAUN AWAM NEGERI SABAH
Bagi tahun berakhir 31 Disember 2009

(Nota ini merupakan sebahagian daripada Akaun Awam Negeri dan perlu dibaca bersama dengannya)

a. Pinjaman Boleh Dituntut

Baki pinjaman diberi yang masih belum dibayar balik kepada Kerajaan dan boleh dituntut pembayarannya daripada peminjam.

b. Pelaburan

Pelaburan Kerajaan dalam Badan-badan Berkanun, Syarikat dan Agensi-agensi lain dikenakan kepada perbelanjaan mengurus dan perbelanjaan pembangunan.

c. Tunggakan Hasil

Merupakan hasil-hasil yang sepatutnya diterima oleh Kerajaan tetapi belum diterima.

15. Akaun Memorandum - Tanggungan

Baki hutang Kerajaan yang belum kena bayar tidak dilaporkan dalam Lembaran Imbangan mengikut asas tunai, seperti Hutang Awam dan Jaminan Kerajaan.

a. Hutang Awam

Hutang Awam terdiri daripada baki hutang kepada Kerajaan Persekutuan yang belum selesai.

DICETAK OLEH
PERCETAKAN NASIONAL MALAYSIA BERHAD
KUALA LUMPUR, 2010
www.printnasional.com.my
email: cservice@printnasional.com.my
Tel.: 03-92366895 Faks: 03-92224773